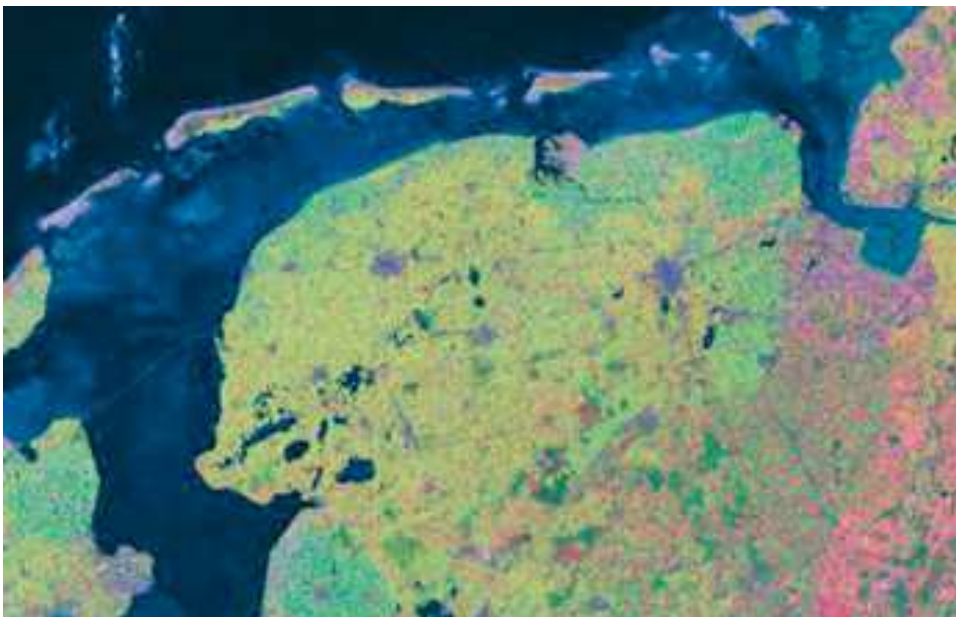
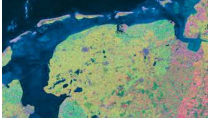


Noordelijke Arbeidsmarkt Verkenning 2007



Samenstelling:

Dr. L. Broersma & Dr. D. Stelder, Sectie Ruimtelijke Economie, FEW, RuG
Prof. dr. J. van Dijk, Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen, RuG



Deze publicatie is een gezamenlijke uitgave van de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen (FRW) en de Faculteit der Economische Wetenschappen (FEW) van de Rijksuniversiteit Groningen in opdracht van:

Centrum voor Werk en Inkomen Noord-Nederland (CWI)
Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN)
Provincie Groningen
Provincie Fryslân
Provincie Drenthe

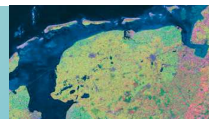
Exemplaren van dit rapport zijn te bestellen bij:
CWI Noord-Nederland
Hereplein 6
9711 GA Groningen
050-7519000

Website:
www.regroningen.nl/nav

© Copyright 2007 Rijksuniversiteit Groningen
Druk: Grafisch Bedrijf Letsch B.V. Groningen

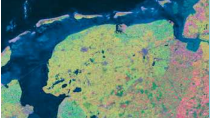
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

All right reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print or photoprint, microfilm or any other means, without permission by the publishers.



Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Algemeen economische ontwikkelingen	5
1.1 <i>Inleiding</i>	5
1.2 <i>De economische groei in het Noorden en Nederland</i>	5
1.3 <i>Bedrijvendynamiek</i>	7
1.4 <i>Faillissementen</i>	8
1.5 <i>Bouwvergunningen</i>	8
2 Werkgelegenheid	10
2.1 <i>Inleiding</i>	10
2.2 <i>Recente werkgelegenheidsontwikkelingen</i>	10
2.3 <i>De werkgelegenheidsstructuur naar bedrijfstak</i>	11
2.4 <i>De werkgelegenheidsgroei naar bedrijfstak</i>	13
2.5 <i>De ruimtelijke spreiding van de werkgelegenheid</i>	16
2.6 <i>Conclusie</i>	18
3 Bevolking, beroepsbevolking en participatie	19
3.1 <i>Inleiding</i>	19
3.2 <i>Bevolking en bevolkingsontwikkeling</i>	19
3.3 <i>Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie</i>	25
3.4 <i>Netto participatie en faseverschil</i>	27
3.5 <i>Conclusie</i>	27
<i>Noten Hoofdstuk 3</i>	28
4 Werkloosheid en sociale zekerheid	29
4.1 <i>Inleiding</i>	29
4.2 <i>Werkloze beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden</i>	30
4.3 <i>NWW naar kenmerk</i>	32
4.4 <i>NWW in ruimtelijk perspectief</i>	35
4.5 <i>Sociale zekerheid</i>	37
<i>Noten hoofdstuk 4</i>	40
5 De vooruitzichten voor 2007	41
5.1 <i>Inleiding</i>	41
5.2 <i>Macro-economische vooruitzichten</i>	41
5.3 <i>Arbeidsaanbod in Noord-Nederland in 2007</i>	44
5.4 <i>Arbeidsvraag in Noord-Nederland in 2007</i>	46
5.5 <i>Confrontatie van vraag en aanbod</i>	47
5.6 <i>Vergelijking van vraag en aanbod naar gemeente in 2007</i>	49
5.7 <i>Vergelijking van vraag en aanbod naar kerngebied in 2007</i>	52
5.8 <i>Conclusie</i>	53
<i>Noten hoofdstuk 5</i>	54
Bijlage 1 Werkgelegenheid Groningen 2001 - 2005	56
Bijlage 2 Werkgelegenheid Fryslân 2001 - 2005	57
Bijlage 3 Werkgelegenheid Drenthe 2001 - 2005	58
Bijlage 4 Werkgelegenheid Noorden 2001 - 2005	59
Bijlage 5 Werkgelegenheid 2005 naar gemeente	60
Bijlage 6 Bevolking, beroepsbevolking en werkloosheid per gemeente	62
Bijlage 7 Sociale zekerheidsuitkeringen per gemeente	63
Bijlage 8 Kaart noordelijke gemeenten	64





Voorwoord

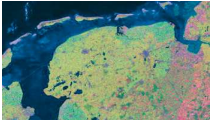
Deze *Noordelijke Arbeidsmarkt Verkenning 2007 (NAV)* is de vierde in een jaarlijkse reeks die in 2003 is gestart. Naast de standaard-onderwerpen als de algemene regionaal-economische ontwikkeling, de werkgelegenheid, het arbeidsaanbod en de werkloosheid, wordt jaarlijks gekozen voor een speciaal onderwerp. Dit jaar is een apart hoofdstuk gewijd aan de aansluiting tussen het onderwijs en de noordelijke arbeidsmarkt, uitgesplitst naar beroepsgroepen en deelregio's.

Een verschil met de voorgaande jaren is dat de *NAV* ditmaal als één publicatie verschijnt. Het voormalige *Hoofdrapport*, waarin de resultaten beknopt werden samengevat, is met ingang van dit jaar opgenomen als een apart samenvattend hoofdstuk. In aansluiting op deze gedrukte publicatie worden via de website www.regroningen.nl/nav nadere informatie en gegevensbestanden ter beschikking gesteld. De eerdere *NAV*-publicaties zijn in druk uitverkocht maar zijn via deze website in PDF-formaat beschikbaar.

De *NAV* wordt samengesteld in opdracht van het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI), het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) en de drie noordelijke provincies. Onze bijzondere dank gaat uit naar de *NAV*-begeleidingscommissie, bestaande uit Jolanda van Leeuwen (Provincie Fryslân), Roelof van der Velde (CWI) en Marco Verhek (Regionaal Platform Arbeidsmarkt Groningen) voor hun waardevolle commentaar en adviezen.

Namens de Faculteit der Economische Wetenschappen en de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen van de RuG,

Prof. Dr. J. Oosterhaven





Samenvatting

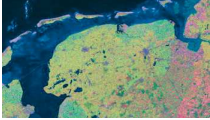
Na een periode van krimpende werkgelegenheid begint de Noordelijke arbeidsmarkt zich te herstellen: het aantal banen neemt toe en de werkloosheid neemt af. Na de geringe economische groei in de periode 2002-2003 is in 2004 en 2005 de productie weer met 1,5 % gegroeid en voor 2006 en 2007 wordt weer een groei van rond de 3% verwacht. Daarmee loopt het Noorden goed in de pas met de landelijke ontwikkeling, terwijl in eerdere perioden van lage groei of stagnatie de negatieve gevolgen in het Noorden ernstiger waren dan landelijk. De werkgelegenheid is gedurende 2003-2005 in vrijwel alle regio's in Nederland gekrompen, maar neemt naar verwachting in 2006 en 2007 landelijk weer toe met ongeveer 140.000 banen per jaar. In het Noorden komen er in 2007 naar schatting 13.000 banen bij. Deze groei ligt met 2,2% zelfs iets boven het landelijk gemiddelde van 1,9% omdat er een sterke uitbreiding van de werkgelegenheid in de zorg- en onderwijssectoren wordt verwacht, die in de noordelijke regio relatief sterk vertegenwoordigd zijn. In de marktsector wordt ook voor de bouwnijverheid en de zakelijke diensten een werkgelegenheidsgroei van meer dan 2% verwacht. Daarmee volgt het Noorden de landelijke trend op de voet.

Met deze gunstige conjuncturomslag daalt de werkloze beroepsbevolking gestaag. De werkloosheid loopt landelijk terug van 6,5% van de beroepsbevolking in 2005 naar 4,5% in 2007. Traditioneel kent de noordelijke arbeidsmarkt een hogere werkloosheid maar dit cijfer loopt naar verwachting eveneens terug van 8,8% in 2005 naar 7,3% in 2007. De werkloosheidsdaling gaat in het Noorden iets minder snel omdat de aantrekkelijke economie meer mensen aanmoedigt om tot de arbeidsmarkt toe te treden dan landelijk. De traditioneel lagere arbeidsmarktdeelname in het Noorden loopt hierdoor wel sneller op dan landelijk, waardoor het structurele verschil met de landelijke arbeidsmarktdeelname langzaam maar zeker verder afneemt. Het noordelijke *faseverschil* (het aantal benodigde extra banen in de regio om op het landelijke participatiecijfer uit te komen) bedroeg in 1997 nog 55.000 banen maar is in 2005 teruggelopen naar circa 40.000 banen en zal naar verwachting in 2007 nog verder teruglopen.

De werkloosheid daalt ook omdat feitelijk alleen nog de groei van de participatie het arbeidsaanbod doet toenemen. De bevolkingsgroei, en met name de groei van de voor de arbeidsmarkt relevante groep 15-64 jaar, is zeer beperkt en zal door de vergrijzing en het lage geboortecijfer de komende jaren nog verder afnemen of mogelijk zelfs omslaan in een bevolkingsdaling. Overigens blijkt dat de teruglopende bevolkingscijfers, die nu reeds voor Groningen, Fryslân en Drenthe worden waargenomen, zijn vertekend door een sterke uitstroom van asielzoekers. Zo nam de totale noordelijke bevolking in 2005 met 650 personen af inclusief een afname van circa 2750 asielzoekers. Exclusief deze groep is dus in 2005 nog sprake van een bevolkingstoename van 2100 personen. Het is voornamelijk de natuurlijke aanwas die nog voor deze bescheiden groei zorgt want er is niet alleen sprake van een opleving van de emigratie naar het buitenland maar ook van een binnenlands vertrekoverschot voor Fryslân en Drenthe.

Uit de regionale werkloosheidscijfers van het CWI blijkt dat het aantal ingeschreven werkzoekenden in het Noorden tussen oktober 2005 en oktober 2006 met 14% is gedaald. Dat is iets minder dan de landelijke daling van 15%. In de drie noordelijke provincies is de Friese werkloosheid het meest afgenomen en die in Groningen het minst. De werkloosheid onder jongeren loopt in het Noorden relatief sterk terug en in Fryslân neemt de werkloosheid onder mannen meer af dan elders. In de groep die het best bemiddelbaar is voor de arbeidsmarkt (de "fase 1" werklozen) heeft de sterkste daling plaatsgevonden. Dat betekent dat van de overblijvende werkzoekenden een steeds groter deel moeilijk bemiddelbaar is. Momenteel is ongeveer tweederde van de werklozen langer dan een jaar werkloos en/of ouder dan 40.

De ontwikkeling in het aantal uitkeringsgerechtigden in Noord-Nederland laat een vergelijkbare ontwikkeling zien. Het aantal mensen in de bijstand - waar het merendeel van de moeilijk bemiddelbare werklozen zich bevindt - is tussen 1 oktober 2005 en 1 oktober 2006 gedaald van 37.700 tot 36.000, maar deze daling is in het Noorden met 4,5% wel iets lager dan de 6,2% landelijk. Niet alleen het economisch herstel zorgt voor daling van het aantal bijstandsuitkeringen, maar ook het beleid van de gemeenten die in het kader van de nieuwe Wet Werk en Bijstand (WWB) meer doen om de instroom te beperken en de uitstroom te bevorderen. Door de vergrijzing onder bijstandsgerechtigden neemt de uitstroom door het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd eveneens toe.



Ook het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is in 2006 sterk gedaald door onder meer strengere herkeuringen van bestaande WAO-gerechtigden, die tot een forse toename van de uitstroom hebben geleid. Daarnaast heeft de invoering van de nieuwe arbeidsongeschiktheidsregeling WIA de instroom van nieuwe gevallen sterk beperkt. In de loop van 2006 is het aantal WAO-uitkeringen in het Noorden met 9% gedaald tegenover 8% landelijk.

De noordelijke arbeidsmarkt is in zijn algemeenheid nog steeds als ruim te typeren: het arbeidsaanbod is groter dan de arbeidsvraag. Er zijn echter een aantal beroepen waarvoor een tekort aan mensen dreigt te ontstaan. Voor 2007 is een raming gemaakt van de te verwachten vraag naar personeel in verschillende beroepscategorieën en het daarvoor in aanmerking komende arbeidsaanbod. Er blijkt een krappe arbeidsmarkt te zijn voor agrarische en technische beroepen van lager en middelbaar niveau. Deze agrarische beroepen worden moeilijk vervuld door het ontbreken van een opvolger bij bedrijfssluitingen en de vrij hoge vraag in relatie tot het vrij geringe aanbod van personeel voor onder meer tuinbouw- en loonbedrijven. Deze tekorten doen zich vooral voor in de plattelandsgemeenten van het Noorden. Er is ook een dreigend tekort aan lager en middelbaar technisch personeel, vooral voor in de economische kerngebieden van Noord-Nederland en in mindere mate ook op het Friese en Drentse platteland. In Noord- en Oost-Groningen is de markt voor technici juist als ruim te kenschetsen. Voor medische beroepen van lager en middelbaar niveau dreigen tekorten in het kerngebied Groningen-Assen en in de streken rond Leeuwarden, Sneek en Meppel. Voor lagere en middelbaar verzorgende beroepen is de markt in het Noorden over het geheel ruim, mede door het omvangrijke aanbod van herintreders die voor dergelijke banen beschikbaar zijn.

De arbeidsmarkt voor hoger opgeleiden betreft een veel ruimer zoekgebied en is voor het Noorden alleen globaal te bekijken. De markt voor hogere en wetenschappelijke beroepen is krappere dan die voor lagere en middelbare beroepen. Er ontstaan naar verwachting tekorten voor hoger en wetenschappelijk personeel met technische, medische en algemeen leidinggevende specialisaties. Voor onderwijzers en leraren zullen in 2007 naar verwachting geen grote tekorten optreden, ondanks een hoge uitstroom van zittend personeel als gevolg van de vergrijzing. Rond 2002 is het aantal PABO-studenten sterk toegenomen en deze groep komt voor een deel in 2007 beschikbaar op de arbeidsmarkt. Voor juridische, taalkundig/culturele en maatschappelijke beroepen van hoger of wetenschappelijk niveau is de noordelijke arbeidsmarkt ruim vanwege het relatief grote aanbod van afgestudeerden in deze richtingen.



1 Algemeen economische ontwikkelingen

1.1 Inleiding

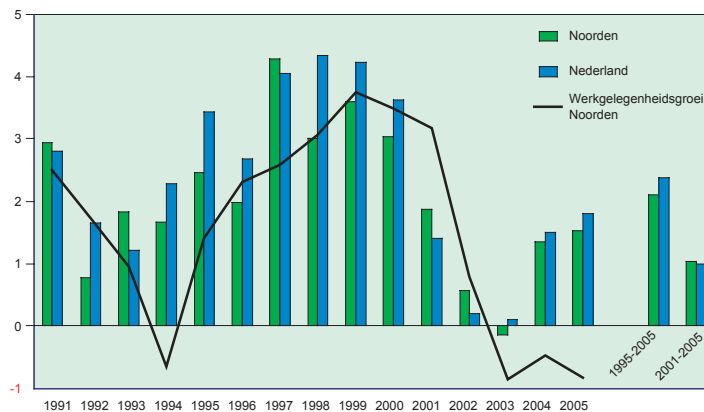
Voorafgaand aan een uitgebreidere bespreking van de werkgelegenheid, het arbeidsaanbod en de werkloosheid in respectievelijk hoofdstuk 2, 3 en 4, wordt in dit eerste hoofdstuk kort ingegaan op de algemene economische ontwikkeling in de noordelijke regio en de belangrijkste kerncijfers van de noordelijke arbeidsmarkt. Omdat regionale gegevens over de economische groei over het algemeen wat later beschikbaar komen dan bijvoorbeeld direct actuele werkloosheidscijfers, moet voor de meeste cijfers over 2006 nog met schattingen worden gewerkt. Daarbij wordt gebruik gemaakt van enkele recente aanvullende gegevens, zoals cijfers over startende bedrijven, faillissementen en de bouw van woningen en bedrijfsgebouwen.

1.2 De economische groei in het Noorden en Nederland

Momenteel lopen de beschikbare cijfers van het CBS over de regionale economische groei tot en met 2005. In dat jaar liep de economische groei nationaal verder op tot 1,8% na de scherpe teruggang tot vrijwel geen economische groei in 2002 en 2003 (zie tabel 1.1 en figuur 1.1). Om de landelijke cijfers goed met die van de noordelijke provincies te kunnen vergelijken is de aardgaswinning buiten beschouwing gelaten. Deze is immers in Groningen van enorme omvang maar fluctueert sterk per jaar zonder dat dat enig effect heeft op de werkgelegenheid.

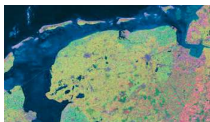
Gecorrigeerd voor de delfstoffenwinning groeide de economie in Groningen in 2005 met 1,4%, in Fryslân met 1,7% en in Drenthe met 1,5%. Voor het Noorden als geheel is dit 1,5% dus ligt het regionale groeitempo iets onder het landelijk gemiddelde. Gemiddeld over de laatste vijf jaar (2001-2005) loopt de economische groei in het Noorden met gemiddeld 1% per jaar nog wel gelijk op met de landelijke trend.

Figuur 1.1 Productie en werkgelegenheid Noorden en Nederland 1991-2005
% mutatie per jaar



Bron: CBS, LISA

In figuur 1.1 is te zien hoe het Noorden zich in de afgelopen 15 jaar ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde heeft ontwikkeld. De twee meest rechtse staafdiagrammen laten zien dat het Noorden gemiddeld over de laatste tien jaar bij de nationale trend achterblijft, maar het de laatste vijf jaar juist iets beter doet. Dat komt echter vooral door de gunstige jaren 2001 en 2003, toen de groei in de noordelijke regio minder snel terug liep dan landelijk. Zoals in hoofdstuk 5 nader zal worden uiteengezet wijzen de laatste ramingen voor 2006 en 2007 op duidelijk gunstigere cijfers van rond de 3% groei, ook voor het Noorden.



Tabel 1.1 Economische groei per jaar naar provincie, excl. delfstoffenwinning
Bruto Regionaal Product, % volumemutatie per jaar

	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
2003	0,3	-0,2	-0,7	-0,1	0,1
2004	1,5	1,3	1,2	1,4	1,5
2005	1,4	1,7	1,5	1,5	1,8
2000-2005	1,6	0,7	0,7	1,0	1,0

Bron: CBS

Een belangrijke bepalende factor voor deze ontwikkeling is de export, die met 10% in 2004 en 8% in 2005 weer sterk is toegenomen, maar daarvan heeft een steeds groter deel betrekking op de wederuitvoer van elders geproduceerde goederen die vanuit Nederland verder worden gedistribueerd. Regionale cijfers daarover zijn niet bekend, maar aangenomen moet worden dat vooral de logistieke sectoren rond de Rotterdamse haven van deze doorvoeractiviteiten profiteren. De consumptie werkt doorgaans wel sterk door in de noordelijke regio maar in 2004 en 2005 is die groei nog zeer beperkt.

Hoewel regionale gegevens over de export nauwelijks voorhanden zijn kan wel een schatting worden gemaakt van de exportintensiteiten naar provincie. Dit is het percentage van de productie dat in het buitenland wordt afgezet. Voor de noordelijke provincies is hiervan een schatting gemaakt op basis van de landelijke exportintensiteiten per bedrijfstak (zie tabel 1.2). In de industrie wordt ongeveer de helft van de productie geëxporteerd. Dit cijfer is landelijk in tien jaar tijd met 1,5 procentpunt iets opgelopen, maar voor het Noorden als geheel met 2,0 procentpunt (van 49% naar 51%), vooral door de sterke stijging in Fryslân. In het Noorden ligt binnen de industrie het zwaartepunt nog iets meer op de productie van goederen voor de nationale of regionale markt, zoals bijvoorbeeld de metaalproducten en sectoren als houtbewerking en bouwmaterialen, maar de verschillen zijn klein geworden. De exportintensiteit is het hoogst in de Drentse industrie door de sterke aanwezigheid van de veel exporterende chemische en elektrotechnische sectoren. Het relatief lage aandeel van Groningen komt door de oververtegenwoordiging van de relatief weinig exporterende overige industrie, die sterk gedomineerd wordt door de sociale werkplaatsen. De Friese exportgroei komt vooral door de gestegen exportintensiteit bij de voedingsmiddelenindustrie.

De dienstensectoren zijn minder op het buitenland georiënteerd maar de export van diensten neemt de laatste jaren wel toe. Een van de oorzaken is dat het onderscheid tussen goederen en diensten steeds meer vervaagt. Leveranciers van bijvoorbeeld ICT hardware realiseren een groot deel van hun omzet in de vorm van service, training en onderhoud. Traditioneel is de transportsector de meest exporterende dienstensector. Verder is de groei van de dienstenexport tussen 1995 en 2005 vooral te danken aan communicatie en zakelijke diensten waar de exportintensiteit fors is toegenomen. De exportintensiteit van diensten ligt het Noorden op een iets lager niveau dan landelijk. Dit komt door de samenstelling van de dienstensectoren in Fryslân en Drenthe, met zwaartepunten in regionaal dan wel nationaal verzorgend sectoren als financiële instellingen en handel. In Groningen ligt de nadruk juist op transport, communicatie en zakelijke diensten die meer exportgericht zijn. Wel loopt het Noorden hier zijn achterstand iets in in de afgelopen 10 jaar, met name de diensten in Fryslân en Drenthe.

Tabel 1.2 Exportintensiteit naar regio 1995-2005
In % van de bruto productie exclusief delfstoffen

		Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
1995	industrie	48,4	47,3	51,7	49,0	50,2
	diensten	10,7	7,3	6,3	8,3	10,3
	totaal	15,9	18,8	21,3	18,3	20,2
2005	industrie	49,0	51,2	53,3	51,0	51,7
	diensten	10,8	8,4	7,5	9,1	10,6
	totaal	13,7	16,6	17,2	15,6	18,4

Bron: CBS (bewerking RuG)

1.3 Bedrijvendynamiek

De werkgelegenheid in de regio kan toenemen door banengroei bij bestaande bedrijven, maar ook door het opstarten van nieuwe bedrijven. Het aantal startende ondernemingen bedroeg in 2005 in Noord-Nederland 7.300 tegenover ruim 75.000 landelijk. Dit is een stijging van ruim 43% en dat is meer dan de landelijke toename van 35% (zie tabel 1.3). Vooral in Drenthe is sprake van een snelle bedrijvendynamiek, want niet alleen nam het aantal Drentse starters toe met meer dan 80%, ook het aantal opheffingen steeg terwijl Groningen en Fryslân juist minder opheffingen tellen dan het jaar daarvoor. De in de tabel genoemde overige oprichtingen zijn geen starters maar uitbreiding van activiteiten door een bestaande onderneming, bijvoorbeeld door de start van nieuwe nevenvestigingen en dochterondernemingen. Ook dit aantal nam in 2005 toe met ruim 9% en vooral in Drenthe (16%). Per saldo bedraagt de totale toename van het aantal vestigingen in 2005 voor het Noorden 5.410 ofwel een groei van 6,5%. Deze groei ligt iets boven het landelijk gemiddelde van 5,6%. Ook over de afgelopen vijf jaar zijn er gemiddeld in de noordelijke regio meer vestigingen bijgekomen dan landelijk.

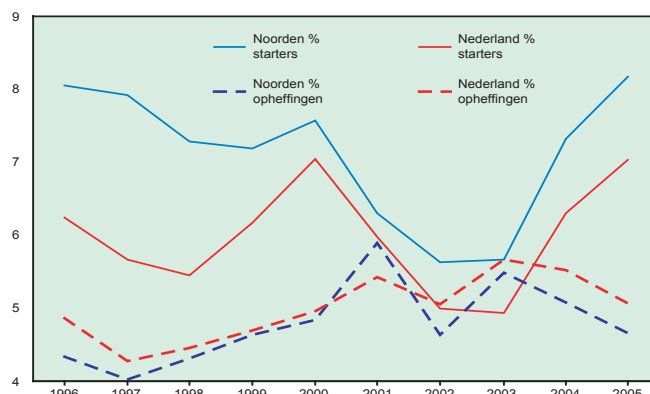
Tabel 1.3 Bedrijvendynamiek Noorden en Nederland 2005

	vestigingen			starters		overige oprichtingen		opheffingen	
	x 1000	% groei per jaar		x 1000	% groei	x 1000	% groei	x 1000	% groei
	2005	2001/05		2005		2005		2005	
Groningen	28,7	5,7	3,2	2,4	20,0	0,9	4,2	1,8	-3,8
Fryslân	34,8	6,8	3,7	2,7	42,1	1,1	7,6	1,6	-1,9
Drenthe	25,2	6,9	4,4	2,2	83,3	1,0	16,0	1,6	8,6
Noorden	88,8	6,5	3,7	7,3	43,1	3,1	9,2	4,6	-0,7
Nederland	1012,1	5,9	3,4	75,1	35,1	40,8	10,9	59,3	0,8

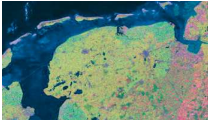
Bron: Kamers van Koophandel

Sinds 2001 neemt het aantal vestigingen in het Noorden jaarlijks toe met 3,7% tegenover 3,4% landelijk. Dat wordt ook duidelijk uit figuur 1.2. Het percentage starters ligt in de noordelijke regio steeds boven het landelijk gemiddelde terwijl het percentage opheffingen iets lager ligt. Wel is opvallend dat in de afgelopen periode van lage economische groei het percentage starters in het Noorden veel sterker is gedaald dan landelijk. Na 2003 loopt het noordelijk starterspercentage weer snel op.

Figuur 1.2 Startende bedrijven en opheffingen 1996-2005
In % van het aantal bedrijfsvestigingen



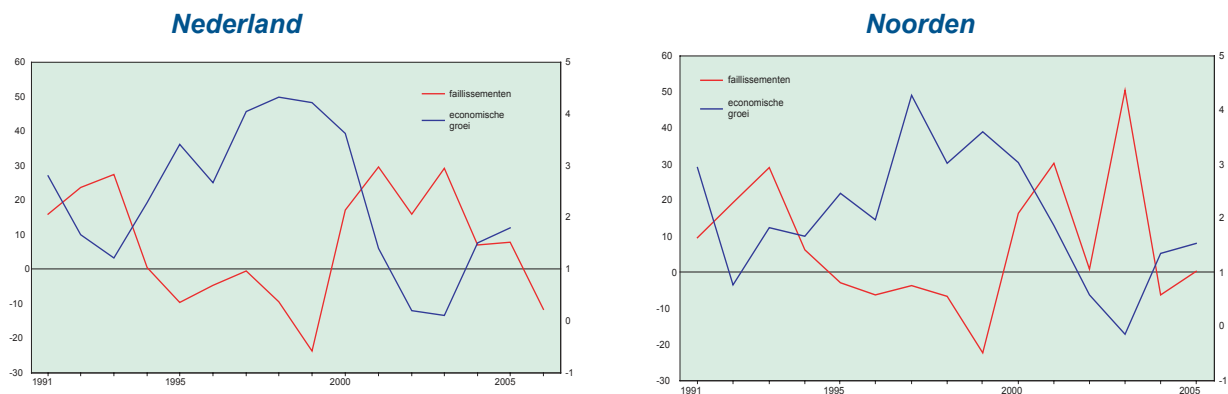
Bron: Kamers van Koophandel



1.4 Faillissementen

Bedrijfsopheffingen kunnen worden onderverdeeld in vrijwillige opheffing, bestaande uit beëindiging van het bedrijf door bijvoorbeeld verkoop, overname of fusie, en onvrijwillige beëindiging door bijvoorbeeld faillissementen. Een toename in het aantal faillissementen hangt normaal gesproken samen met een verslechtering van de economische conjunctuur en vice versa. Dit is figuur 1.3 weergegeven voor Nederland en het Noorden. De faillissementscijfers zijn alleen landelijk per maand beschikbaar en op basis van de eerste acht maanden is een landelijke prognose voor 2006 gemaakt. De verwachte daling van het aantal faillissementen is in overeenstemming met de huidige raming dat de economische groei in 2006 op rond de 3% zal uit komen (zie ook hoofdstuk 5).

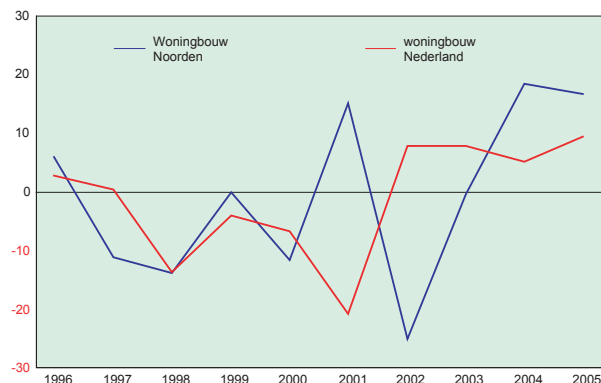
Figuur 1.3 Toename faillissementen versus economische groei in Noorden en Nederland, 1991-2006



1.5 Bouwvergunningen

Het aantal verleende bouwvergunningen voor woningen en bedrijfsgebouwen in een regio is op twee manieren van invloed op de conjunctuur: de directe effecten van bouwactiviteiten zelf en de uitstralingseffecten van bestedingen door de nieuwe bewoners en de nieuwe bedrijven. De verleende vergunningen geven ook een indruk van de toekomstverwachtingen van particulieren en bedrijven. Figuur 1.4 geeft het aantal verleende bouwvergunningen weer voor nieuwbouwwoningen van de laatste tien jaar in Nederland en het Noorden. Het aantal verleende vergunningen is zowel in het Noorden als Nederland vanaf de tweede helft van de jaren 90 gestaag teruggelopen. Pas in 2004 en 2005 is er weer een sterk opgaande lijn waarneembaar.

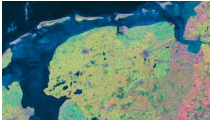
Figuur 1.4 Woningnieuwbouw en werkgelegenheid 1990-2005
Aantal nieuwbouwwoningen waarvoor vergunning is verleend



Bron: CBS



Dit komt vooral door de sterke groei in Groningen en Drenthe. In Fryslân nam het aantal bouwvergunningen in 2005 juist licht af. De groei is in het Noorden dus later (2004) is begonnen dan landelijk (2001), maar is de laatste jaren wel sterker dan gemiddeld. Een voorzichtige vergelijking met de werkgelegenheidsontwikkeling leert dat de regionale groei van het aantal banen met 2 á 3 jaar vertraging reageert op de fluctuaties in de verleende bouwvergunningen. Het aantrekken van de bouwactiviteiten kan dus een gunstige invloed hebben op de werkgelegenheid in 2007. In hoofdstuk 5 wordt hierop terug gekomen.



2 Werkgelegenheid

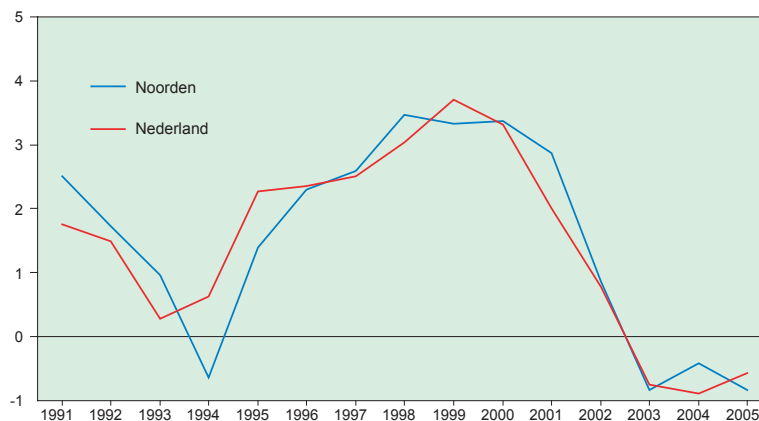
2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de structuur en recente ontwikkeling van de noordelijke werkgelegenheid besproken. Paragraaf 2.2 is gewijd aan de algemene trends per provincie. De bedrijfstakstructuur komt aan de orde in paragraaf 2.3 en 2.4, waarin speciaal aandacht wordt besteed aan de overheid, het onderwijs en de zorgsectoren. Deze niet-commerciële sectoren worden niet direct door de conjunctuur beïnvloed maar vormen samen wel bijna 40% van de werkgelegenheid in de noordelijke regio. Paragraaf 2.5 is gewijd aan de ruimtelijke spreiding van de werkgelegenheid binnen het Noorden.

2.2 Recente werkgelegenheidsontwikkelingen

Figuur 2.1 vergelijkt de werkgelegenheid in Noord-Nederland met de nationale ontwikkeling vanaf 1991. In de jaren 1993-1994 liep de werkgelegenheidsgroei korte tijd terug en was voor het Noorden in 1994 zelfs een jaar negatief. Daarbij vergeleken is de teruggang in periode 2003-2005 veel ernstiger. Zowel landelijk als in het Noorden nam de werkgelegenheid in 2005 voor het derde achtereenvolgende jaar af, maar er is nauwelijks nog een verschil tussen het regionale en het nationale cijfer. In de afgelopen jaren heeft het Noorden dus wat werkgelegenheid betreft geen nieuwe achterstand opgelopen en blijft in de pas lopen met de landelijke ontwikkeling.

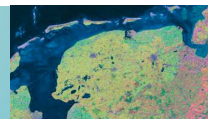
Figuur 2.1 Werkgelegenheidsgroei Noorden en Nederland 1991-2005
%



Bron: PWR en LISA

De noordelijke werkgelegenheid daalde in 2005 met ongeveer 5.000 arbeidsplaatsen. Ook in Groningen en Fryslân is de werkgelegenheid in 2005 voor het derde achtereenvolgende jaar gedaald. Gedurende de hele neergaande periode 2003-2005 nam het aantal banen af met bijna 8000 in Groningen en 3000 in Fryslân. In Drenthe bleef de werkgelegenheid in 2003 en 2004 nog vrijwel gelijk maar daalde in 2005 met ruim 1900 banen. Voor het Noorden als geheel is over 2003-2005 sprake van een daling van -2,1% maar landelijk nog iets meer met -2,2%. Ondanks de zwaarte en duur van de afgelopen neergang, doet het Noorden het dus nog zelfs iets minder slecht dan nationaal. Binnen het Noorden is de teruggang in Groningen het zwaarst (-3,6%). In Fryslân (-1,4%) en Drenthe (-1,1%) is veel minder banenverlies opgetreden.

In de laatste kolom van tabel 2.1 is af te lezen dat de gemiddelde groei over de laatste vijf jaar (2001-2005) in het Noorden nog wel positief is geweest met 0,3% per jaar. Landelijk ligt dat cijfer lager (0,1%). In Groningen is de werkgelegenheid in 2005 teruggevallen op het niveau van 2000 en Drenthe zit daar zelfs onder. Alleen in Fryslân ligt de werkgelegenheid nog ongeveer 10.000 banen boven het niveau van 2000. Het feit dat het gemiddelde groeitempo in het Noorden met 0,3% per jaar nog boven het landelijk gemiddelde zit komt dus vooral door de relatief gunstige ontwikkeling in Fryslân.



Tabel 2.1 Werkgelegenheid 2000-2005
Aantal banen > 12 uur per week (x 1000)

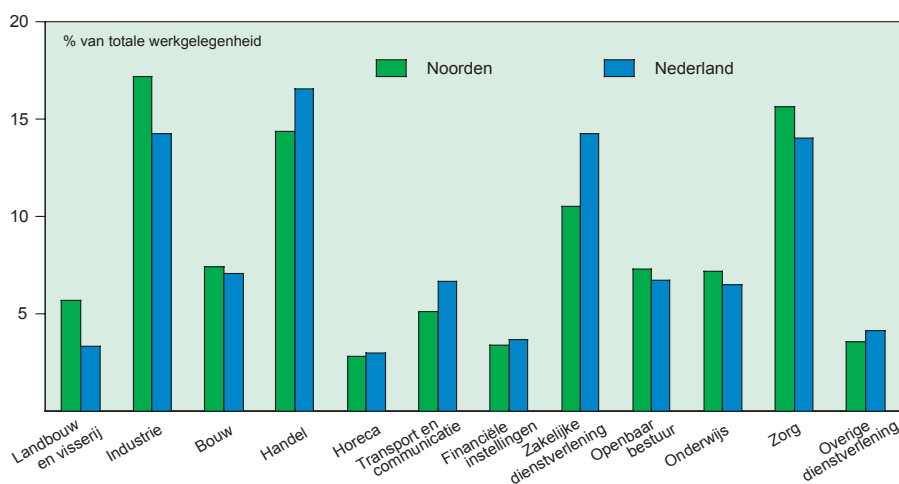
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	totaal mutatie 2003-2005	gemiddelde jaarlijkse groei 2001-2005
								%
Groningen	211	216	219	215	213	211		
toename	3,4	4,3	3,5	-4,2	-2,2	-1,5	-7,9	
% groei	1,7	2,1	1,6	-1,9	-1,0	-0,7	-3,6	0,0
Fryslân	208	218	220	219	219	217		
toename	3,9	9,7	3,0	-1,0	-0,4	-1,6	-3,0	
% groei	1,9	4,7	1,4	-0,4	-0,2	-0,7	-1,4	0,9
Drenthe	168	170	169	169	169	167		
toename	12,5	2,0	-1,3	0,1	0,2	-1,9	-1,6	
% groei	8,0	1,2	-0,7	0,1	0,1	-1,1	-1,1	-0,1
Noorden	587	603	609	604	601	596		
toename	19,8	16,0	5,2	-5,1	-2,5	-5,0	-12,6	
% groei	3,5	2,7	0,9	-0,8	-0,4	-0,8	-2,1	0,3
Nederland	6378	6506	6557	6508	6450	6413		
toename	205	128	51	-49	-58	-37	-144	
% groei	3,3	2,0	0,8	-0,7	-0,9	-0,6	-2,2	0,1

Bron: PWR en LISA

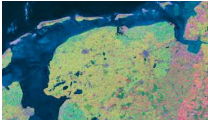
2.3 De werkgelegenheidsstructuur naar bedrijfstak

De sectorstructuur in de regio is sterk bepalend voor de uiteindelijk werkgelegenheidsgroei omdat er voornamelijk banen in de dienstverlening bijkomen terwijl de werkgelegenheid in de landbouw en industrie al lange tijd eerder afneemt dan toeneemt. Daardoor is de arbeidsmarkt in typisch industriële regio's in het nadeel terwijl het bedrijfsleven aldaar toch heel goed kan presteren. Uit figuur 2.2 blijkt dat de noordelijke sectorstructuur in dit opzicht nog altijd iets in het nadeel is ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Zowel de landbouw als de industrie zijn nog relatief sterk aanwezig, terwijl de snel groeiende zakelijke dienstverlening nog ondervertegenwoordigd is. Het openbaar bestuur, het onderwijs en de zorg zijn in het Noorden wel sterk vertegenwoordigd, maar zoals nog zal blijken is juist daar ook de laatste jaren weinig uitbreiding van de werkgelegenheid geweest.

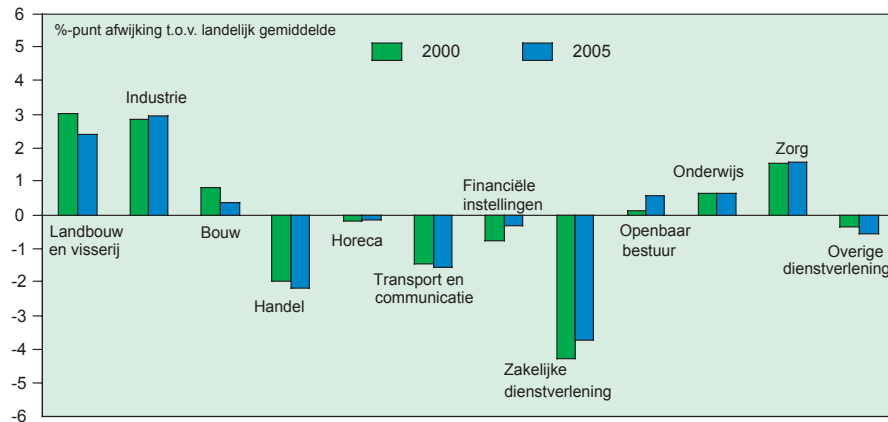
Figuur 2.2 Werkgelegenheidsstructuur Noorden en Nederland 2005



Bron: PWR en LISA (bewerking RuG)



Figuur 2.3 Regionale component van de werkgelegenheidsstructuur Noorden 2000-2005

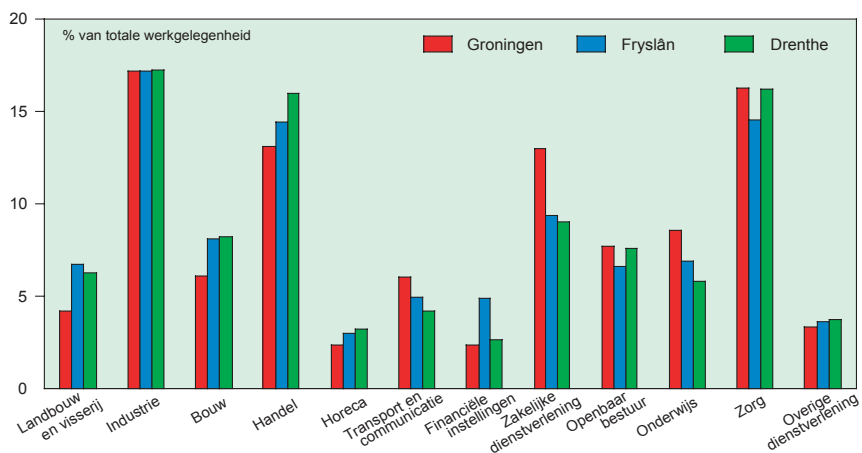


Bron: PWR en LISA (bewerking RuG)

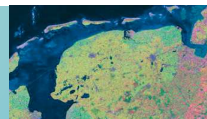
De afwijking van de regionale structuur ten opzichte van het landelijk gemiddelde is voor 2000 en 2005 weergegeven in figuur 2.3. Voor de landbouw, de bouwnijverheid, de financiële instellingen en de zakelijke dienstverlening is het verschil met Nederland afgenomen, maar voor de industrie en de handel is het weer iets gestegen. Ook is het belang van de overheid weer iets toegenomen. De afwijkende sectorstructuur blijft dus in het Noorden nog steeds van betekenis.

De structuur van de afzonderlijke provincies (figuur 2.4) laat zien dat de oververtegenwoordiging bij de overheid en zorg vooral geldt voor Groningen en Drenthe. De industrie is in alle drie de provincie van ongeveer gelijke omvang. In Groningen zijn handel, horeca en financiële diensten relatief klein, maar het transport en vooral de belangrijke sector zakelijke diensten zijn veel sterker vertegenwoordigd dan in de andere twee provincies. In Fryslân zijn de financiële instellingen sterk vertegenwoordigd en Drenthe valt op met een omvangrijke handelssector.

Figuur 2.4 Werkgelegenheidsstructuur naar provincie 2005



Bron: PWR



2.4 De werkgelegenheidsgroei naar bedrijfstak

Algemeen

Tabel 2.2 toont de werkgelegenheidsgroei naar bedrijfstak voor 2005. Opvallend voor het Noorden is de sterke daling van het aantal banen bij de overheid met -2,7% tegenover -1,5% landelijk. Gegeven het grote belang van de overheid in Noord-Nederland verklaart dit dus een belangrijk deel van de werkgelegenheidsachteruitgang in 2005. In vergelijking met vijf jaar geleden is de groei in deze sector in het Noorden nog wel sterker geweest dan nationaal, hetgeen bleek uit de zojuist besproken figuur 2.3. Ook in de industrie nam het aantal arbeidsplaatsen af, maar hier was de daling in Nederland juist groter dan in het Noorden.

Tabel 2.2 Werkgelegenheidsgroei naar bedrijfstak in 2005
%-groei t.o.v 2004

	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
Landbouw en visserij	0,6	-4,9	-0,9	-2,3	-4,7
Industrie*	-2,0	-1,0	-2,8	-1,9	-2,8
Bouw	2,2	-3,9	-0,9	-1,2	-0,8
Handel	1,0	-1,2	-2,3	-0,9	-0,8
Horeca	0,2	-1,5	0,5	-0,4	-0,7
Transport en communicatie	-1,6	-2,7	0,9	-1,4	-1,1
Financiële instellingen	-3,7	0,5	-1,7	-1,1	-4,3
Zakelijke dienstverlening	-1,7	3,6	1,5	0,8	1,6
Openbaar bestuur	-2,6	-2,8	-2,9	-2,7	-1,5
Onderwijs	-0,4	0,7	-0,5	0,0	0,7
Gezondheids- en welzijnzorg	0,3	1,7	0,1	0,7	1,9
Overige dienstverlening	-1,4	1,1	-1,4	-0,5	0,2
Totaal	-0,7	-0,7	-1,1	-0,9	-0,6

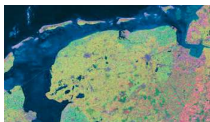
* inclusief delfstoffen en nutsbedrijven

Aleen in de gezondheidszorg groeide de werkgelegenheid in 2005 voor alle provincies, maar nog wel veel minder sterk dan landelijk het geval was. De zakelijke dienstverlening is in Drenthe en vooral Fryslân wel gegroeid, maar stagneerde in Groningen. Meer details over de afzonderlijke bedrijfstakken zijn te vinden in de bijlagen 1-5.

Niet-commerciële diensten

De (semi)overheidssectoren of niet-commerciële diensten leveren een belangrijk deel van de werkgelegenheid in het Noorden en de ontwikkeling daarvan wordt eerder bepaald door politieke besluitvorming dan rechtstreeks door de economische conjunctuur in het bedrijfsleven. Om deze reden, maar ook vanwege het sterk ter discussie staande beleid op het gebied van de zorg en het onderwijs, wordt hier nader aandacht besteed aan de recente ontwikkelingen in deze sectoren.

De niet-commerciële dienstverlening omvat openbaar bestuur, onderwijs, gezondheidszorg en overige dienstverlening. Deze laatste groep, o.a. milieudiensten (bijv. waterzuivering), belangenbehartiging (bijv. vakbonden), sport, cultuur en recreatie (waaronder ook radio en t.v.), wordt echter steeds vaker ook tot commerciële diensten gerekend vanwege de toenemende verzelfstandiging en commercialisering in deze branche. In deze paragraaf wordt dan ook alleen dieper ingegaan op de rol van openbaar bestuur (bestuurs- en beleidsambtenaren, politie en justitie), onderwijs (basis-, middelbaar-voortgezet en hoger/wetenschappelijk onderwijs) en gezondheids- en welzijnzorg (ziekenhuizen, medische praktijken, verpleeg- en verzorgingshuizen, thuiszorg, kinderopvang, enz.).



Tabel 2.3 Werkgelegenheidsgroei in de niet-commerciële diensten in 2005
%-groei t.o.v. 2004

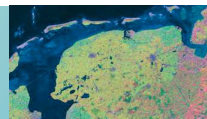
	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
Openbaar bestuur	-0,5	-2,2	-1,7	-1,3	-0,9
Politie, justitie, brandweer, defensie	-2,4	-1,9	-5,9	-3,6	-0,7
Verplichte sociale verzekeringen	-13,4	-10,2	9,7	-7,8	-9,0
Primair onderwijs	1,0	2,1	0,4	1,3	1,8
Secundair onderwijs	-2,2	-0,5	-0,2	-1,0	0,5
Tertiair onderwijs	0,8	1,5	1,5	1,0	0,3
Overig onderwijs	-3,6	-3,6	-5,3	-4,3	-1,9
Gezondheidszorg	1,9	1,4	0,8	1,5	2,1
w.o. ziekenhuizen	1,0	1,0	1,2	1,1	*
overige gezondheidszorg	3,8	1,8	0,5	2,0	*
Veterinaire diensten	-2,2	0,7	4,9	1,3	2,6
Welzijnszorg met huisvesting	-1,9	3,5	-0,3	0,6	1,8
Dagbehandeling	3,7	-1,1	2,0	1,5	1,4
w.o. thuiszorg	4,6	-2,2	1,7	1,6	1,1
Kinderopvang, maatschappelijk werk, e.d.	-5,8	0,6	-3,3	-3,2	1,4
w.o. kinderopvang	-6,2	-1,1	4,7	-2,0	4,8
Overige welzijnszorg	-7,6	-2,5	-2,5	-5,1	1,6
Totaal openbaar bestuur	-2,4	-2,8	-2,9	-2,7	-1,5
Totaal onderwijs	-0,4	0,7	-0,5	0,0	0,7
Totaal gezondheids- en welzijnszorg	0,3	1,7	0,1	0,7	1,9
Totaal niet-commerciële dienstverlening	-0,5	0,4	-0,8	-0,3	0,7

* voor Nederland zijn deze gegevens niet beschikbaar
Bron: PWR Groningen, Fryslân en Drenthe en LISA

Tabel 2.3 laat zien waar zich de belangrijkste mutaties hebben voorgedaan. In het openbaar bestuur is dat vooral bij de verplichte sociale verzekeringen. In Groningen en Fryslân nam het aantal banen daar fors af in 2005 maar in Drenthe was juist sprake van sterke groei. Dit heeft te maken met de (administratieve) verplaatsing van de uitkeringsinstantie UWV naar Assen in verband met reorganisatie. Landelijk daalde het aantal banen bij verplichte sociale verzekeraars mede hierdoor met ruim 3000, ofwel -9%. Deze daling kan nog geen effect zijn van de invoering van de nieuwe wet op de ziektekosten, omdat die pas op 1 januari 2006 is ingegaan.

Ook in de andere onderdelen van het openbaar bestuur daalde de werkgelegenheid. Hierbij gaat het vooral om banenverlies in de rechtspraak en bij het gevangeniswezen. In het onderwijs nam het aantal banen in vooral het basisonderwijs wel toe en in mindere mate bij het tertiair (hoger en wetenschappelijk) onderwijs. Bij het middelbaar en voortgezet onderwijs daalde de werkgelegenheid in het Noorden, terwijl er landelijk een kleine toename was.

De gezondheids- en welzijnszorg is in het Noorden een van de grootste sectoren met bijna 93.000 werknemers, bijna evenveel als in de totale industrie. In de zorg hebben zich in 2005 belangrijke verschuivingen voorgedaan. In de ziekenhuizen nam de werkgelegenheid in alle regio's toe, net als in de overige gezondheidszorg (huisartsen, tandartsen, specialisten etc.). In de welzijnszorg, goed voor 30.000 banen, spelen zich de grootste veranderingen af. In Fryslân nam het aantal banen in de welzijnszorg met huisvesting, waaronder verpleeg- en verzorgingshuizen, sterk toe met 3,5%. In Groningen daalde werkgelegenheid hier juist en in Drenthe bleef deze vrijwel onveranderd. In de thuiszorg werken in het Noorden ca. 9500 personen en in de kinderopvang ongeveer 3500. In de laatste sector is vooral in Groningen de werkgelegenheid in 2005 gedaald en in iets mindere mate in Fryslân. In Drenthe steeg de werkgelegenheid, evenals landelijk. Hierin verschilt het Noorden dus duidelijk met de landelijke trend. Bij de thuiszorg neem de werkgelegenheid in het Noorden iets sterker toe dan landelijk.



Samengevat geeft tabel 2.3 aan dat vooral bij de sociale verzekeraars veel banen zijn verdwenen, maar ook bij justitie. De gezondheids- en welzijnszorg blijkt een zeer heterogene sector, waarin vooral de sector welzijnszorg aan relatief grote veranderingen onderhevig is. Opvallend zijn de grote verschillen in werkgelegenheidsgroei in de kinderopvang; in het Noorden daalde het aantal banen met 2% (-70 banen), terwijl er landelijk een toename was met ruim 2000 banen (+4,8%).

Geslacht

Arbeidsplaatsen in de zorg en de handel zijn meer door vrouwen bezet terwijl de banen in de industrie en de vooral door mannen worden vervuld. Binnen de bedrijven blijkt echter ook de ontwikkeling naar geslacht sterk te verschillen (zie tabel 2.3). Bij vrouwen loopt de werkgelegenheidsontwikkeling voor het Noorden en Nederland sterk uiteen voor de zakelijke diensten en transport. In het Noorden daalde het aantal banen hier fors, landelijk nam het aantal banen voor vrouwen in zakelijke diensten juist toe. Bij mannen deed het grootste verschil zich voor bij het onderwijs, waar in het Noorden het aantal banen veel sterker daalde dan landelijk. Voor de voor het Noorden belangrijke sector industrie, was de werkgelegenheidsdaling onder zowel mannen als vrouwen in het Noorden minder sterk dan in Nederland. Bij financiële instellingen geldt het omgekeerde.

Tabel 2.3 Werkgelegenheidsgroei naar geslacht en bedrijfstak in 2005
%-groei t.o.v. 2004

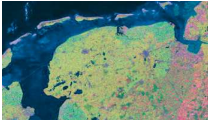
	Noorden			Nederland		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Landbouw en visserij	-3,0	-2,5	-2,9	-4,4	-5,4	-4,7
Industrie*	-2,0	-1,2	-1,8	-2,9	-2,3	-2,8
Bouw	-1,5	3,0	-1,2	-0,8	-1,0	-0,8
Handel	-1,4	0,1	-0,8	-0,7	-0,9	-0,8
Horeca	-1,2	0,5	-0,4	-1,1	-0,3	-0,7
Transport en communicatie	-0,6	-4,6	-1,4	-1,1	-1,1	-1,1
Financiële instellingen	-0,9	-1,2	-1,1	-3,9	-4,9	-4,3
Zakelijke dienstverlening	2,6	-2,5	0,8	2,5	0,3	1,6
Openbaar bestuur	-3,6	-0,9	-2,7	-2,0	-0,7	-1,5
Onderwijs	-2,2	1,9	0,0	-0,4	1,6	0,7
Gezondheids- en welzijnszorg	-0,9	1,2	0,7	0,6	2,1	1,9
Overige dienstverlening	-1,1	0,0	-0,5	-0,5	0,9	0,2
Totaal	-1,3	0,0	-0,8	-1,0	0,0	-0,6

* inclusief delfstoffenwinning en nutsbedrijven
Bron: PWR en LISA (bewerking RuG)

Arbeidsduur

In de tot nu toe besproken cijfers worden alleen banen meegeteld van meer dan 12 uur per week. Daarnaast zijn er de 'kleine' banen van minder dan 12 uur per week. Dergelijke banen hebben veelal betrekking op inval- en oproepkrachten, maar ook bijvoorbeeld typische kleine deeltijdbanen als krantenbezorgers. De bijdrage aan de totale werkgelegenheid is beperkt en bedraagt in het Noorden ca. 5%; van de totale werkgelegenheid. Landelijk is dat 3,5%.

De meeste kleine banen komen voor in de handel (circa 25%, vooral mannen) en de zorg (circa 20%, vooral vrouwen). In het Noorden nam het aantal kleine banen met 0,5% toe terwijl landelijk sprake was van een afname van -0,6%. Opvallend verschil is de sterke groei in het Noorden van kleine banen bij de overheid (+16,8%, een toename van 130 banen), terwijl het aantal reguliere banen bij de overheid juist sterk is gedaald (zie tabel 2.4).



Tabel 2.4 Groei van het aantal kleine banen per sector in 2005
%-groei t.o.v. 2004

	Noorden	Nederland
Landbouw en visserij	1,8	0,8
Industrie*	-3,1	-1,4
Bouw	8,9	4,3
Handel	1,6	-0,2
Horeca	-0,3	-1,7
Transport en communicatie	-2,9	0,7
Financiële instellingen	-1,7	3,9
Zakelijke dienstverlening	4,0	0,1
Openbaar bestuur	16,8	-5,5
Onderwijs	-7,6	-3,2
Gezondheids- en welzijnzorg	0,6	-0,1
Overige dienstverlening	-1,9	-0,6
Totaal	0,5	-0,4

+

* Inclusief delfstoffenwinning en nutsbedrijven
Bron: PWR en LISA

Ook in de handel is een vergelijkbaar patroon te zien: in het Noorden groei (+1,6% of 520 kleine banen; vooral bij mannen), landelijk een kleine daling (-0.2%, ofwel -530 kleine banen). Iets soortgelijks geldt ook voor de zorg. Een toename in het Noorden, vooral voor vrouwen en een daling landelijk vooral voor mannen.

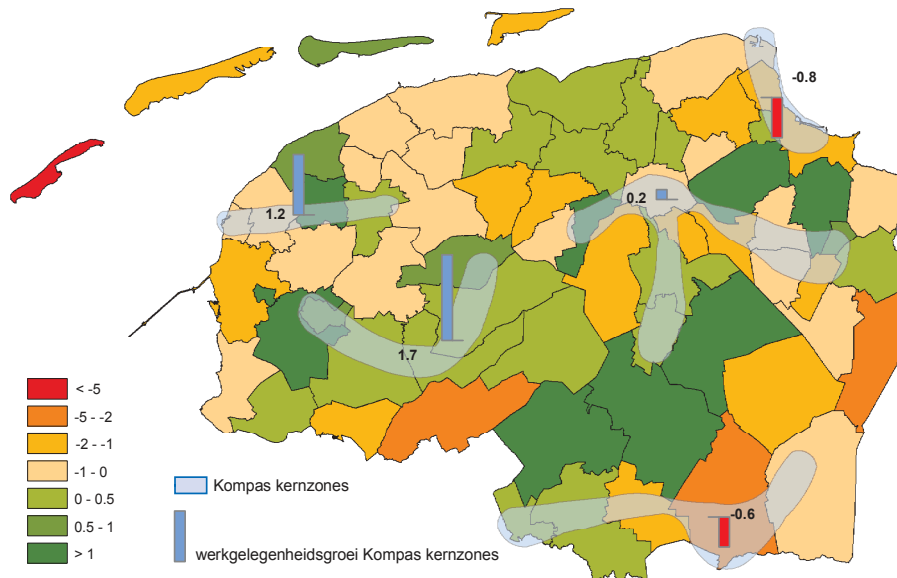
2.5 De ruimtelijke spreiding van de werkgelegenheid

Figuur 2.5 toont de gemiddelde jaarlijkse werkgelegenheidsgroei tussen 2000 en 2005 naar gemeente in Noord-Nederland. Jaarlijkse werkgelegenheidscijfers per gemeente zijn niet altijd even zinvol omdat dan vaak fluctuaties optreden die met toeval of administratieve wijzigingen in het PWR te maken hebben. Uit figuur 2.5 blijkt dat binnen de provincie Groningen het aantal banen tussen 2000 en 2005 vooral in en rond de stad Groningen is gestegen. In de verder van de stad afgelegen gemeenten daalde de werkgelegenheid in de periode. Voor de provincie Fryslân is zo'n duidelijke kern-periferie relatie niet waar te nemen. Hier neemt het aantal arbeidsplaatsen vooral sterk toe in de meer stedelijke gemeenten Leeuwarden, Heerenveen, Sneek, en Bolsward, maar ook in Menaldumadeel (landbouw) en Wymbritseradiel (zakelijke diensten). In Drenthe zijn de gemeenten zo groot dat het moeilijk is hierin een duidelijk ruimtelijk patroon te onderscheiden. De sterkste groei is in het noorden en zuidwesten van de provincie.

In het kader van het Kompasprogramma – het beleidsprogramma van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van Noord-Nederland – wordt onderscheid gemaakt tussen economische kerngebieden en het landelijk gebied. Het beleidsuitgangspunt is dat door ruimtelijke concentratie van de economische ontwikkeling binnen deze kernzones optimaal geprofiteerd kan worden van positieve agglomeratie-effecten (zie ook de NAV2004, hoofdstuk 6). In tabel 2.5 is de werkgelegenheidsontwikkeling voor de verschillende kerngebieden en het landelijk gebied weergegeven. Sinds 2001 is het aantal banen in de kernzones met gemiddeld 0,4% per jaar sterker is gegroeid dan in het landelijke gebied, waar geen sprake is van enige groei. Vooral in de Friese kernzones steeg de werkgelegenheid relatief sterk, in elk geval sterker dan in de provincie als geheel in die periode (zie tabel 2.1). Ook het grootste kerngebied Groningen-Assen laat nog een kleine groei van 0,2% per jaar zien.



Figuur 2.5 Werkgelegenheidsgroei naar gemeente 2001-2005
gemiddelde jaarlijkse mutatie %



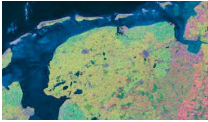
Bron: PWR

Het gemiddelde groeicijfer over de afgelopen vijf jaar wordt echter sterk gedrukt door de daling in 2005. In dat jaar is de werkgelegenheid in alle kerngebieden afgenomen; het sterkst in Groningen-Assen (-1,6%) en het minst in de A7-zone (-0,2%). Het aantal banen daalde in het totaal van de kerngebieden sterker (-1,0%) dan in het landelijk gebied (-0,3%). Deze ontwikkeling geeft aan dat de economische conjunctuur juist in de kernzones sterker zichtbaar is. De meer dan gemiddelde afname van de werkgelegenheid in de kerngebieden betekent overigens wel dat in 2005 feitelijk sprake is geweest van deconcentratie in plaats van concentratie: het aandeel van de kernzones in de totale noordelijke werkgelegenheid is terug gelopen van 72,4% in 2004 naar 72,1% in 2005.

Tabel 2.5 Werkgelegenheidsontwikkeling naar Kompasgebied 2001-2005

	Werkgelegenheid (x 1000)		Gemiddelde jaarlijkse werkgelegenheidsgroei (in %)	
	2005	2001-2005	2004-2005	
Economische kerngebieden	430	0.4	-1.0	
waarvan in				
Eemsmondgebied	15	-0.8	-1.3	
Groningen-Assen	186	0.2	-1.6	
Drentse stedenband	92	-0.6	-0.5	
A7-zone	70	1.7	-0.2	
Westergo	67	1.2	-0.9	
Landelijk gebied	166	0.0	-0.3	
Totaal Noorden	596	0.3	-0.8	

Bron: PWR



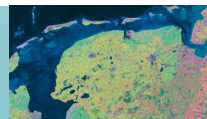
2.6 Conclusie

In 2005 is de noordelijke werkgelegenheid met 0,8% gedaald. Daarmee is 2005 het derde jaar in successie waarin het aantal banen is afgenomen, zowel landelijk als in de noordelijke regio. De landelijke daling was met 0,6% iets minder dan in het Noorden. Het aantal banen binnen het Noorden nam in alle drie de provincies af, het sterkst in Drenthe met 1,1%, en in Groningen en Fryslân beide met 0,7%.

Het totale verlies aan banen sinds 2002 bedraagt in het Noorden echter slechts 0,6% tegenover 0,7% landelijk. Dit betekent dat de noordelijke economie de gehele afgelopen periode van drie jaar met lage economische groei relatief goed is door gekomen. Binnen het Noorden is de werkgelegenheid in Groningen sinds 2002 relatief het meest gedaald (-0,9% per jaar). Deze daling is veel minder in Drenthe (-0,5%) en Fryslân (-0,4%).

In overeenstemming met het gevoerde beleid is de noordelijke werkgelegenheid de afgelopen jaren verder in de KOMPAS kerngebieden geconcentreerd. Alleen in 2005 is juist in de kernzones de werkgelegenheid meer gedaald dan in het landelijke gebied en treedt er in dat jaar dus juist een (geringe) deconcentratie op.

In 2005 nam vooral het aantal banen bij de overheid af, maar ook bij de transportsectoren en de industrie. Bij de zakelijke dienstverlening vond een kleine groei plaats, net als in de zorg. Landelijk was de daling in de overeenkomstige sectoren minder groot en de groei iets sterker. Alleen bij de industrie nam het aantal banen in het Noorden minder sterk af dan landelijk. De afname van werkgelegenheid heeft zich vooral bij mannen afgespeeld. Zowel landelijk als voor het Noorden bleef het aantal banen voor vrouwen in 2005 ongeveer gelijk. Bij mannen daalden die met 1,3% in het Noorden en met 1,0% voor Nederland.



3 Bevolking, beroepsbevolking en participatie

3.1 Inleiding

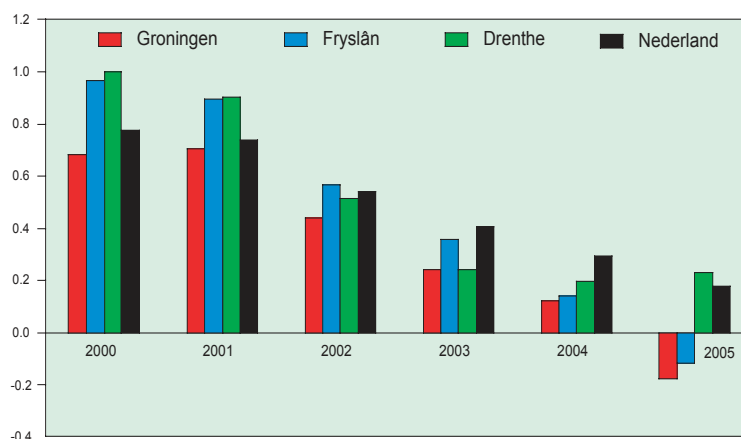
In dit hoofdstuk worden de twee belangrijkste factoren besproken die de ontwikkeling van het arbeidsaanbod in Noord-Nederland bepalen: de ontwikkeling in de bevolkingsopbouw en de mate van deelname aan de arbeidsmarkt (de participatie). Bij de bevolkingsopbouw spelen processen als ontgroening en vergrijzing een belangrijke rol en de binnen- en buitenlandse migratie. Vanwege de sterke invloed van het aantal binnenkomende en vertrekkende asielzoekers op de recente bevolkingscijfers wordt deze groep apart bekeken en worden de bevolkingscijfers per provincie gecorrigeerd voor het aantal asielzoekers omdat deze niet tot het arbeidsaanbod behoren. Bij de participatie spelen gedragsmatige aspecten een belangrijke rol. De beslissing om tot de arbeidsmarkt toe te treden hangt van een groot aantal factoren af als de hoogte van het loon ten opzichte van een eventuele uitkering, de opleiding, de zorgtaken binnen het gezin e.d. Behalve de trendmatige ontwikkeling, die nog steeds een geleidelijke groei van de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt laat zien, komt ook het effect van beleidsmaatregelen op het terrein van de arbeidsongeschiktheid en de VUT aan de orde.

3.2 Bevolking en bevolkingsontwikkeling

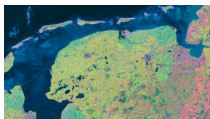
Op 1 januari 2006 telde Noord-Nederland ruim 1,7 inwoners, waarvan 574 duizend in Groningen, 642 duizend in Fryslân en 484 duizend in Drenthe. Ten opzichte van een jaar eerder betekent dit een daling met 650 personen. Dat is een afname van slechts -0,04%, maar het is wel de eerste bevolkingsdaling in Noord-Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog. De voorspelling uit de vorige NAV dat de bevolking door vergrijzing en ontgroening binnen afzienbare tijd zou gaan krimpen lijkt sneller uit te komen dan verwacht. Deze eerste bevolkingsdaling treedt op in de provincies Groningen (-0,18%) en Fryslân (-0,12%). In Drenthe steeg de bevolking in 2005 nog met 0,23%. Ook landelijk groeide de bevolking nog met 0,18%. Figuur 3.1 laat zien hoe de bevolkingsgroei sinds 2000 jaarlijks steeds verder terug loopt.

De belangrijkste verklaring voor de noordelijke bevolkingsdaling in 2005 heeft echter weinig met vergrijzing of ontgroening te maken, maar simpelweg met de sluiting van een aantal asielzoekerscentra (azc's) in de noordelijke provincies. In feite gaat het dus om een incidentele gebeurtenis, maar omdat de bevolkingsgroei terugloopt wordt het effect hiervan relatief groot (zie tabel 3.1).

Figuur 3.1 Bevolkingsgroei naar regio 2000-2005
%-mutatie



Bron: CBS



Tabel 3.1 Geschatte bevolkingsmutatie exclusief asielzoekers 2005

	totaal	asielzoekers	totaal exclusief asielzoekers
Groningen	-1000	-1000	0
Fryslân	-750	-1200	450
Drenthe	1100	-600	1700
Noorden	-650	-2800	2150

Bron: berekening RuG op basis van gegevens van CBS, diverse gemeentesites en COA

Van de 23 azc's die nationaal in 2005 hun deuren sloten bevonden zich 8 in het Noorden, waarbij naar schatting 2100 asielzoekers in het geding waren. In de provincie Groningen sloten in 2005 azc's in de gemeenten Groningen, Leek en Winsum. Het ging hierbij om ca. 1000 bewoners die herplaatst of uitgezet werden. Ook in Fryslân gingen drie azc's dicht in Harlingen, Franeker en Wolvega, in totaal een bevolkingsdaling van naar schatting 1200 personen. In Drenthe sloten twee azc's in Klazinaveen en Zuidlaren met in totaal circa 600 bewoners.

Een en ander betekent dat wanneer wordt gecorrigeerd voor deze cijfers de bevolking in het Noorden in 2005 nog wel is gestegen. Exclusief asielzoekers is in Groningen de bevolking in 2005 gelijk gebleven en in Fryslân en Drenthe is nog sprake van een beperkte toename van respectievelijk 450 en 1400 personen.

De bevolkingsgroei naar leeftijd

De bevolkingsontwikkeling naar leeftijd is van belang om na te kunnen gaan hoe de voor de arbeidsmarkt relevante bevolking tussen 15 en 64 jaar zich heeft ontwikkeld (de "potentiële beroepsbevolking"). Het merendeel van de asielzoekers valt in de leeftijdscategorie 15-64 jaar maar kan/mag niet toetreden tot de arbeidsmarkt dus er dient ook voor de potentiële beroepsbevolking een correctie te worden gemaakt. Tabel 3.2 geeft bevolkingscijfers naar leeftijd in 2005 als wordt gecorrigeerd voor asielzoekers. Hieruit blijkt dat alleen bij ouderen nog sprake is van bevolkingsgroei. Asielzoekers zijn voor het overgrote deel jonger dan 65 jaar hebben dus nauwelijks invloed op het groeicijfer voor ouderen. Voor de ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking zijn zij wel van belang. Gecorrigeerd voor asielzoekers is alleen in Fryslân de bevolking tussen 15 en 64 jaar in 2005 met circa 700 personen gedaald. In Groningen en Drenthe vond nog een kleine stijging plaats. Voor het Noorden als geheel is de potentiële beroepsbevolking gecorrigeerd voor de sluiting van azc's in 2005 licht gedaald. De groei van de totale bevolking die er nog wel is in 2005 komt vrijwel geheel voor rekening van de toename van personen die 65 jaar worden. Dit vergrijzingseffect zal de komende jaren steeds belangrijker gaan worden.

Tabel 3.2 Bevolkingsontwikkeling naar leeftijd en correctie asielzoekers 2005

Absolute mutatie t.o.v 2004

	leeftijd	totaal	asielzoekers	totaal exclusief asielzoekers
Groningen	0-15	-1190	-300	-850
	15-64	-650	-700	50
	65+	810	-	810
Fryslân	0-15	-900	-300	-600
	15-64	-1590	-900	-690
	65+	1740	-	1740
Drenthe	0-15	-490	-200	-290
	15-64	110	-400	510
	65+	1490	-	1490
Noorden	0-15	-2580	-800	-1780
	15-64	-2140	-2000	-140
	65+	4040	-	4040

Bron: berekening RuG op basis van gegevens van CBS, diverse gemeentesites en COA

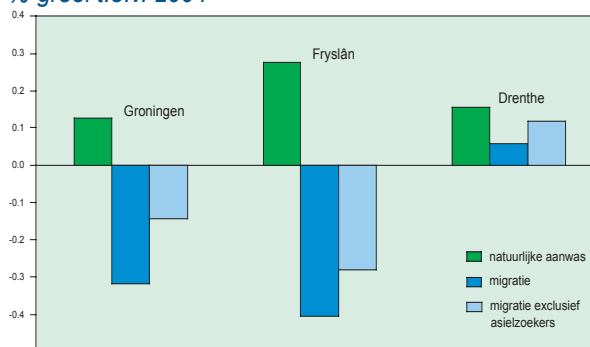


De bevolkingsgroei onder jongeren is in 2005 sterk negatief, ook na correctie voor asielzoekers. Dit wordt veroorzaakt door de geleidelijke daling van het aantal geboorten die al jaren aan de gang is. In 2004 en 2005 daalde het aantal geboorten nog eens extra (met meer dan 3% per jaar), waarschijnlijk onder invloed van de lage economische groei.

Migratie en natuurlijk aanwas

Figuur 3.2 presenteert de bijdrage aan de bevolkingsgroei in de noordelijke provincies van het geboorteoverschot en het migratiesaldo in 2005. Dit migratiesaldo is opgebouwd uit zowel binnenlandse als buitenlandse migratie. Ook hierop is de sluiting van de azc's van invloed. De asielzoekers in die centra worden herplaatst in andere azc's binnen Nederland (dus binnenlandse migratie) of uitgezet naar het land van herkomst (buitenlandse migratie). Omdat niet bekend is welk percentage van de asielzoekers in de betreffende centra is uitgezet of herplaatst wordt hier het totale migratiesaldo gecorrigeerd voor de rol van asielzoekers.

Figuur 3.2 Bevolkingsgroei naar oorzaak 2005
%-groei t.o.v. 2004

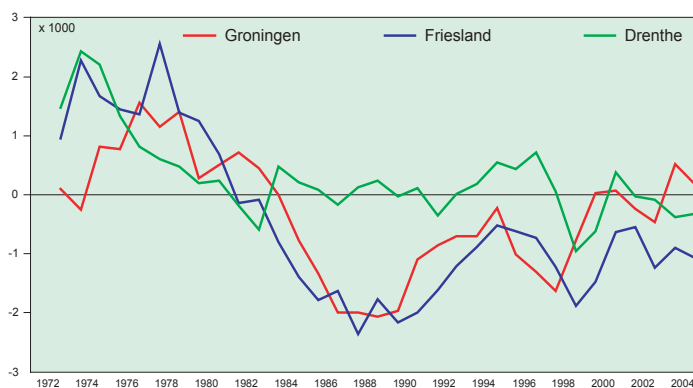


Bron: berekening RuG op basis van gegevens van CBS, diverse gemeentesites en COA

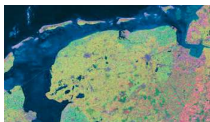
De migratie levert een negatieve bijdrage aan de groei in Groningen en Fryslân met een netto uitstroompercentage van -0,32% in Groningen en -0,40% in Fryslân. Alleen Drenthe had in 2005 een klein positief migratiesaldo van 0,06%. Wanneer wordt gecorrigeerd voor het vertrek van van asielzoekers door sluiting van de azc's in het Noorden worden deze saldi iets opgehoogd. De bijdrage van natuurlijke aanwas (geboorte minus sterfte) aan de bevolkingsgroei van 2005 is alleen in Fryslân nog enigszins omvangrijk met 0,28%. In Groningen en Drenthe was dit 0,13% resp. 0,16%.

Het directe belang van de migratiebewegingen voor de arbeidsmarkt geldt vooral voor de potentiële beroepsbevolking van 15-64 jaar. Voor 2005 zijn deze gegevens helaas nog niet beschikbaar en een correctie voor asielzoekers kan voor deze leeftijds specifieke groep nog maar voor een paar jaar worden uitgevoerd. In figuur 3.3 is daarom van een dergelijke correctie afgezien. Vanaf de tweede helft van de jaren 90 is het negatieve saldo van de provincie Groningen sterk verbeterd. In 2003 en 2004 had Groningen als de enige provincie in het Noorden positieve migratiesaldi voor 15-64 jarigen. In Fryslân en Drenthe was in die jaren sprake van een negatief saldo. Een correctie voor asielzoekers zou in 2003 en 2004 voor Groningen een nog wat positiever saldo betekenen en voor Fryslân en Drenthe een iets minder negatief saldo. De daling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar in Fryslân wordt dus voor een belangrijk deel verklaard door het feit dat relatief veel personen in die leeftijdsgroep naar andere gebieden in Nederland verhuizen. Ook de toegenomen emigratie naar het buitenland heeft hieraan bijgedragen.

Figuur 3.3 Binnenlands migratiesaldo 15-64 jaar naar provincie 1972-2005



Bron: CBS



Tabel 3.3 Vestiging en vertrek naar provincie 2000-2005
x 1000

		gevestigd in:				
		Groningen	Fryslân	Drenthe	rest van Nederland	Totaal
vertrokken uit:						
2000	Groningen		2,1	4,2	8,8	15,1
	Fryslân	2,6		1,1	7,8	11,5
	Drenthe	4,3	1,1		6,5	11,9
	rest van Nederland	8,1	8,2	7,5		23,8
	Totaal	15,0	11,3	12,8	23,1	
2005	Groningen		2,1	4,6	8,7	15,4
	Fryslân	2,8		1,3	7,9	11,9
	Drenthe	4,4	1,1		6,2	11,6
	rest van Nederland	7,5	7,2	6,8		21,6
	Totaal	14,7	10,4	12,7	22,8	

Bron: CBS (bewerking RuG)

Tabel 3.3 geeft een indruk van de herkomst en bestemming van de migratiestromen van en naar het Noorden voor alle leeftijdsgroepen tezamen. Migratiestromen naar herkomst en bestemming zijn niet beschikbaar naar leeftijd, zodat in dit geval de potentiële beroepsbevolking niet kan worden onderscheiden. Opvallend is dat gegeven de bevolkingsomvang zowel de vestiging in als het vertrek uit Fryslân relatief laag is vergeleken met de andere twee provincies. Voorts is er relatief veel migratie over en weer tussen Groningen en Drenthe en veel minder met Fryslân. De relatief hoge migratiesaldi van Groningen hangen enerzijds samen met de migratie van studenten van en naar de stad Groningen. Anderzijds heeft het te maken met de ligging van de stad Groningen vrijwel op de grens met Drenthe. Het aantal Groningers dat zich in Drenthe heeft gevestigd is tussen 2000 en 2005 met ruim 400 toegenomen tot 4,6 duizend personen. In percentage van het totaal aantal uitmigranten uit Groningen, vestigt 30% zich in 2005 in Drenthe (2000: 28%). De uitstroom naar Fryslân is de helft kleiner met 14% en onveranderd tussen beide jaren. Migratie vanuit Groningen naar de rest van het land is iets gedaald van 8800 in 2000 naar 8700 in 2005. Van de personen die zich in 2005 in Groningen hebben gevestigd kwam in 2005 eveneens 30% uit Drenthe, 20% uit Fryslân en 50% uit de rest van het land. De percentages vestiging en vertrek tussen Groningen en Drenthe houden elkaar dus in evenwicht, maar er komen relatief meer personen uit Fryslân naar Groningen dan er de omgekeerde richting op gaan.

Er zijn verder nog altijd meer personen die Groningen verlaten voor de rest van het land dan dat er uit de rest van het land naar Groningen komen. Dit betreft de grote instroom van studenten uit de omliggende provincies en een forse uitstroom van afgestudeerden naar de rest van het land, vooral de westelijke provincies.

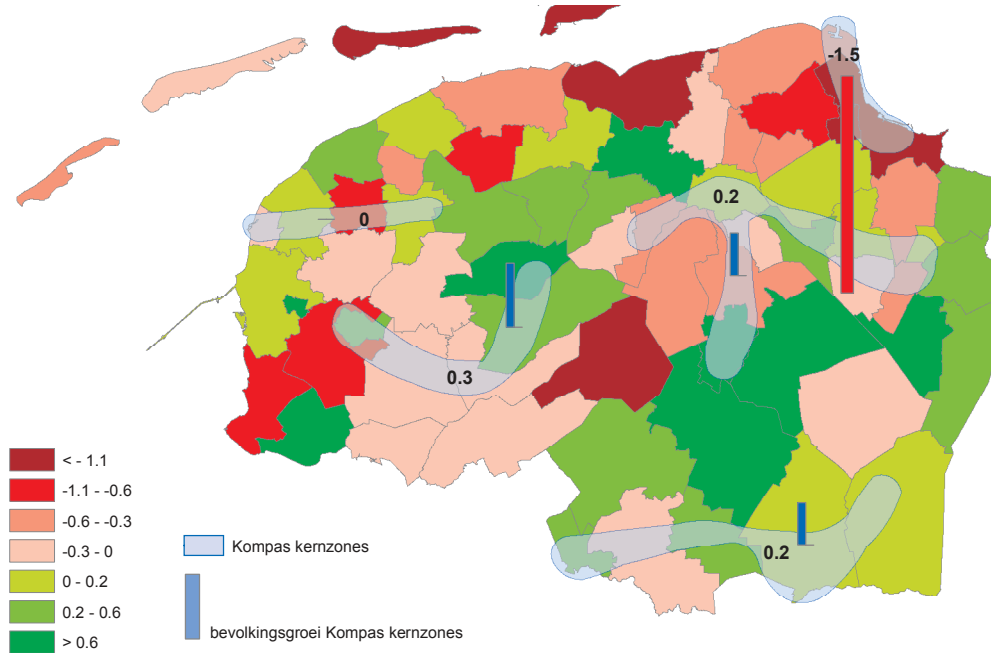
Voor Fryslân geldt dat in 2005 tweederde van de vertrekkende migranten zich in de rest van het land vestigt en eenderde in de andere twee noordelijke provincies. Van degenen die zich in 2005 in Fryslân hebben gevestigd kwam bijna 70% uit de rest van het land en 30% uit de andere twee provincies. In Fryslân komen dus relatief meer personen uit de rest van het land binnen dan er naar toe vertrekken. De relaties met de andere twee provincies zijn wat migratie betreft vrij zwak. Drenthe heeft zoals gezegd een sterke band met Groningen. De vestiging in Drenthe vanuit Groningen is in 2005 iets sterker (36%) dan de migratie in omgekeerde richting (30%).

Ontwikkelingen naar gemeente

De bevolkingsontwikkeling is per gemeente sterk verschillend, zowel voor wat betreft de natuurlijke aanwas als de migratie. De bevolkingsgroei per gemeente is in figuur 3.4 weergegeven tussen 1 januari 2005 en 2006. De gegevens zijn wederom gecorrigeerd voor sluiting van de azc's in de gemeenten Groningen, Leek, Winsum, Franekeradeel, Harlingen, Weststellingwerf, Emmen en Tynaarlo. In de gemeenten langs de Noord-Oost kust en in Zuid-West Fryslân loopt de bevolking terug, terwijl in de meeste Drentse gemeenten de bevolking toeneemt. Ook in de gemeenten in midden-Fryslân en Oost-Groningen is sprake van een stijgende bevolking.



Figuur 3.4 *Bevolkingsontwikkeling 2005-2006*
%-mutatie



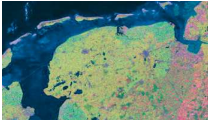
Bron: CBS

Tabel 3.4 toont de stand en loop van de bevolking naar economisch kerngebied tussen 1 januari 2005 en 1 januari 2006, gecorrigeerd voor de sluiting van azc's. De bevolkingsgroei was het hoogst in de A7-zone en het laagst in het Eemsmondgebied. Met uitzondering van van het Eemsmondgebied vindt in de andere kerngebieden een kleine bevolkingstoename plaats. De groei in het landelijk gebied is hier in 2005 iets bij achtergebleven. Dit betekent dat ook voor de bevolking sprake is van toenemende concentratie in de kerngebieden. Van alle inwoners in Noord-Nederland woonde op 1 januari 2006 61% in een van de kerngebieden. In het vorige hoofdstuk bleek dat momenteel ruim 72% van de werkgelegenheid in de kernzones is geconcentreerd. Dit betekent dat een belangrijk deel van deze werkgelegenheid wordt vervuld door personen die buiten die kerngebieden wonen.

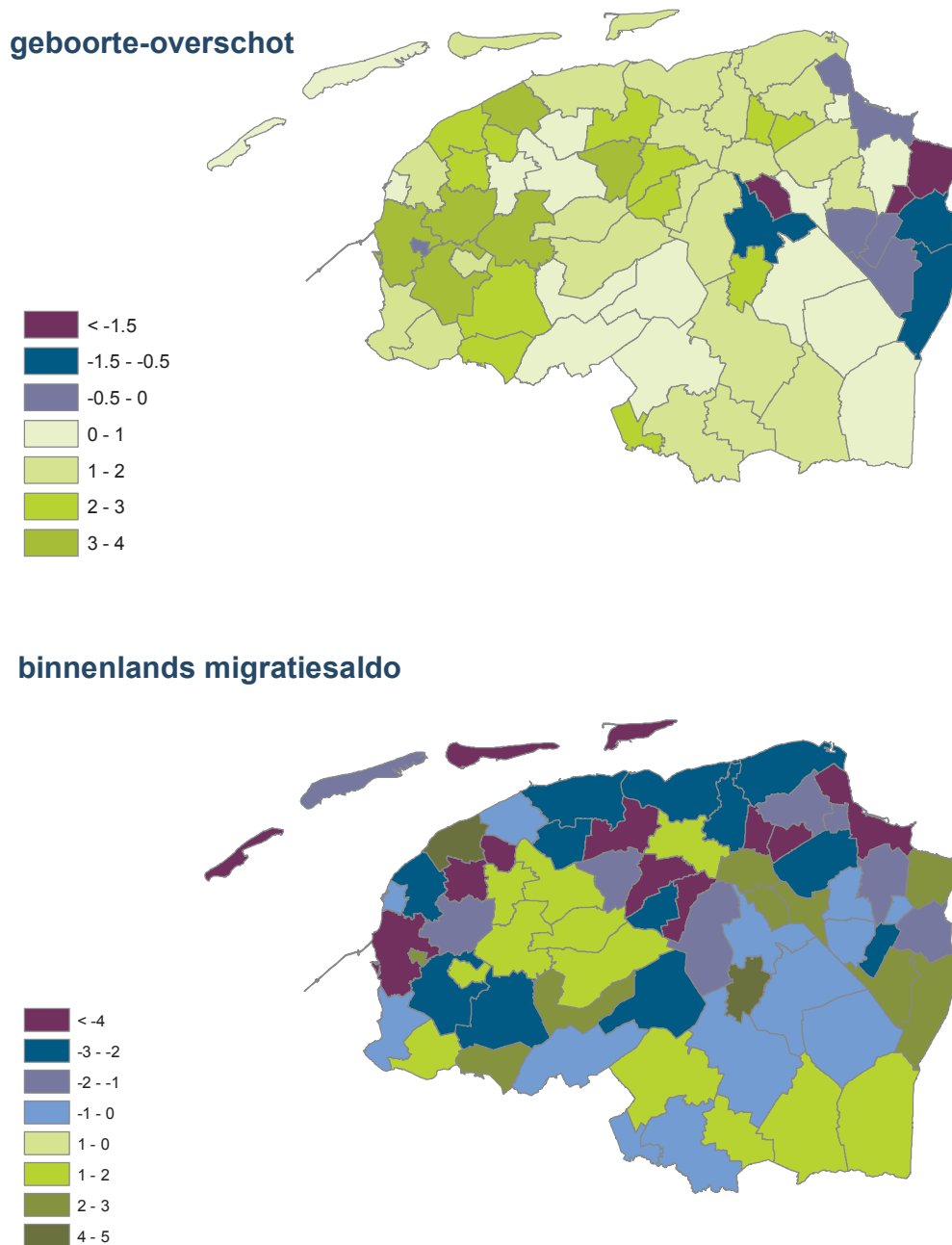
Tabel 3.4 *Stand en loop van de bevolking naar kerngebied, gecorrigeerd voor asielzoekers*

	<i>Bevolking (x 1000)</i>	<i>Bevolkingsgroei (%)</i>
	<i>1-1-2006</i>	<i>t.o.v. 1-1-2005</i>
Totaal economische kerngebieden	1044	0,17
w.o. Groningen-Assen	421	0,21
Eemsmondgebied	40	-1,47
Drentse stedenband	253	0,25
A7-zone	187	0,31
Westergo	142	0,20
Landelijk gebied	657	0,05
Totaal Noorden	1701	0,08

Bron: CBS (bewerking RuG)



Figuur 3.5 Geboorte-overschot en binnenlands migratiesaldo 2001-2006
% van de bevolking 2006



Figuur 3.5 laat per gemeente de totale natuurlijke aanwas en het binnenlands migratiesaldo over de laatste vijf jaar zien, uitgedrukt in een percentage van de bevolking in 2006. Hierin is geen asielzoekerscorrectie gemaakt omdat die voor de binnenlandse migratie niet zo'n rol speelt. De negatieve natuurlijke aanwas is vooral in Oost-Groningen te vinden, terwijl in West-Fryslân nog de hoogste geboorte-overschotten te vinden zijn. Het binnenlandse migratiesaldo is vooral in de gemeenten in centraal Fryslân en Zuid-Drenthe nog positief maar de meeste gemeenten kampen met een vertrekoverschot. De Oost-Groningse gemeenten Vlagtwedde, Stadskanaal en Reiderland onderscheiden zich van de meeste andere Groningse gemeenten met een positief vestigingsoverschot. Dat geldt ook voor de stad Groningen, Haren en Hoogezand.



3.3 Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie

Algemeen

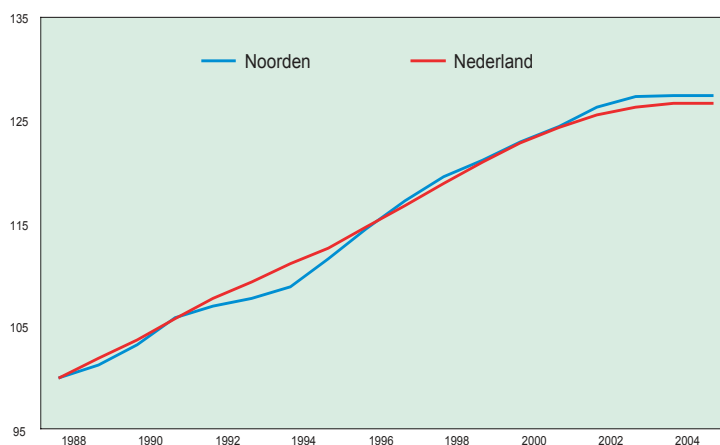
Het arbeidsaanbod wordt bepaald door de potentiële beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar en de mate waarin deze groep daadwerkelijk actief is op de arbeidsmarkt (de participatie). Het algemeen gehanteerde criterium voor participatie is dat iemand minimaal 12 uur per week werkt of op zoek is naar werk voor minimaal 12 uur per week. De gegevens over participatie en beroepsbevolking worden via steekproefenquêtes verzameld, die voor kleine geografische eenheden soms onbetrouwbare en/of jaarlijks sterk fluctuerende resultaten opleveren. Voor de noordelijke provincies is het gezien hun omvang van 2 á 3% van de Nederlandse bevolking daarom noodzakelijk om met 3-jaars voortschrijdende gemiddelden te werken. Tenzij anders vermeld wordt in het volgende steeds met deze gemiddelden gewerkt.

In 2005 bestond de beroepsbevolking in Noord-Nederland uit ca. 737 duizend personen. Dit betekent dat de beroepsbevolking in Noord-Nederland onveranderd is gebleven in 2005. Gegeven het feit dat de daling onder de potentiële beroepsbevolking vooral uit asielzoekers heeft bestaan, die sowieso niet deel (mogen) nemen op de arbeidsmarkt, duidt dit er op dat de er voor 2005 slechts geringe veranderingen in participatie zijn opgetreden. In Groningen steeg de beroepsbevolking in 2005 met circa duizend personen tot 253 duizend door een toename van de participatie. In Fryslân vond een daling plaats van duizend personen tot een beroepsbevolking van 275 duizend. Dit heeft te maken met de sterke daling die in Fryslân is opgetreden in de potentiële beroepsbevolking, zelfs als rekening wordt gehouden met verstoring door vertrek van asielzoekers (tabel 3.2). In Drenthe stagneerde de beroepsbevolking op 210 duizend personen.

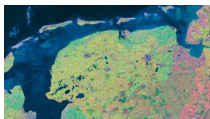
Figuur 3.6 laat de verschillen in ontwikkeling zien tussen de landelijke en noordelijke beroepsbevolking tussen 1988-2005. Wat opvalt is dat de ontwikkeling van de noordelijke beroepsbevolking stagneert rond de jaren met economische groeivertraging 1993/1994, maar in de jaren 2002/2003 juist sneller groeit dan landelijk. De recente teruglopende conjunctuur heeft dus kennelijk geen invloed gehad op de noordelijke participatie op de arbeidsmarkt. In totaal is de noordelijke beroepsbevolking sinds 2000 met 3,7% gegroeid tegenover 3,1% landelijk

Tabel 3.4 laat dit ook zien. De bruto participatiegraad voor Nederland lag in 2005 op 67,7%. Het Noorden ligt hier met 65,5% onder met 2%-punt. Vijf jaar geleden was dat verschil nog ruim 3%-punt, dus de noordelijke participatiegraad is weliswaar nog lager maar groeit nog altijd naar het landelijke peil toe. Binnen het Noorden is de participatie het laagst in Groningen met 64,4%. Dit lage cijfer wordt vooral door twee dingen bepaald, nl. een hoog aantal studenten (universiteit en HBO) en een hoog aantal arbeidsongeschikten in een relatief dunbevolkt gebied. De participatie in Groningen is de laatste jaren echter wel sneller gegroeid dan landelijk.

Figuur 3.6 Ontwikkeling van de beroepsbevolking in Noorden versus Nederland
Index 1988=100



Bron: CBS



Tabel 3.4 Bruto participatiegraad noordelijke provincies en Nederland 2000-2005
In % van de bevolking 15-64 jaar

	Stand 2005					Groei 2000-2005				
	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
Mannen	%					%-punten				
15-24 jaar	41,5	46,3	48,1	45,0	46,6	-0,9	-3,7	0,1	-1,7	-3,3
25-34 jaar	89,4	92,4	92,6	91,3	92,1	-1,8	-1,1	-2,2	-1,7	-1,5
35-44 jaar	92,8	90,0	93,3	91,9	92,1	2,2	-3,0	-0,4	-0,5	-1,9
45-54 jaar	87,7	88,8	87,5	88,0	88,9	0,8	1,2	-3,0	-0,2	-0,8
55-64 jaar	52,2	50,0	55,7	52,4	55,5	7,3	2,0	12,1	6,7	7,1
Totaal	73,5	74,3	76,9	74,7	76,9	-0,1	-2,5	-0,4	-1,1	-1,6
Vrouwen										
15-24 jaar	33,8	42,1	44,9	39,5	43,0	-5,0	-0,2	-0,9	-2,3	-3,0
25-34 jaar	79,5	77,9	78,8	78,7	77,7	6,0	6,9	4,4	5,9	3,6
35-44 jaar	69,9	68,4	71,4	69,8	70,4	4,0	5,2	7,8	5,6	5,3
45-54 jaar	62,2	61,4	61,1	61,6	64,5	10,5	10,6	9,2	10,1	9,3
55-64 jaar	23,4	25,6	26,7	25,2	27,7	4,8	7,9	10,0	7,6	7,9
Totaal	55,0	55,8	57,4	56,0	58,3	3,0	4,6	5,0	4,2	3,3
Totaal										
15-24 jaar	37,7	44,3	46,6	42,3	44,8	-2,9	-2,0	-0,4	-2,0	-3,1
25-34 jaar	84,7	85,3	85,8	85,2	84,9	2,1	2,7	1,1	2,0	0,9
35-44 jaar	81,3	79,5	82,2	80,9	81,4	2,9	1,1	3,5	2,4	1,6
45-54 jaar	74,8	75,1	74,3	74,8	76,8	5,1	5,6	3,0	4,7	4,1
55-64 jaar	38,3	38,1	41,3	39,1	41,7	6,6	5,0	11,2	7,3	7,6
Totaal	64,4	65,2	67,3	65,5	67,7	1,4	0,9	2,3	1,5	0,8

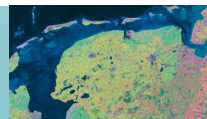
Bron: CBS (bewerking RuG)

De Groningse participatiegraad ligt traditioneel onder het landelijk gemiddelde door het grote aantal studenten. In de leeftijdsgroep 15-24 jaar is de participatie voor mannen en vrouwen samen slechts 37,7%, ofwel bijna 8 procentpunten lager dan elders. In Fryslân is sprake van een relatief lage participatie van mannen boven de 55 jaar en van vrouwen tussen 25-45 jaar. De participatie van vrouwen van 45-65 jaar is in Fryslân de afgelopen jaren echter met 10,6 procentpunten toegenomen tegenover 9,3 procentpunt landelijk. Ook in Groningen is in deze groep de participatie met 10,5 procentpunten sneller gestegen dan landelijk. De Friese participatiegroei onder de groep oudere mannen is echter fors lager dan elders zodat voor deze groep de participatie-achterstand groter wordt. Deze ontwikkeling hangt samen met arbeidsongeschiktheid en vervroegd uitreden, al of niet met (vut-)uitkering. Het aantal mannen tussen 55-64 jaar in Fryslân met een WAO-uitkering is in 2005 met 25% net zo hoog als in Groningen, maar lager dan Drenthe (31%). Over het aantal VUT-regelingen is geen provinciale informatie beschikbaar. Wel is bekend dat uitreding zonder uitkering, bijvoorbeeld door rentenieren, veel wordt gebruikt door zelfstandige boeren. Per jaar stopt ca. 2%-3% van de boerenbedrijven; in Fryslân gaat het per jaar om ca. 150-200. Het cohort 55-64 beslaat 10 jaar, dus gaat het om ca. 2000 mannen tussen 55-64 jaar (5% van het totale cohort).

De Drentse participatiegraad ligt met 67,3% het dichtst bij het landelijke niveau. Alleen bij vrouwen is deze iets lager, met name boven de 45 jaar. De participatie onder deze groep vrouwen is echter in Drenthe wel sterker gegroeid dan nationaal.

De rol van asielzoekers

De invloed van asielzoekers op de ontwikkeling van de participatiegraad in de regio is simpel: zij behoren wel tot de potentiële beroepsbevolking (de bevolking van 15-64 jaar) maar niet tot de beroepsbevolking, omdat zij niet aan het arbeidsproces mogen deel nemen. Asielzoekers spelen dus alleen in de noemer van



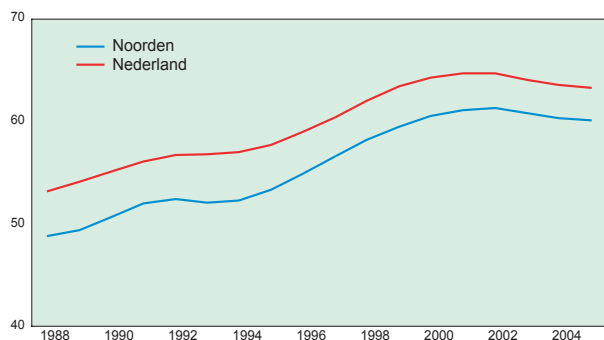
de participatiegraad een rol. Een daling van de noemer door uitstroom van asielzoekers betekent dus een toename in de participatiegraad. Rekening houdend met de eerder gemaakte aanname dat 75% van de asielzoekers tussen 15-64 jaar is hebben in 2005 circa 1600 asielzoekers in die leeftijd het Noorden verlaten. Dit betekent een iets hogere participatiegroei in 2005 van 0,03%-punt landelijk en 0,05%-punt voor het Noorden, aannemende dat de helft van de bewoners van de in Nederland (het Noorden) gesloten azc's in Nederland (het Noorden) wordt herplaatst en de andere helft wordt uitgezet. Het effect van veranderingen in asielzoekersaantallen op de participatiegroei is dus ook zeer beperkt.

3.4 Netto participatie en faseverschil

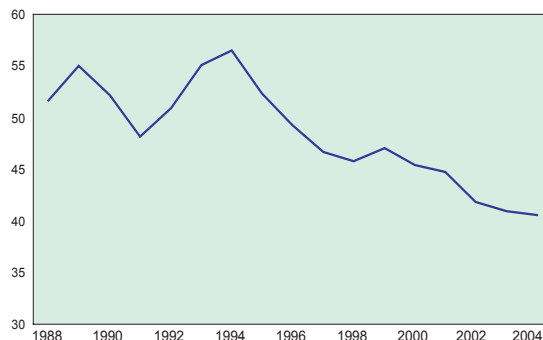
Onder netto participatie wordt de werkzame beroepsbevolking verstaan als percentage van de potentiële beroepsbevolking. Deze is uiteraard lager dan de bruto participatie in tabel 3.4 waarin de werkzoekenden ook meetellen. De netto participatiegraad is een belangrijke graadmeter voor de werkgelegenheidsachterstand van het Noorden op de rest van Nederland. In het Kompasprogramma is het wegwerken van het zogenaamde faseverschil van het Noorden met Nederland een belangrijke doelstelling¹. Dit is het verschil tussen de regionale en nationale netto participatiegraad.

Figuur 3.7 toont de netto participatiegraad voor het Noorden en Nederland tussen 1988-2005. De netto participatie is in de tweede helft van de jaren 90 sterk gestegen, maar die toename is in het Noorden hoger geweest dan landelijk. In figuur 3.8 is het faseverschil uitgedrukt in het aantal banen waarmee de werkgelegenheid in het Noorden extra zou moeten toenemen om het faseverschil tot nul te reduceren. In 1994 bedroeg het faseverschil nog ruim 55.000 maar dit cijfer is geleidelijk teriggelopen naar ongeveer 40.000 in 2005. Er is dus al langere tijd sprake van een langzame maar zich gestaag voortzettende verbetering van de economische structuur.

Figuur 3.7 Netto participatiegraad 1988-2005
% van de beroepsbevolking



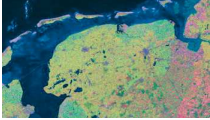
Figuur 3.8 Noordelijk faseverschil 1988-2005
x 1000 banen



3.5 Conclusie

De bevolking in Noord-Nederland is tussen 1 januari 2005 en 1 januari 2006 met 650 personen gedaald maar de belangrijkste oorzaak hiervan is de sluiting van een aantal asielzoekerscentra in Noord-Nederland in 2005. Het gaat hier naar schatting om circa 2800 bewoners, die worden herplaatst of uitgezet. Exclusief asielzoekers is de bevolking in het Noorden in 2005 dus nog gestegen met 2150 personen. Op de beroepsbevolking hebben de asielzoekers echter geen effect omdat zij niet deelnemen aan de arbeidsmarkt.

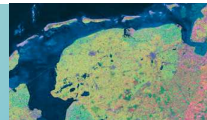
De potentiële beroepsbevolking van 15-64 jaar neemt af, deels door het vertrek van personen in die leeftijdsgroep naar andere gebieden in Nederland en deels door emigratie naar het buitenland. Door een verdere stijging van de participatiegraad, vooral voor vrouwen, blijft de noordelijke beroepsbevolking echter toenemen. Sinds 2000 bedraagt is de totale groei van de noordelijke beroepsbevolking 3,7% tegenover 3,1% landelijk. De stijging van de participatiegraad is in het Noorden sinds 2000 4,2% procentpunt voor vrouwen. Landelijk is dat 3,3% procentpunt geweest.



Door deze inhaalslag is het noordelijke faseverschil, het aantal banen waarmee het Noorden extra moet groeien om de nationale netto participatiegraad te evenaren, ook in 2005 verder gedaald. In 1994 bedroeg het faseverschil nog ruim 55.000 banen maar dit cijfer is geleidelijk teruggelopen naar ongeveer 40.000 in 2005. Er is dus al langere tijd sprake van een langzame maar zich gestaag voortzettende verbetering van de noordelijke economische structuur.

Noten Hoofdstuk 3

- ¹ In 1997 is becijferd dat de werkgelegenheid het Noorden in het kader van het Langmanakkoord met 43.000 banen extra zou moeten groeien om het faseverschil weg te werken. In figuur 3.8 bedraagt het aantal banen waarmee het Noorden in 1997 zou moeten inlopen circa 47.000. Het verschil wordt veroorzaakt door een herziening van de onderliggende gegevens door het CBS en het feit dat hier gebruik is gemaakt van driejaars gemiddelden om toevallige jaar-op-jaar fluctuaties, ten gevolge van de steekproefomvang waarop de gegevens zijn gebaseerd, te niet te doen. Verschillen met voorgaande NAV-edities hebben ook te maken met het feit dat vanaf nu niet alleen de werkzame beroepsbevolking als driejaars gemiddelde wordt genomen, maar voor de consistentie, ook de bevolking tussen 15 en 64 jaar.



4 Werkloosheid en sociale zekerheid

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de ontwikkeling van de noordelijke werkloosheid. Er worden twee verschillende definities van werkloosheid besproken. In de eerste plaats het officiële werkloosheidspercentage dat is gedefinieerd als het aandeel van de werkloze beroepsbevolking (WLB) in de totale beroepsbevolking. Naast de WLB gebruiken we ook een definitie die uitgaat van een telling, in plaats van een steekproef, van het aantal personen dat staat ingeschreven bij het CWI als niet-werkend werkzoekende (NWW). Aangezien van deze laatste veel details op regionaal niveau beschikbaar zijn, zal het NWW met name gebruik worden voor de analyse. Meer informatie over de WLB en de verschillen met het NWW is te vinden in het kader. Als laatste wordt in dit hoofdstuk nog aandacht besteed aan alternatieve definities die uitgaan van het aantal uitkeringen in het kader van werkloosheidswet en bijstandswet. Ook arbeidsongeschiktheid kan, zeker in het verleden, als een vorm van (verborgen) werkloosheid worden beschouwd.

Werkloosheidsdefinities

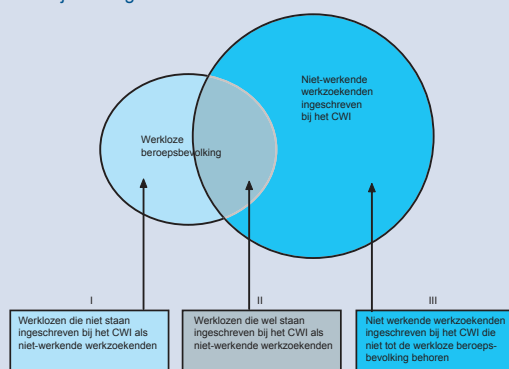
De werkloze beroepsbevolking (WLB) bestaat uit mensen in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar zonder werk of met een baan van minder dan twaalf uur per week, die of een baan van minimaal 12 uur per week hebben geaccepteerd of voor minimaal 12 uur per week willen werken, daarvoor op korte termijn (d.i. binnen twee weken) beschikbaar zijn en de afgelopen vier weken actief naar werk hebben gezocht. De omvang van de WLB wordt bepaald aan de hand van een steekproef onder personen die ook ten grondslag ligt aan de enquête van het CBS waarmee de beroepsbevolking wordt vastgesteld. Net als in paragraaf 3.3 voor de totale beroepsbevolking gold, wordt ook nu de WLB voor de noordelijke provincies bepaald door het driejaargemiddelde te nemen van de regionale jaargegevens uit de Enquête Beroepsbevolking van het CBS.

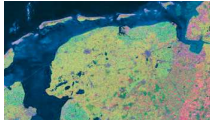
Niet-werkende werkzoekenden (NWW) zijn personen die zich hebben laten inschrijven bij het CWI, aangeven geen werk te hebben en op zoek te zijn naar een baan. Er zijn ook werkzoekenden die zich laten inschrijven bij het CWI terwijl zij werk hebben; dit zijn de werkende werkzoekenden. Het gaat dan om mensen die hun werk dreigen te verliezen of op zoek zijn naar ander werk. Het CWI gebruikt geen urengrens bij het onderscheid tussen werkend en niet-werkend. Bij de berekening van de NWW-percentages wordt gebruik gemaakt van de beroepsbevolking, hoewel dit wellicht niet de meest geëigende schaal is. Toch is gekozen voor de beroepsbevolking omdat dit het meest herkenbaar is, aangezien het CWI hierover ook maandelijks rapporteert, zowel op landelijk als regionaal niveau.

Als gevolg van verschillen in de definitie blijkt dat de gegevens van WLB en NWW slechts gedeeltelijk betrekking hebben op dezelfde personen. Gezamenlijk onderzoek van het CBS en CWI in 2003¹ toonde aan dat gemiddeld bijna 50% van de WLB tot de NWW behoorde. Van het NWW-bestand behoorde gemiddeld slechts 32% tot de WLB. Personen die wel tot de WLB maar veelal niet tot de NWW behoren, zijn onder meer degenen die uitkijken naar tijdelijk werk, zoals jongeren die een vakantiebaantje zoeken. Verder vallen hieronder vaak ook de personen die geen recht hebben op een uitkering, zoals jonge schoolverlaters en herintredende vrouwen.

Personen die behoren tot de NWW maar niet tot de WLB, zijn onder meer degenen die niet beschikbaar zijn voor werk van twaalf uur of meer per week. Verder worden hier ook de personen onder gerekend uit het NWW-bestand die niet actief zoeken, bijvoorbeeld omdat de uitkeringsregeling voor hen een ontheffing kent van de sollicitatieplicht, ze in een reïntegratietraject zitten of omdat ze geen actief zoekgedrag vertonen. Een stijging of daling van het WLB zegt dus vooral iets over het actieve zoekgedrag op de arbeidsmarkt, terwijl een verandering in het NWW vooral iets zegt over de omvang van het aantal uitkeringsgerechtigden.

Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden? Sylvia de Vries, Sabine Lucassen, Johan van der Valk (CBS) en Anske Bouman (CWI), Den Haag: CBS, 2003.





4.2 Werkloze beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden

WLB

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de meest recente ontwikkelingen in het officiële werkloosheidspercentage (WLB) en het bestand van niet-werkende werkzoekenden (NWW) als percentage van de potentiële beroepsbevolking. In 2005 was in het Noorden 8,0% van de beroepsbevolking werkloos volgens de officiële definitie tegen landelijk 6,5%. In termen van personen gaat het in 2005 in Noord-Nederland om circa 59.000 werklozen, waarvan 22.000 in Groningen, 20.000 in Fryslân en 17.000 in Drenthe. Landelijk bestond de werkloze beroepsbevolking in 2005 uit 481.000 personen.

Een en ander betekent dat 2005 het vierde achtereenvolgende jaar is geweest van stijgende werkloosheid als gevolg van de aanhoudende economische groeivertraging. Toch ligt de noordelijke regionale component van de WLB, het verschil tussen het regionale en landelijke WLB-percentage, al jaren stabiel op 1,5 %-punt. Dit betekent dat de economische neergang in het Noorden niet sterker is geweest dan elders, terwijl dat in het verleden vaak wel het geval was. Aangezien voor het WLB de cijfers van 2006 nog niet bekend zijn, is het economische herstel dat zich in het jaar 2006 inzet nog niet zichtbaar. De werkloosheidsgegevens op basis van het NWW-bestand zijn van een recentere datum en laten dit herstel wel zien.

Table 4.1 WLB- en NWW werkloosheid 2000-2005/6

in % van de totale beroepsbevolking

		<i>Groningen</i>	<i>Fryslân</i>	<i>Drenthe</i>	<i>Noorden</i>	<i>Nederland</i>
WLB %	2000	6,0	5,1	5,5	5,5	3,8
	2001	5,8	4,8	4,9	5,2	3,8
	2002	6,9	5,4	4,9	5,8	4,3
	2003	8,4	6,2	6,2	6,8	5,3
	2004	8,9	6,9	7,0	7,6	6,1
	2005	8,8	7,1	7,9	8,0	6,5
WLB regionale component						
	2000	2,2	1,3	1,7	1,7	
	2001	2,0	1,0	1,1	1,4	
	2002	2,6	1,1	0,6	1,5	
	2003	3,1	0,9	0,9	1,5	
	2004	2,8	0,8	0,9	1,5	
	2005	2,3	0,6	1,4	1,5	
NWW %	2000	11,9	9,0	8,2	9,8	7,0
	2001	10,1	8,1	7,3	8,6	6,4
	2002	10,2	8,3	7,8	8,8	6,8
	2003	11,9	9,8	9,4	10,4	8,2
	2004	12,9	11,0	10,8	11,6	9,3
	2005	12,6	10,5	11,0	11,4	9,2
	2006	11,8	9,5	10,2	10,5	8,4
NWW regionale component						
	2000	4,9	2,0	1,2	2,8	
	2001	3,7	1,7	0,9	2,2	
	2002	3,4	1,5	1,0	2,0	
	2003	3,7	1,6	1,2	2,2	
	2004	3,6	1,7	1,5	2,3	
	2005	3,4	1,3	1,8	2,2	
	2006	3,4	1,1	1,8	2,1	

Bron: CBS en CWI

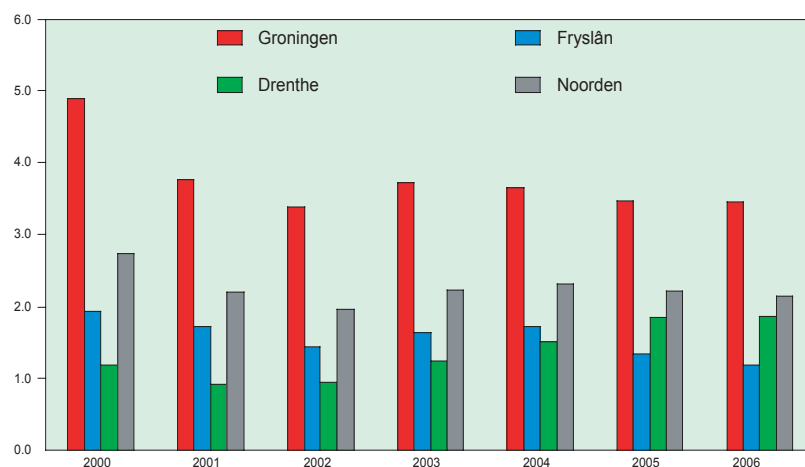
NWW

In 2005 stond gemiddeld in Noord-Nederland 10,5% van de beroepsbevolking ingeschreven bij het CWI in het bestand niet-werkende werkzoekende (NWW), tegen landelijk 8,4%. Dit komt neer op gemiddeld 86.000 personen in Noord-Nederland. Van hen waren 32.500 woonachtig in Groningen, 29.700 in Fryslân en 23.500 in Drenthe. Landelijk gaat het om bijna 689.000 personen. Op basis van de eerste tien maanden van 2006 kan worden ingeschat dat het noordelijk jaargemiddelde voor 2006 uit zal komen op circa 79.000 personen.

De regionale component voor het Noorden bedraagt in 2005 2,2%. De verwachting voor 2006 is dat deze regionale component iets zal afnemen, vooral door de dalende NWW-werkloosheid in Fryslân. Duidelijk is te constateren dat het niveau van de twee werkloosheidsdefinities wellicht verschilt, maar dat de ontwikkeling dezelfde tendens vertoont. Voor verdere analyse wordt in dit hoofdstuk dan ook verder alleen gebruik gemaakt van het NWW-bestand, omdat deze telling een betere differentiatie naar regio (gemeenten) en kenmerken mogelijk maakt.

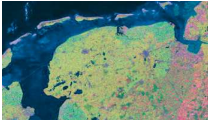
De ontwikkeling van de NWW komt dus grotendeels overeen met die van het WLB. Na een aanvankelijke daling neemt de NWW-werkloosheid na 2001 weer toe onder invloed van de economische groeivertraging. De regionale component voor het Noorden loopt in die periode niet echt op. Voor de afzonderlijke provincies geldt dat in Drenthe de werkloosheid zich volgens beide definities de laatste jaren minder gunstig heeft ontwikkeld dan landelijk, terwijl dat in Fryslân en in iets mindere mate in Groningen juist wel het geval is geweest. Al met al loopt Noord-Nederland in de ontwikkeling dus nog altijd redelijk in pas met de landelijke cijfers (zie tabel 4.1 en figuur 4.1).

Figuur 4.1 Regionale component van de NWW-werkloosheid
%-punt verschil met het landelijk gemiddelde

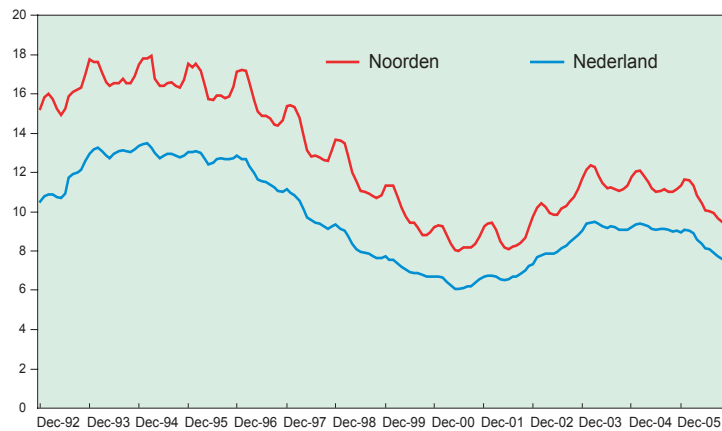


Bron: CBS en CWI (bewerking RuG)

Omdat de NWW-werkloosheid is gebaseerd op een telling van het aantal bij het CWI ingeschreven personen is het ook mogelijk de ontwikkeling in het NWW-percentage te volgen op een veel kortere frequentie dan jaren. Figuur 4.2 vergelijkt het maandelijks NWW-percentage in het Noorden met dat in Nederland. Duidelijk is te zien dat er na 2001 een forse werkloosheidstoename is opgetreden. In de jaren 2004-2005 stabiliseerde de werkloosheid zich (los van seizoensschommelingen) op het niveau van 11% voor het Noorden en 9% voor Nederland. Verder wordt duidelijk dat in de recente economische recessie het niveau duidelijk onder het niveau van de hoge werkloosheid van begin jaren negentig is gebleven. Eerder is al geconstateerd dat de werkgelegenheidsstructuur (figuur 2.5) in het Noorden een relatieve oververtegenwoordiging van seizoensgevoelige sectoren als landbouw, industrie en bouw kent. Hierdoor vertoont de noordelijke NWW-werkloosheid een sterker seizoenspatroon dan landelijk.



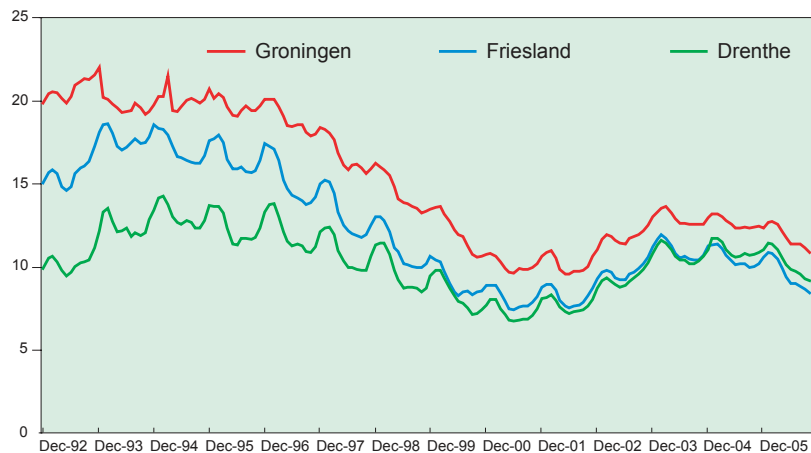
Figuur 4.2 NWW-werkloosheid Noorden en Nederland, december 1992 - oktober 2006
% van de bevolking van 15-64 jaar



Bron: CBS en CWI (bewerking RuG)

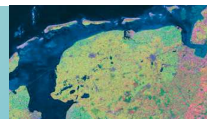
Figuur 4.3 laat de maandelijkse ontwikkeling van het NWW zien als percentage van de beroepsbevolking per provincie tussen 1992 en 2006. Hieruit blijkt duidelijk dat zich ook tussen de noordelijke provincies de afgelopen veertien jaar een opvallend wijziging in het werkloosheidspatroon heeft voorgedaan. Liepen de werkloosheidspercentages tussen de drie provincies in het begin van de jaren 90 nog sterk uiteen, in de loop der jaren zijn ze steeds meer bij elkaar in de buurt komen te liggen. De noordelijke provincies vormen in die zin nu een veel homogener arbeidsmarktgebied dan vijftien jaar geleden. Opvallend is ook dat het percentage van Fryslân eind 2004 onder het niveau van Drenthe is gedoken. De werkloosheid in de provincie Groningen is nog steeds de hoogste van Nederland, maar de verschillen met bijvoorbeeld Drenthe zijn sterk teruggelopen.

Figuur 4.3 NWW-werkloosheid naar provincie december 1992 - oktober 2006
% van de bevolking van 15-64 jaar



4.3 NWW naar kenmerk

In deze paragraaf wordt nagegaan welke verschillen er zijn in de kenmerken van werkloosheid tussen de noordelijke provincies onderling en Nederland. Tabel 4.2 geeft een overzicht van de opbouw van de NWW naar geslacht, leeftijd, opleiding, inschrijvingsduur en afstand tot de arbeidsmarkt. Omdat het CWI maandgegevens beschikbaar heeft, worden hier de meest recente NWW-cijfers naar kenmerk besproken (oktober 2006). Tevens wordt de ontwikkeling daarin gedurende de laatste twaalf maanden (oktober 2005 – oktober 2006) geanalyseerd. Aangezien voor oktober 2005 een aantal vergelijkbare gegevens ontbreken wordt de ontwikkeling alleen bekeken voor geslacht, leeftijd en fasering.



Tabel 4.2 NWW-werkloosheid naar kenmerk, oktober 2006

	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
(x 1000)					
Totaal	28,1	23,9	19,7	71,7	572,7
(Aandelen - %)					
Geslacht					
Mannen	52	49	47	50	47
Vrouwen	48	51	53	50	53
Leeftijd					
15-22 jaar	6	5	6	6	5
23-29 jaar	13	11	11	12	10
30-39 jaar	25	22	22	23	23
40-49 jaar	27	27	28	27	28
>= 50 jaar	30	35	34	32	34
Opleiding					
Onbekend	6	5	6	6	7
basis	10	10	11	10	16
vmbo	29	32	30	30	29
mbo/havo/vwo	39	40	41	40	32
hbo/bachelor	11	10	10	11	11
wo/master	6	2	2	4	4
Inschrijvingsduur					
< 1 jaar	34	35	35	35	34
>= 1 jaar	66	65	65	65	66
Fasering					
Fase 1	12	12	13	12	12
Fase 2	21	22	21	21	23
Fase 3	43	34	37	39	34
Fase 4	23	30	27	26	28

Bron: CWI

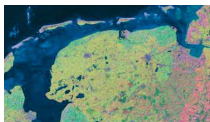
NWW naar kenmerk per oktober 2006

De verschillen in NWW naar kenmerk tussen de drie noordelijke provincies onderling blijken slechts gering te zijn. Een relatief klein verschil bestaat er uit dat de verhouding tussen mannen en vrouwen in de provincie Fryslân evenwichtiger is dan in de beide andere provincies. In de provincie Groningen staan relatief meer mannen ingeschreven en in de provincie Drenthe juist meer vrouwen. De Groningse werklozen zijn gemiddeld genomen iets jonger dan in de beide andere provincies.

Er zijn echter wel opmerkelijke verschillen tussen de noordelijke provincies en Nederland. Ten eerste zijn er landelijk iets minder jongeren en iets meer ouderen werkloos dan in het Noorden. Ten tweede, en meer opmerkelijk, is het feit dat het aandeel lager opgeleiden (basis + VMBO) onder de werklozen in het Noorden lager is dan landelijk. Noord-Nederland kenmerkt zich vooral door een hoger aandeel middelbaar opgeleide werklozen. Dit is een relatief voordeel voor de noordelijke provincies, omdat over het algemeen middelbaar opgeleiden makkelijker werk vinden dan lager opgeleiden. Voor hoger opgeleiden zijn de verschillen tussen het Noorden en Nederland gering.

Verandering in NWW naar kenmerk oktober 2005 - oktober 2006

Tabel 4.3 geeft een overzicht van de veranderingen in het NWW-bestand per provincie en nationaal tussen oktober 2005 en oktober 2006. Door vergelijking van dezelfde maand een jaar eerder worden verstoringseffecten van verschillen in seizoenspatroon vermeden.



Tabel 4.3 Veranderingen in het bestand NWW naar kenmerk, oktober 2005 - oktober 2006

		Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland		
Totaal	(%)	-12,1	-15,9	-14,2	-14,0	-15,2		
	(absoluut)	-3.867	-4.509	-3.263	-11.639	-102.980		
							% mutatie	
Geslacht							Noorden	Nederland
	Mannen	-2.043	-2.645	-1.847	-6.535	-55.750	-15,4	-17,0
	Vrouwen	-1.823	-1.864	-1.416	-5.103	-47.230	-12,4	-13,6
Leeftijd								
	15-22 jaar	-719	-769	-531	-2.019	-14.510	-33,4	-35,5
	23-29 jaar	-1.481	-1.180	-916	-3.577	-26.288	-29,9	-30,7
	30-39 jaar	-1.458	-1.630	-1.216	-4.304	-40.291	-20,6	-23,2
	40-49 jaar	-419	-744	-526	-1.689	-18.936	-8,0	-10,7
	>= 50 jaar	195	-180	-80	-65	-3.050	-0,3	-1,5
Fasering								
	Fase 1	-1.896	-2.269	-2.440	-6.605	-38.526	-42,6	-36,8
	Fase 2	-23	-520	723	180	-11.916	1,2	-8,3
	Fase 3	-725	-237	-502	-1.464	-15.570	-5,0	-7,5
	Fase 4	-1.075	-1.211	-898	-3.184	-24.014	-14,4	-13,2
	N.t.b.	-148	-272	-146	-566	-12.954	-34,8	-34,6

Bron: CWI

De werkloosheid is in die periode sterk afgenomen, zoals ook al bleek uit figuur 4.2. De werkloosheid in Noord-Nederland nam tussen oktober 2005 en oktober 2006 met ruim 11.600 personen af (-14,0%). Deze daling doet zich met geringe afwijkingen voor in alle drie provincies. In Fryslân daalde de werkloosheid met 15,9% het meest. De daling in de provincie Groningen met 12,1% blijft daar enigszins bij achter. Landelijk daalde de werkloosheid met bijna 103.000 personen (-15,2%). Alleen in Fryslân is de ontwikkeling iets gunstiger dan landelijk. Tabel 4.3 geeft aan welke kenmerken vooral zorgdragen voor deze recente noordelijke werkloosheidsdaling in vergelijking met de landelijke ontwikkeling en welke juist nadelig uitpakken.

Geslacht

De werkloosheidsdaling in Fryslân is vooral een daling onder mannen geweest. In Groningen en Drenthe ligt de daling onder mannen en vrouwen veel dicht bij elkaar, maar ook daar blijken mannen iets meer geprofiteerd te hebben van de dalende werkloosheid. Het noordelijke beeld wijkt niet wezenlijk af van het landelijke beeld. Ook de nationale werkloosheidsdaling is in meerdere mate bij de mannen terechtgekomen dan bij de vrouwen. Er zijn ruim 8.000 mannen meer uitgestroomd dan vrouwen.

Leeftijd

Wanneer de werkloosheidsverandering naar leeftijdsopbouw tussen de provincies wordt bekeken dan valt op dat in alle provincies vooral de daling van de werkloosheid in de jongste leeftijdscategorieën (15-22 jaar en 23-29 jaar) het sterkst is. Het betreft een daling in Noord-Nederland van respectievelijk ruim 2.000 jongeren (-33,4%) en ruim 3.500 personen in de leeftijdscategorie 23-29 jaar (-29,8%). Ook in de categorie 30-39 is nog sprake van een substantiële daling met 4.300 personen (-20,6%), maar daarna wordt de daling steeds beperkter van omvang. Voor de groep ouder dan 50 jaar is de daling marginaal.

Het beeld verschilt tussen de drie noordelijke provincies slechts in geringe mate. In de provincie Fryslân hebben de jongeren verhoudingsgewijs nog iets sterker geprofiteerd van de daling van de werkloosheid en in Groningen is er in de groep ouder dan 50 jaar zelfs nog sprake van een toename van de werkloosheid. Landelijk laat een vergelijkbaar patroon zien. Het zijn vooral de jongeren die een daling van de werkloosheid laten zien. De gunstige economische ontwikkeling is nauwelijks van invloed op de werkloosheid onder ouderen.



Fasering

De daling van de werkloosheid heeft er in geresulteerd dat het aantal personen met een korte afstand tot de arbeidsmarkt (fase 1) in Noord-Nederland steeds geringer van omvang is geworden. In de periode oktober 2005 – oktober 2006 is de omvang van deze groep met 6.600 personen afgenomen in het Noorden. Er doen zich wel grote verschillen voor tussen de drie provincies. De daling is in de provincie Drenthe het sterkst met ruim 2.400 personen. Fryslân, maar vooral Groningen blijven daar enigszins bij achter. Waarschijnlijk is hier overigens sprake van een inhaaleffect, want in de NAV2006 werd voor deze provincie het omgekeerde geconstateerd.

De gunstige economische ontwikkeling heeft niet alleen gevolgen gehad voor werklozen met een korte afstand tot de arbeidsmarkt. Ook werklozen met een meervoudige arbeidsmarktproblematiek hebben geprofiteerd. In oktober 2006 was de omvang van de groep fase 3 met ruim 1.450 personen gedaald ten opzichte van een jaar eerder. De omvang van het fase 4 bestand daalde zelfs in die periode met ruim 3.100 personen. Dit wil overigens niet zeggen dat al deze personen aan het werk zijn gegaan; deels betreft het ook personen die omdat ze ouder dan 65 jaar zijn geworden niet meer meetellen in de statistieken en personen die in de loop van het jaar in een andere fase zijn ingedeeld.

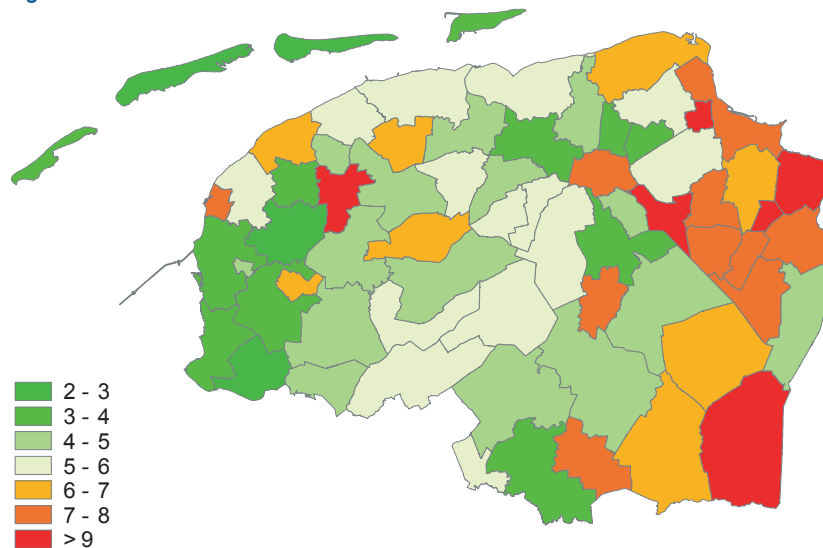
4.4 NWW in ruimtelijk perspectief

Recente ontwikkelingen in de noordelijke gemeenten

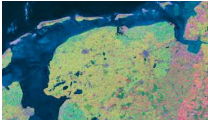
Zoals al eerder gemeld is een groot voordeel van de NWW-cijfers dat die op een kleiner schaalniveau dan de provincie beschikbaar zijn. In de NAV 2006 werd al geconstateerd dat de sterke daling van de werkloosheid in de tweede helft van de jaren 90 in Groningen vooral kwam door de bovengemiddelde werkloosheidsdaling van de stad Groningen in die periode. Iets soortgelijks, zij het minder spectaculair, heeft zich voorgedaan met Leeuwarden in de provincie Fryslân. Gegeven het hoge aandeel van beide stedelijke kernen in de provinciale werkloosheid (Groningen 40%, Leeuwarden 20%) hebben beide een zeer belangrijke bijdrage geleverd aan het naar elkaar toe groeien van de Friese en Groningse werkloosheid eind jaren 90. Leeuwarden blijft wel de gemeente met het hoogste werkloosheidspercentage in Fryslân, terwijl de positie van de stad Groningen in de provincie Groningen van topper in het begin van de jaren 90 naar hoge middenmoter in 2006 ging.

Figuur 4.7 geeft het werkloosheidspercentage NWW naar gemeente per eind oktober 2006. De hoogste werkloosheid in Noord-Nederland wordt gevonden in Hoogeveen waar 15,8% van de beroepsbevolking in het NWW-bestand staat ingeschreven.

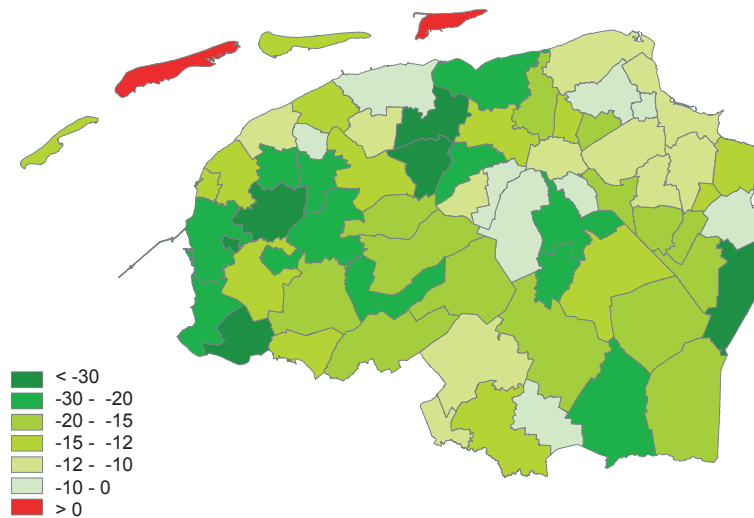
Figuur 4.4 NWW-werkloosheid naar gemeente, oktober 2006
% van de beroepsbevolking



Bron: CBS en CWI (bewerking RuG)



Figuur 4.5 Werkloosheidsgroei (NWW) naar gemeente, oktober 2005 - oktober 2006
% mutatie



Bron: CBS en CWI (bewerking RuG)

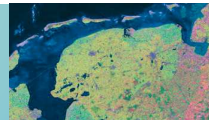
Ook Oost-Groningse gemeenten als Reiderland (14,6%) en Winschoten (14,2%) hebben traditioneel een hoge werkloosheid. De laagste werkloosheid in het Noorden wordt, afgezien van de Waddeneilanden, gevonden in de plattelandsgemeenten van Zuidwest Fryslân als Wymbritseradiel (4,8%), Littenseradiel (4,6%) en Gaasterlân-Sleat (3,8%). In Drenthe scoren Assen, Emmen en Hoogeveen hoog, met werkloosheidspercentages van respectievelijk 10,3%, 12,4% en 11,3%. De laagste werkloosheid in Drenthe is te vinden in De Wolden met 5,3%.

Figuur 4.5 toont de wijzigingen in werkloosheid voor alle noordelijke gemeenten tussen oktober 2005 en oktober 2006. In vrijwel alle gemeenten in Noord-Nederland is de werkloosheid gedaald. In Groningen is de werkloosheid in de stad Groningen weinig gedaald, maar in de omliggende gemeenten juist sterker. In het oostelijke deel van de provincie – traditioneel een probleemgebied - is de werkloosheid in de periode oktober 2005 – oktober 2006 eveneens bovengemiddeld gedaald. Vooral de sterke daling in Vlagtwedde (-21,9%) is opvallend. In Fryslân is het moeilijk een ruimtelijk patroon te ontdekken in de gemeenten met werkloosheidsstijging en –daling. Wel kan worden geconstateerd dat de gemeentes in het Noorden van Fryslân het minder doen dan de overige gemeentes. De Drentse gemeentes hebben een te grote geografische omvang om een ruimtelijk patroon te kunnen ontdekken. Wel moet worden opgemerkt dat de daling in Hoogeveen beperkt van omvang is (-6%).

Tabel 4.4 Werkloosheid (NWW) en werkloosheidsontwikkeling naar kerngebied

	Werkloosheidsontwikkeling naar kerngebied	
	Werkloosheidspercentage oktober 2006	Werkloosheidsgroei (%) oktober 2005 - oktober 2006
Totaal kernzones	10,4	-13,8
Eemsmondgebied	12,6	-9,9
Groningen-Assen	10,9	-12,8
Drentse stedenband	10,2	-13,5
A7-zone	8,5	-16,4
Westergo	11,2	-16,0
Landelijk gebied	5,7	-14,2
Totaal Noorden	8,3	-14,0

Bron: CBS en CWI (bewerking RuG)



Het niveau en de ontwikkeling van de werkloosheid naar economisch kerngebied staat in tabel 4.4. In zijn totaliteit is de werkloosheid in de kerngebieden hoger dan in het landelijk gebied, maar dat heeft te maken met het feit dat hier de belangrijkste gemeenten qua inwoneraantal deel van uitmaken en in stedelijke gemeenten het werkloosheidspercentage hoger is dan in kleine gemeenten. Dit komt enerzijds doordat in de grotere gemeenten maatschappelijke achterstanden zijn geconcentreerd en anderzijds doordat de vele banen in grotere steden vaak worden vervuld door personen die daar niet wonen. Het patroon dat ook al geconstateerd werd ten aanzien van de provincies zet zich ook door als het gaat om de economische kerngebieden. De twee Friese zones (A7-zone en Westergo) kenden de grootste daling van de werkloosheid. De daling in Groningen en Drenthe blijft daarbij enigszins achter. Vooral de daling in het Eemsmondgebied (9,9%) blijft beperkt.

4.5 Sociale zekerheid

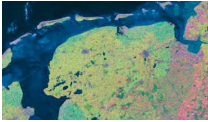
In deze paragraaf worden de uitkeringen in het kader van een aantal sociale zekerheidswetten besproken. Deze wetten zijn de laatste tijd aan ingrijpende veranderingen onderhevig geweest. Zo bestonden de uitkeringen in het kader van arbeidsongeschiktheid tot voor kort uit de WAO, WAZ en Wajong. De WAO (Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering) gold voor werknemers, de WAZ (Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen) voor zelfstandigen en de Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten) betrof arbeidsongeschikten die zich niet op de WAO konden beroepen, omdat ze geen arbeidsverleden hadden. De WAZ werd reeds in 2004 opgeheven; zelfstandigen dienden zich voortaan zelf tegen arbeidsongeschiktheid te verzekeren. Sinds 29 december 2005 zijn WAO en Wajong vervangen door de WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen).

De WIA houdt kortweg in dat wanneer iemand voor minder dan 35% arbeidsongeschikt is hij of zij bij de werkgever in dienst blijft, die zorgt voor (aangepast) werk. Wanneer men voor 35%-80% worden afgekeurd, d.i. gedeeltelijk arbeidsongeschikt wordt, volgt een uitkering als aanvulling op het loon. Deze uitkering is tijdelijk en hangt af van de kans op herstel en de duur van het aantal jaren dat iemand heeft gewerkt voor de arbeidsongeschiktheid. Wordt iemand voor meer dan 80% afgekeurd dan is sprake van volledige arbeidsongeschiktheid en volgt een uitkering van 75% van het laatst verdiende loon. Deze uitkering is ook afhankelijk van de kans op herstel.

Ook in de werkloosheidswet zijn in 2006 een aantal kleinere veranderingen doorgevoerd, die vooral te maken hebben met de duur waarop men recht heeft op een WW-uitkering die in nog sterkere mate is gaan afhangen van het arbeidsverleden. Omdat het hier om vrij kleine veranderingen gaat zal in deze paragraaf niet nader in detail op de WW worden ingegaan.

De (algemene) bijstand is in Nederland de inkomensondersteuning en ondersteuning bij het vinden van werk voor 'wie niet zelf in zijn bestaan kan voorzien' en voor wie geen aanspraak kan maken op voorliggende voorzieningen, zoals de WW en de WIA. Sinds 1 januari 2004 wordt de bijstand geregeld door de Wet Werk en Bijstand (WWB). Het belangrijkste verschil met de oude bijstandswet is het feit dat de financiering is nu geheel een zaak van gemeenten is geworden door de 100% budgettering van uitkerings- en reïntegratiemiddelen. Ook de beleidsvorming en uitvoering ligt grotendeels bij de gemeenten. Reïntegratie en activering van bijstandsgerechtigden kan zowel door de gemeente zelf ter hand worden genomen als worden uitbesteed aan gespecialiseerde reïntegratiebedrijven.

Tabel 4.5 geeft een overzicht van de aantallen uitkeringen en de ontwikkeling daarin tussen het tweede kwartaal 2005 en het tweede kwartaal 2006. Meest opvallende aan tabel 4.5. is de sterke daling bij nagenoeg alle sociale zekerheidsuitkeringen. Het economisch herstel dat in 2004 begon (tabel 1.1) manifesteert zich dus pas ná de tweede helft van 2005 in een aantrekkende arbeidsmarkt. Uit hoofdstuk 2 (tabel 2.1) bleek immers dat de werkgelegenheid in het eerste kwartaal van 2005 nog was gekrompen ten opzichte van een jaar eerder. De daling in het aantal WW-uitkeringen is met -17,4% in Noord-Nederland duidelijk sterker geweest dan voor Nederland als geheel (-13,8%). Er hebben in het Noorden dus minder mensen hun baan verloren, dan wel meer mensen met WW een nieuwe baan gevonden dan landelijk.



Tabel 4.5 Overzicht stand en ontwikkeling sociale zekerheidsuitkeringen, 2e kwartaal 2006

	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
Stand 2 ^e kwartaal 2006	(x 1000)				
WIA/WAO	32,0	31,6	28,2	91,9	842,5
WW	14,4	14,4	11,7	40,5	323,8
WWB	16,0	12,0	8,1	36,1	311,4
Groei 2 ^e kwart 2006-2 ^e kwart 2005	(%)				
WIA/WAO	-7,2	-8,1	-7,8	-8,7	-7,7
WW	-18,7	-17,2	-15,9	-17,4	-13,8
WWB	-5,0	-6,5	-0,2	-4,5	-6,2

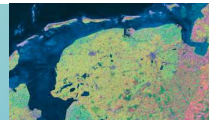
Bron: CBS

Ook de daling van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is in het Noorden met -8,7% sterker geweest dan de landelijke afname van -7,7%. Deze daling heeft enerzijds te maken met een beperking van de instroom van nieuwe gevallen door de WIA en een stimulering van de uitstroom door strengere herkeuringen van bestaande WAO-ers. Het grote aantal arbeidsongeschikten in het Noorden leidt kennelijk tot relatief meer uitstroom naar de arbeidsmarkt. Mogelijk draagt dit effect ook bij aan de reeds besproken relatief sterke toename van de noordelijke participatiegraad. Het aantal bijstandsuitkeringen is tussen 1 oktober 2005 en 1 oktober 2006 eveneens sterk gedaald. In Fryslân was die daling met -6,5% in dezelfde orde van grootte als landelijk (-6,2%) en bleef Groningen hierbij iets achter met -5%. Alleen Drenthe valt hier uit de toon omdat daar in diezelfde periode het aantal bijstandsuitkeringen nauwelijks is gedaald.

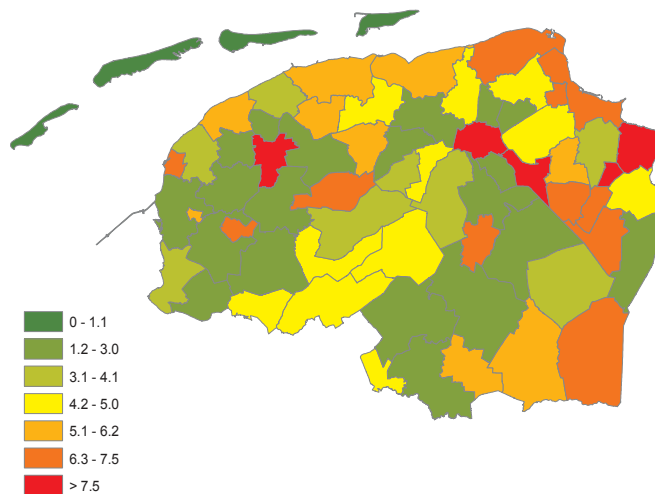
Figuur 4.5 vergelijkt per gemeente hoe groot het aantal bijstandsuitkeringen is als percentage van het aantal huishoudens in die gemeente op 1 oktober 2006. Hieruit blijkt dat vooral in de grotere gemeenten het aantal uitkeringen in het kader van de WWB hoog is. Met name Groningen en Leeuwarden kennen veel bijstandsgerechtigden: bijna 1 op elke 10 huishoudens heeft een bijstandsuitkering. Ook in Oost-Groningse gemeenten als Reiderland, Winschoten, Pekela, Veendam en Stadskanaal is het aantal huishoudens met bijstand relatief hoog. Belangrijkste uitzondering in dit gebied is Vlagtwedde waar minder dan 3% van de huishoudens is aangewezen op de WWB. Dit laatste heeft alles te maken met de strenge aanpak in die gemeente om mensen uit de bijstand en aan een baan te helpen.¹

Figuur 4.6 geeft het aantal bijstandsuitkeringen voor jongeren onder 25 jaar per gemeente. Hieruit blijkt een heel ander beeld. In de gemeente Groningen is maar een klein gedeelte van het aantal huishoudens waar de referentiepersoon jonger dan 25 jaar is een bijstandsuitkering, nl. 2,7%.² Dit heeft alles te maken met het grote aantal 'studentenhuishoudens' jonger dan 25 jaar in de stad. In mindere mate geldt dit ook voor Leeuwarden waar ruim 7% van de jongere huishoudens in de bijstand zit en 10% van alle huishoudens. Het aantal jongeren in de bijstand is met name hoog in Oost-Groningen, waar in veel gemeenten 20%-30% van de huishoudens met referentiepersoon jonger dan 25 jaar een bijstandsuitkering heeft. Het gaat hier vooral om alleenstaande zelfstandig wonende jongeren en jonge paren en niet om jongeren die studeren (met studiefinanciering) of om thuiswonende jongeren. Ook in Zuidoost-Drenthe is het percentage jongeren in de bijstand relatief hoog. Fryslân heeft, zoals ook al bleek uit figuur 4.6, relatief weinig bijstandsuitkeringen onder jongeren.

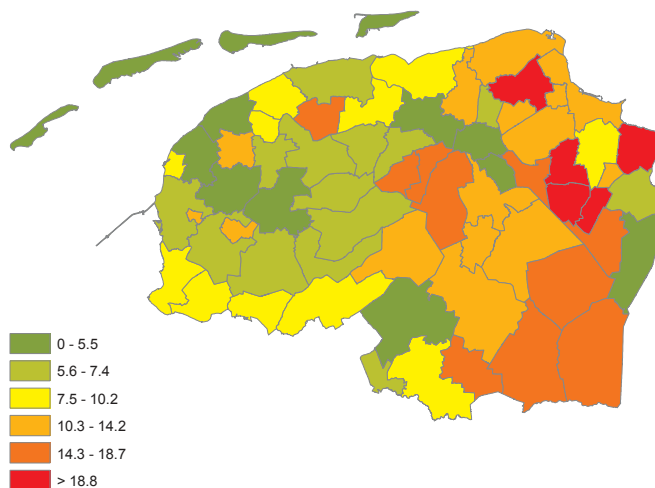
Figuur 4.7 toont tot slot de procentuele verandering in het aantal bijstandsuitkeringen per gemeente tussen 1 oktober 2005 en 1 oktober 2006. In de kleinere Groningse en Friese plattelandsgemeenten is een spectaculaire daling in het aantal bijstandsuitkeringen opgetreden van -25% (in Ten Boer) of meer (-35% in Grootegast en -30% in Litseneradiel en Skasterlân). In andere gemeenten nam het aantal uitkeringen toe, waarbij met name de groei in de grotere gemeenten in Drenthe opvalt. In Assen, Coevorden en Meppel steeg het aantal WWB-uitkeringen licht; in Emmen stabiliseerde het aantal zich in plaats van te dalen. Hierdoor kon het aantal uitkeringen in de provincie Drenthe als geheel dus nauwelijks dalen (zie tabel 4.5).



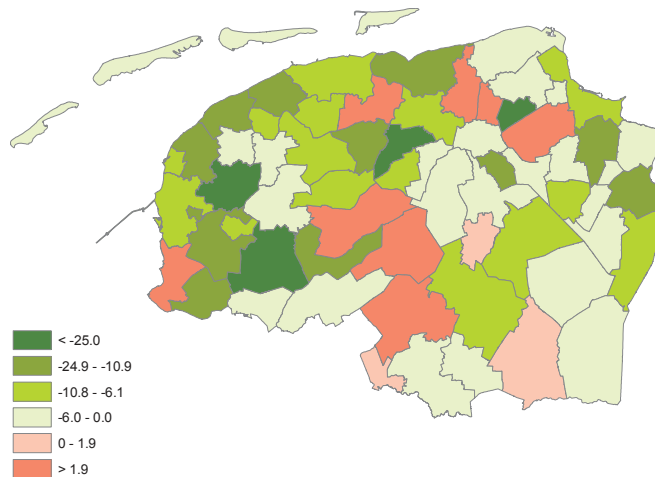
Figuur 4.6 Bijstandsuitkeringen oktober 2006
In % van het aantal huishoudens

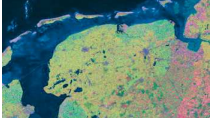


Figuur 4.7 Bijstandsuitkeringen voor jongeren oktober 2006
In % van het aantal jonge huishoudens,



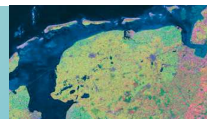
Figuur 4.8 Procentuele verandering in het aantal bijstandsuitkeringen oktober 2005 - oktober 2006





Noten hoofdstuk 4

- ¹ Zie http://www.daaromgroningen.nl/nl/nieuws/september_2006/vlagtwedde_artikel.html.
- ² De referentiepersoon is een statistisch begrip bedoeld om huishoudenskenmerken weer te geven. Als er sprake is van een paar dan wordt de man als referentiepersoon aangeduid. In geval van een paar van gelijk geslacht wordt de oudste van het paar referentiepersoon. In een éénouderhuishouden is de ouder de referentiepersoon. In overige huishoudens is de oudste man de referentiepersoon en als er geen man aanwezig is de oudste vrouw.



5 De vooruitzichten voor 2007

5.1 Inleiding

De momenteel oplevende economische groei leidt ook op de noordelijke arbeidsmarkt tot gunstige vooruitzichten voor 2007. In paragraaf 5.1 wordt eerst ingegaan op huidige macro-economische trends in de nationale en regionale ontwikkeling van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Daarna volgt in 5.2-5.4 een bespreking van respectievelijk de vraag, het aanbod en de krapte op de noordelijke arbeidsmarkt, gespecificeerd voor een aantal beroepsgroepen en opleidingscategorieën. Tenslotte wordt in paragraaf 5.5 een verkenning gepresenteerd van de krapte op de arbeidsmarkt naar gemeenten voor een aantal lagere en middelbare beroepen.

5.2 Macro-economische vooruitzichten

De nationale ontwikkeling

De economische groei lag in de jaren 2004-2005 op rond de 1,5% maar zal naar verwachting in 2006 en 2007 op ongeveer 3% uitkomen (zie tabel 5.1). Daarmee komt de conjunctuur weer in de buurt van de sterke groeiperiode 1996-2000, toen het Bruto Binnenlands Product (BBP) met bijna 4% per jaar toenam. De werkgelegenheid daalde de afgelopen jaren maar neemt nu weer toe met ongeveer 2% per jaar, wat neerkomt op circa 140.000 extra arbeidsplaatsen in 2006 en 2007.

Tabel 5.1 Kerngegevens 2005-2007

% volumemutaties

	2005	2006	2007
Bruto Binnenlands Product	1,5	3,3	3,0
consumptie huishoudens	0,7	2,0	2,0
export goederen exclusief energie	6,8	7,8	7,5
w.v. binnenlands geproduceerd	1,9	4,8	3,5
wederuitvoer	12,4	11,8	11,5
investeringen in woningen	5,3	5,5	4,0
investeringen bedrijven	3,9	5,5	4,5
investeringen overheid	2,0	0,5	1,5
werkgelegenheid >12 uur per week	0,0	2	1,9
arbeidsaanbod	0,0	0,8	1,0
werkloosheid absoluut (x 1000)	483	400	345
niveau werkloosheid* %	6,5	5,5	4,5

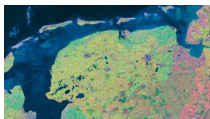
* volgens WLB definitie

Bron: Macro Economische verkenning 2007

Vooraf de consumptie draagt in belangrijke mate bij aan de economische groeiversnelling. Door het geringe consumentenvertrouwen nam de consumptie in 2005 met slechts 0,7% toe, maar voor 2006 en 2007 is een sterke toename van 2% geraamd. De investeringen in woningen blijft een stabiele groeifactor met een toename van 5,5% in 2006 terwijl de groei van de bedrijfsinvesteringen oploopt van 3,9% in 2005 tot 5,5% in 2006. De groei van de export blijft rond de 7%, maar wordt gedomineerd door de toename van de doorvoer van import die bestemd is voor andere landen (de zogenaamde wederuitvoer). De toename van de binnenlands geproduceerde uitvoer bedraagt 3 á 4%. Aangemoedigd door de gunstige economische ontwikkeling melden zich ook weer meer mensen op de arbeidsmarkt. Na een stagnatie in 2005 neemt de beroepsbevolking weer toe met 45.000 personen in 2006 en 80.000 in 2007. Per saldo neemt de werkloosheid af tot 400.000 in 2006 (5,5%) en 345.000 in 2007 (4,5%).

De werkgelegenheid in Noord-Nederland

Het Noorden volgde de landelijke economische conjunctuur in het verleden doorgaans met enige vertraging. Dit komt vooral door de doorslaggevend invloed van de export voor de Nederlandse economie. Een herstel van de wereldhandel werkt allereerst door in de sterk op het buitenland gerichte economische centra in de Randstad en omstreken. Daarna beginnen vervolgens de binnenlandse bestedingen (investeringen en consumptie) aan te trekken die zich in alle regio's doen gelden. De exportoriëntie van het Noordelijke bedrijfsleven is de laatste tien jaar echter sterk toegenomen waardoor dit vertragingseffect steeds minder belangrijk wordt. Zoals uit tabel 5.2 blijkt, ligt de groei van de noordelijke werkgelegenheid in 2006 (1,9%) nog iets onder het landelijke cijfer (2,0%), terwijl in 2007 de groei in de noordelijke regio (2,2%) juist iets hoger dan landelijk (1,9%) zal zijn.



5.2 Werkgelegenheid Noord-Nederland 2006-2007¹

werkzame personen > 12 uur per week

% groei	2006				2007			
	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden
industrie	1.2	1.3	1.0	1.0	1.2	1.3	1.1	1.1
bouwnijverheid	2.8	2.6	2.8	2.7	2.7	2.8	2.7	2.7
handel, horeca, transport	1.7	1.7	1.3	1.6	1.9	1.9	1.6	1.8
zakelijke diensten	2.0	1.8	1.8	1.9	2.4	2.2	2.2	2.3
onderwijs	1.4	1.3	1.2	1.3	1.7	1.7	1.6	1.7
zorg	2.1	2.0	2.0	2.0	2.9	2.8	2.8	2.8
totaal	1.9	1.9	1.8	1.9 (2.0)*	2.2	2.2	2.1	2.2 (1.9)
mutatie absoluut (x 1000)	4.0	4.1	3.0	11.1 (140)	4.8	4.9	3.5	13.200 (140)

*nationale cijfers tussen haakjes

Het regionale vertragingseffect wordt voor 2006 iets beperkt omdat vooral in de zorgsectoren en de bouwnijverheid een werkgelegenheidsgroei van 2% of meer te verwachten is en juist deze sectoren zijn in de noordelijke regio van relatief grote omvang. In 2007 loopt de groei van de werkgelegenheid in de zorg nog verder op tot bijna 3%, maar ook in de zakelijke diensten en het onderwijs neemt de vraag naar personeel versneld toe. Door de relatief grote omvang van het onderwijs in Groningen en Fryslân en de sterke zakelijke dienstensector in Groningen, neemt de werkgelegenheid in deze twee provincies iets mer toe dan in Drenthe. Het Noorden als geheel blijft in 2006 iets achter maar groeit in 2007 juist iets sneller dan landelijk. In totaal kan de noordelijke arbeidsmarkt rekenen op een toename van ruim 11.000 banen in 2006 en ruim 13.000 in 2007. In paragraaf 5.3 en verder wordt de toenemende vraag naar personeel per bedrijfstak en de gevolgen hiervan voor de noordelijke arbeidsmarkt nader besproken.

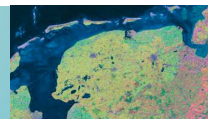
Arbeidsaanbod en werkloosheid

De versnelde economische groei leidt tot een toename van de participatie op de arbeidsmarkt. Alleen een verdere toename van de participatiegraad kan momenteel tot een groei van de beroepsbevolking leiden want de bevolkingsgroei in de voor de arbeidsmarkt relevante groep 15 tot 64 jaar is in Nederland al enige tijd negatief. Dit komt niet alleen door de voortgaande vergrijzing maar ook door een hernieuwde belangstelling van hoger opgeleiden (met een hoge participatiegraad) voor emigratie naar het buitenland.

Uit tabel 5.3 blijkt dat de demografische component voor het Noorden geleidelijk oploopt tot een afname van de beroepsbevolking van 3100 in 2006 tot 3800 in 2007. Dit wordt echter ruim tegoed gedaan door het oplopende effect van de stijgende participatiegraad. Niet alleen de groep van 55 tot 65 jaar zal langer door blijven werken dan in het verleden, ook zal de participatie van vrouwen toenemen door de vervanging van oudere generaties met een lage participatiegraad door jongere vrouwen met een hoge participatiegraad. Tenslotte geldt voor de noordelijke regio dat deze verschuivingen zich de laatste jaren iets sneller voltrekken dan landelijk. Hierdoor ligt het totale participatie-effect in het Noorden iets hoger dan landelijk.

Tabel 5.3 Arbeidsaanbod 2006-2007

	2006	2007
Groningen		
beroepsbevolking	256 100	259 300
toename	2 100	3 200
w.v.		
demografie	-1 100	-1 400
participatie	2 100	3 600
beleid	1 100	1 000
Fryslân		
beroepsbevolking	274 800	277 700
toename	1 700	2 900
w.v.		
demografie	-1 200	-1 500
participatie	1 800	3 300
beleid	1 100	1 100
Drenthe		
beroepsbevolking	212 300	214 700
toename	2 200	2 400
w.v.		
demografie	-800	-900
participatie	2 200	2 500
beleid	800	800
Noorden		
beroepsbevolking	743 200	751 700
toename	6 000	8 500
w.v.		
demografie	-3 100	-3 800
participatie	6 100	9 400
beleid	3 000	2 900



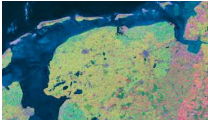
De in de tabel genoemde beleidseffecten hebben vooral betrekking op de herkeuringen in de WAO en de afnemende instroom in de nieuwe arbeidsongeschiktheidsregelingen. Het effect hiervan op het arbeidsaanbod bedraagt voor het Noorden ongeveer 3000 personen per jaar. De totale groei van het noordelijke arbeidsaanbod komt neer op 6000 personen in 2006 en 8500 in 2007. Als dit wordt afgezet tegen de verwachte werkgelegenheidsgroei uit tabel 5.1 ontstaat de arbeidsmarktbalans zoals weergegeven in tabel 5.4. De noordelijke werkloosheid daalt in 2006 en 2007 met ruim 5000 per jaar en loopt daarmee terug van 8,8% in 2005 tot 7,3% in 2007. Omdat de noordelijke beroepsbevolking iets sneller toeneemt dan landelijk verloopt de daling van de werkloosheid in het Noorden iets langzamer en neemt de regionale component (= het verschil tussen de regionale en de landelijke werkloosheid) toe van 2,3 naar 2,8 %-punt. De ontwikkeling loopt voor de drie afzonderlijke provincies niet veel uiteen. Fryslân heeft momenteel de laagste werkloosheid met naar schatting 6% in 2007. De Groningse werkloosheid ligt met 8,7% daar nog ruim boven. De Drentse werkloosheid blijft ongeveer op het noordelijke gemiddelde van 7,3%.

Tabel 5.4 Arbeidsmarktbalans 2005-2006

		Groningen	Fryslân	Drenthe	Noorden	Nederland
werkgelegenheid						
volumemutatie	2006	4 000	4 100	3 000	11 100	140 000
	2007	4 800	4 900	3 500	13 200	140 000
% groei	2006	1,9	1,9	1,8	1,9	2,0
	2007	2,2	2,2	2,1	2,2	1,9
arbeidsaanbod						
volumemutatie	2006	2 100	1 700	2 200	6 000	45 000
	2007	3 200	2 900	2 400	8 500	80 000
% groei	2006	0,8	0,6	1,0	0,8	0,7
	2007	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0
werkloosheid*						
volumemutatie	2006	-1 900	-2 400	-800	-5 100	-95 000
	2007	-1 600	-2 000	-1 100	-4 700	-60 000
niveau absoluut	2005	26 000	21 000	18 000	65 000	483 000
	2006	24 000	19 000	17 000	60 000	400 000
	2007	23 000	17 000	16 000	55 000	345 000
% van de beroepsbevolking	2005	10,2	7,7	8,6	8,8	6,5
	2006	9,4	6,8	8,1	8,1	5,5
	2007	8,7	6,0	7,5	7,3	4,5
% regionale component	2005	3,7	1,2	2,0	2,3	
	2006	3,9	1,3	2,6	2,6	
	2007	4,2	1,5	3,0	2,8	

* werkloosheid volgens WLB definitie

Het algemene werkloosheidsniveau geeft slechts een globale indruk van de situatie op de arbeidsmarkt. Van veel groter belang is de aansluiting van vraag en aanbod naar beroepsgroepen en opleidingsniveau. Deze hangt niet alleen af van de toe- of afname van de totale beroepsbevolking en de werkgelegenheid, zoals in de vorige paragraaf beschreven, maar ook van de in- en uitstroom van mensen die jaarlijks de arbeidsmarkt betreden of verlaten. Voor elke type baan bestaat het arbeidsaanbod in de regio uit een divers geheel van schoolverlaters, werklozen, herintreders, arbeidsongeschikten die na herkeuring opnieuw de arbeidsmarkt betreden etc. De vraag naar arbeid die daar tegenover staat is voor een deel samengesteld uit vervangingsvraag, d.i. bestaande banen die vrijkomen door werkenden die vrijwillig stoppen met werken door bijvoorbeeld pensioen, opleiding, arbeidsongeschiktheid e.d., en uitbreidingsvraag naar arbeid, bestaande uit nieuw gecreëerde banen.² In de volgende paragrafen worden deze verschillende onderdelen van vraag en aanbod nader besproken en zoveel mogelijk uitgesplitst naar opleiding en beroepsgroep.



5.3 Arbeidsaanbod in Noord-Nederland in 2007

Bij de instroom in het arbeidsaanbod wordt onderscheid gemaakt tussen het aanbod van werklozen, schoolverlaters, herintreders en goedgekeurde arbeidsongeschikten. Om tot het arbeidsaanbod te kunnen worden gerekend dienen deze mensen echter wel direct beschikbaar te zijn. Voor werklozen betekent dit dat alleen fase 1 werklozen in aanmerking komen. Gediplomeerde schoolverlaters die geen vervolgopleiding doen zijn ook direct beschikbaar voor werk en worden dus ook tot het arbeidsaanbod gerekend.

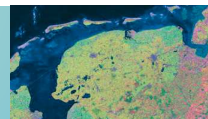
Een criterium dat bij schoolverlaters vaak wordt gehanteerd is de zogenaamde “startkwalificatie”. Dit is een diploma behaald op minimaal MBO-niveau 2 of minimaal HAVO. Gediplomeerden van het VMBO die geen vervolgstudie doen zijn dus weliswaar schoolverlaters met diploma, maar hebben geen startkwalificatie. Ook de MBO-geslaagden op niveau 1 en leerlingen van het voortgezet onderwijs en MBO, die hun school verlaten zonder diploma, hebben volgens dit uitgangspunt geen startkwalificatie. Over de aantallen schoolverlaters zonder startkwalificatie, ook wel voortijdige schoolverlaters genoemd, lopen de meningen uiteen. Dit heeft mede te maken met de manier waarop deze groep wordt geregistreerd. Landelijk gaat het jaarlijks om circa 60 duizend leerlingen. In het Noorden zijn er jaarlijks naar schatting 6000 voortijdige schoolverlaters.

In de berekening van het arbeidsaanbod tellen alleen de VMBO-schoolverlaters, die geen enkel diploma hebben behaald, niet mee omdat daarover geen gegevens beschikbaar zijn. Van diegenen die wel een VMBO diploma hebben behaald telt slechts een deel mee. Niet alle geslaagde schoolverlaters zullen immers op zoek gaan naar werk want een groot deel zal een vervolgopleiding gaan doen. Van de geslaagden in het voortgezet onderwijs is bekend dat ruim 90% een vervolgopleiding doet en dus nog niet op de arbeidsmarkt terecht komt. Dit betekent echter ook dat 10% wel naar werk zoekt en dus, al dan niet met startkwalificatie, meetelt in het arbeidsaanbod. Van de MBO-geslaagden komt ongeveer twee derde beschikbaar op de arbeidsmarkt en de rest doet een vervolgopleiding.

Andere belangrijke groepen die het arbeidsaanbod mede bepalen zijn herintreders en goedgekeurde WAO-ers. Het begrip herintreder is moeilijk vast te stellen.³ Tot voor kort was het zo dat een “herintrederseffect” werd verondersteld als het aantal banen steeg en de werkloosheid niet in dezelfde mate daalde. Pas sinds kort is er iets meer over deze groep bekend. Zo maakten landelijk in 2005 ca. 180 duizend herintreders deel uit van het nog niet benutte arbeidsaanbod, tezamen met werklozen en schoolverlaters. Van hen is ca. 90% vrouw, waarvan ongeveer 90% een lagere of middelbare opleiding heeft voltooid. Door de recente strengere herkeuring van arbeidsongeschikten is een aantal van hen goedgekeurd en dus beschikbaar voor arbeid. Gegeven het omvangrijke WAO-bestand in het Noorden (tabel 4.5) is dit een potentiële bron van arbeidsaanbod die niet langer onvermeld mag blijven. Ook over deze groep is recentelijk iets meer bekend geworden. Zo is het aandeel mannen en vrouwen onder hen ongeveer even groot en is 85% lager of middelbaar opgeleid (mannen 88%, vrouwen 81%).

De omvang van beide groepen is regionaal niet bekend en moet voor Noord-Nederland worden geschat op basis van landelijke gegevens en aandelen van het Noorden in het WAO-bestand en de personen tussen 15 en 64 jaar die geen deel uit maken van de beroepsbevolking (zie hoofdstuk 3). Bij de WAO gaat hier overigens wel om een *bruto uitstroom* van personen uit de WAO naar de arbeidsmarkt, ongeacht de instroom van nieuwe arbeidsongeschikten. Het hiervoor in tabel 5.3 vermelde WAO-beleidseffect op het arbeidsaanbod op macroniveau is de geschatte *netto toename* van het arbeidsaanbod door dit beleid.

Van de werklozen is bekend in welke beroepsklasse zij een baan zoeken. Van schoolverlaters is per opleidingsniveau en –richting uit het recente verleden bekend in welke beroepsklasse zij hun eerste baan vonden. Met die informatie kan het zoekgedrag van toekomstige schoolverlaters naar beroepsklasse worden geschat. Van het aanbod van goedgekeurde WAO-ers en herintreders is wel het opleidingsniveau bekend, maar niet de richting. We veronderstellen hier dat de verdeling over de verschillende beroepsklassen van goedgekeurde WAO-ers dezelfde is als die voor werklozen en die voor herintreders is dezelfde als die van werklozen en schoolverlaters tezamen.



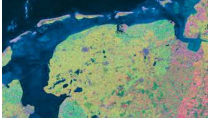
Tabel 5.5 Verwacht arbeidsaanbod in Noord-Nederland in 2007 naar beroepsgroep*

	arbeidsaanbod van				
	werklozen	schoolverlaters	herintreders	ex-WAO	Totaal
Elementaire, lagere en middelbare beroepen					
elementaire beroepen	1150	1170	2060	1230	5610
instructeurs	70	130	200	70	470
agrarisch	220	470	620	210	1520
wiskundig, natuurwetenschappelijk	20	40	80	20	160
technisch	1230	2330	2520	1010	7090
transport e.d.	620	430	860	580	2490
(para)medisch	140	1210	1160	130	2640
administratief, commercieel e.d.	2430	4260	5780	2280	14750
juridisch, bestuurlijk, beveiliging	110	340	430	100	980
taalkundig, cultureel	30	60	120	30	240
gedrag en maatschappij	160	350	350	140	1000
verzorgend	930	3280	3200	860	8270
Totaal	7110	14070	17380	6660	45220
wv. lager./elementair	4210	6810	10010	4060	25090
middelbaar	2900	7260	7370	2600	20130
Hogere en wetenschappelijke beroepen					
pedagogisch	480	2050	610	470	3610
landbouwkundig	30	40	20	30	120
wiskundig, natuurwetenschappelijk	70	150	50	70	340
technisch	140	480	150	140	910
transport	10	20	10	10	50
(para)medisch	100	640	180	100	1020
administratief, commercieel, economisch e.d.	530	2500	730	520	4280
juridisch, bestuurlijk, beveiliging z.n.d.	60	500	140	60	760
taalkundig, cultureel	70	240	80	70	460
gedrag en maatschappij e.d.	290	830	270	280	1670
verzorgend	20	60	20	20	120
managers e.d.	90	100	50	90	330
Totaal	1890	7610	2310	1860	13670
Totaal generaal	9000	21680	19690	8520	58890

* Een volledige lijst van alle beroepen die tot de in dit hoofdstuk genoemde beroepsgroepen behoren is beschikbaar op de NAV website: www.regroningen.nl/nav/beroepenlijst.pdf

Bron: eigen calculaties op basis van gegevens van CBS, Geoshare, CWI, ROA, Ministerie van OCW

Tabel 5.5 geeft het verwachte aanbod voor de onderscheiden beroepsgroepen in Noord-Nederland voor 2007. Het totale arbeidsaanbod bestaat naar verwachting uit bijna 60 duizend personen. Dit is exclusief het aanbod dat ontstaat door zogenaamde "baanwisselaars". Dit zijn mensen met een baan die een andere baan zoeken. Zij behoren weliswaar tot het arbeidsaanbod, maar ook tot de arbeidsvraag, voor zover de baan die zij na vertrek zouden achterlaten weer wordt opgevuld. Als ook baanwisselaars zouden worden meegenomen komt het totale arbeidsaanbod in 2007 uit op 82 duizend personen. Van het totale noordelijke aanbod van bijna 60.000 personen bestaat ruim 45.000 (75%) uit mensen die op zoek zijn naar elementaire, lagere of middelbare beroepen. Dit zijn verhoudingsgewijs vooral werklozen, terwijl het aanbod voor hogere en wetenschappelijke beroepen vooral uit schoolverlaters bestaat. Zo zoekt van alle fase 1 werklozen bijna 80% een beroep op lager of middelbaar niveau. Omdat het vereiste kennisniveau voortdurend toeneemt wordt het voor personen die in



deze beroepen een baan zoeken steeds moeilijker om een baan te vinden. Van alle schoolverlaters die op de arbeidsmarkt terecht komen zoekt 35% een hoger of wetenschappelijk beroep. Bijna 90% van de herintreders die naar werk zoeken doet dit op lagere en middelbare functies, terwijl dit voor iets minder dan 80% van de ex-WAO-ers geldt.

Voor de hogere/wetenschappelijke beroepen is het aanbod van administratieve/commerciële beroepen (o.a. economen en bedrijfskundigen) ook het grootst door het hoge aantal schoolverlaters. Het aanbod van hogere pedagogische beroepen (onderwijzers en leraren) is eveneens relatief hoog. Ook hier komt dit vooral door schoolverlaters en wordt veroorzaakt door het feit dat het aantal inschrijvingen voor lerarenopleidingen begin 2000 jaarlijks sterk is gestegen van 13.000 in 1999 tot ruim 18.000 in 2004. Deze groep is nu afgestudeerd en komt beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Voor het Noorden betekent die groei van de afgelopen jaren een extra aanbod van ongeveer 500. Ook het aanbod van sociaal-maatschappelijke beroepen (psychologen, sociologen etc.) is vrij hoog, vooral bij de schoolverlaters en de werklozen.

In vergelijking met de NAV 2004, waarin voor het eerst een raming van het arbeidsaanbod naar beroepsgroep werd gemaakt, zijn nu veel meer en betere regionale gegevens per aanbodcomponent beschikbaar. Toch blijft een goede vergelijking van schoolverlaters naar opleidingsniveaus tussen verschillende jaren moeilijk omdat vrijwel elk jaar wijzigingen optreden in definities van schooltypes en –richtingen, andere presentatie van de gegevens, nieuwe diploma's als de master-bachelor structuur in het hoger onderwijs en dergelijke. Ook gaat het nu niet langer alleen om de uitstroom van geslaagden die de volledige opleiding voltooid hebben, maar ook om leerlingen met diploma's als MBO niveau 1/2 of bachelor aan een universiteit, van wie slechts een deel aan het werk gaat en een ander deel een vervolgopleiding start.

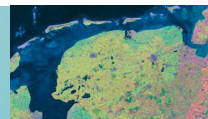
5.4 Arbeidsvraag in Noord-Nederland in 2007

De vraag naar arbeid bestaat uit twee componenten: vervangingsvraag bij bestaande werkgelegenheid en uitbreidingsvraag bij bestaande en nieuw opgerichte bedrijven en instellingen. Voor zover mogelijk is onderscheid gemaakt naar dezelfde beroepsgroepen als bij het arbeidsaanbod. Tabel 5.6 geeft de verwachte vraag naar arbeid voor de onderscheiden beroepsklassen in Noord-Nederland. In totaal komen naar verwachting in 2007 ruim 46 duizend banen beschikbaar. Wederom wordt hier afgezien van de vrijkomende banen als gevolg van baanwisselaars. Indien dit effect zou worden meegenomen zou het aantal beschikbaar komende banen circa 70 duizend bedragen.

Bij nieuw gecreëerde werkgelegenheid wordt over het algemeen een iets hoger opleidingsniveau vereist dan bij (vergelijkbare) bestaande banen die door vervanging beschikbaar komen. In de berekening van de vervangings- en uitbreidingsvraag is daarmee rekening gehouden. Ook nu is, net als bij het arbeidsaanbod, de verwachte vraag naar administratieve en commerciële functies in 2007 het grootst. Ook de vraag naar technische beroepen is aanzienlijk, vooral bij de lagere en met name middelbare functies. De vraag naar hogere en wetenschappelijke functies is ook hoog voor administratieve/commerciële functies, net als die naar hogere pedagogische functies en hogere medische functies, als artsen, verpleegkundigen, medisch specialisten, e.d.

Bij de meeste lagere en middelbare beroepen is de vervangingsvraag groter dan de uitbreidingsvraag. De enige uitzondering is zijn lagere en middelbare (para)medische beroepen waar de uitbreidingsvraag juist groot is. Hier speelt vooral de verwachte toename van de zorgvraag een rol en minder de vervanging door vergrijzing of arbeidsongeschiktheid en dergelijke. Voor hogere beroepen is de uitbreidingsvraag ook relatief groot onder medische beroepen, net als bij administratieve en juridische beroepen.

De vervangingsvraag is relatief het hoogst voor lagere en middelbare agrarische beroepen, waar de vraag voor 60% bestaat uit vervanging. Het gaat hier in belangrijke mate om zelfstandige boeren die hun bedrijf beëindigen wegens pensioen, emigratie of anderszins. Elk jaar gebeurt dat toch in ruime mate, soms zelfs zonder dat het bedrijf wordt voortgezet door een opvolger. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval als landbouwgrond wordt verkocht voor andere doeleinden als natuur, woningbouw of bedrijventerreinen. Ook de vraag naar leraren bestaat voor 60% uit vervangingsvraag, wat gezien de hoge mate van vergrijzing voor die beroepsgroep, en dus uitstroom door pensionering, niet als verrassing komt (zie ook de NAV 2004).



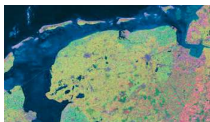
Tabel 5.6 Verwachte arbeidsvraag in Noord-Nederland in 2007 naar beroepsgroep

	Vervangingsvraag	Uitbreidingsvraag	Totaal
Elementaire, lagere en middelbare beroepen			
elementaire beroepen	1740	1640	3380
agrarisch	1670	1250	2920
technisch	4570	4330	8900
transport e.d.	980	820	1800
(para)medisch	820	1190	2010
administratief, commercieel e.d.	4990	5140	10130
juridisch, bestuurlijk, beveiliging	390	420	810
taalkundig, cultureel	120	110	230
gedrag en maatschappij	250	300	550
verzorgende e.d.	1440	1550	2990
Totaal	16970	16790	33760
wv. lager./elementair	7950	7450	15400
middelbaar	9020	9340	18360
Hogere en wetenschappelijke beroepen			
pedagogisch	1650	1150	2800
technisch	590	550	1140
(para)medisch	720	890	1610
administratief, commercieel, economisch e.d.	1710	2020	3730
juridisch, bestuurlijk, beveiliging z.n.d.	180	230	410
taalkundig, cultureel	160	150	310
gedrag en maatschappij e.d.	600	630	1230
managers e.d.	640	490	1130
Totaal	6250	6180	12430
Totaal generaal	23220	22970	46190

Bron: eigen calculaties op basis van gegevens van CBS en uit de PWR's

5.5 Confrontatie van vraag en aanbod

Het verwachte arbeidsaanbod voor 2007 uit tabel 5.5 en de bijbehorende verwachte arbeidsvraag uit tabel 5.6 maken het mogelijk na te gaan voor welke beroepsklassen er in 2007 sprake is van een ruime of een krappe arbeidsmarkt. Het begrip "ruim" en "krap" wordt zoals gebruikelijk gehanteerd vanuit het gezichtspunt van de werkgever, dus "ruim" wil zeggen meer aanbod dan vraag en "krap" meer vraag dan aanbod. Tabel 5.7 toont de confrontatie van aanbod en vraag volgens beide eerdere tabellen op basis van twee kengetallen: (i) het verschil tussen aanbod en vraag en (ii) het quotiënt van het aanbod en de vraag. De eerste geeft rechtstreeks aan wanneer voor een beroepsklasse de arbeidsmarkt in het Noorden ruim (positief) dan wel krap (negatief) is. De tweede indicator geeft aan hoeveel personen per openstaande functie beschikbaar zijn.



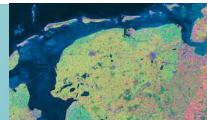
Tabel 5.7 Verwachte discrepantie op de noordelijke arbeidsmarkt in 2007 naar beroep

	aanbod-vraag	aanbod/vraag	status arbeidsmarkt
Elementaire, lagere en middelbare beroepen			
elementaire beroepen	2230	1.66	ruim
agrarisch	-1400	0.52	krap
technisch	-1810	0.80	krap
transport e.d.	690	1.38	ruim
(para)medisch	630	1.31	ruim
administratief, commercieel e.d.	4620	1.46	ruim
juridisch, bestuurlijk, beveiliging	170	1.21	ruim
gedrag en maatschappij	450	1.82	ruim
verzorgende e.d.	5280	2.77	ruim
Totaal*	11490	1.34	ruim
wv. lager/elementair	9790	1.64	ruim
middelbaar	1770	1.10	ruim
Hogere en wetenschappelijke beroepen			
pedagogisch	810	1.29	ruim
technisch	-230	0.80	krap
(para)medisch	-590	0.63	krap
administratief, commercieel, economisch e.d.	550	1.15	ruim
juridisch, bestuurlijk, beveiliging z.n.d.	350	1.85	ruim
taalkundig, cultureel	150	1.48	ruim
gedrag en maatschappij e.d.	440	1.36	ruim
managers e.d.	-800	0.29	krap
Totaal	1240	1.10	ruim
Totaal generaal	12700	1.27	ruim

* inclusief overige beroepen

Tabel 5.7 laat duidelijk zien dat er een krappe arbeidsmarkt dreigt te ontstaan voor lager en middelbaar agrarische en technische beroepen. Voor agrarische beroepen gaat het vooral om het ontbreken van opvolging voor zelfstandige boeren, maar ook om vraag naar agrarisch personeel bij tuinbouwbedrijven en loonbedrijven. Het aanbod is hier te gering om volledig aan de vraag tegemoet te komen. Hetzelfde geldt in principe voor technische beroepen. Ook hier speelt vervanging van bestaande arbeid meer dan uitbreidingsvraag. Het gaat vooral om vervanging als gevolg van pensionering of arbeidsongeschiktheid. Daarnaast wordt het aanbod van technisch geschoolde arbeidskrachten beperkt door de lage aantallen schoolverlaters met een technische richting.

Voor de overige lagere en middelbare beroepen is sprake van een aanbodoverschot, ofwel een ruime arbeidsmarkt, vooral voor elementaire beroepen en voor verzorgenden. Dit laatste komt vooral door het relatief grote aanbod van herintreders (tabel 5.5). De markt voor hogere beroepen is over het algemeen krappere dan die voor lagere beroepen. Dit geldt in het bijzonder voor hogere technische en medische beroepen en vooral voor leidinggevende functies. Alleen voor hogere juridische, taalkundig/culturele en maatschappelijke beroepen is de noordelijke arbeidsmarkt nog ruim, vooral de relatief grote aantallen schoolverlaters zijn hier debet aan (tabel 5.5).



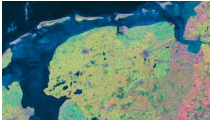
5.6 Vergelijking van vraag en aanbod naar gemeente in 2007

Ondanks dat de arbeidsmarkt in Noord-Nederland momenteel voor lagere en middelbare beroepen over het algemeen als vrij ruim kan worden gekarakteriseerd wil dit niet zeggen dat dit voor alle gebieden in het Noorden geldt. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de vraag naar bepaalde beroepen zich vooral in Noordwest Fryslân voordoet, terwijl het aanbod van de daarvoor geschikte mensen zich vooral in Zuidoost Drenthe bevindt. De vraag in welke mate de lokale arbeidsmarkt daardoor uit balans is hangt voornamelijk af van de bereidheid van werkzoekenden om te verhuizen of te pendelen. Ook de werkgeversvoorkeuren spelen hier een rol, zij het in veel mindere mate. Voor bepaalde werkzaamheden, bijvoorbeeld in de medische sector, kan het belangrijk zijn dat de werknemer binnen korte tijd oproepbaar en beschikbaar moet zijn en dus in de buurt moet wonen. Ook lokale cultuurverschillen (stad/platteland, streektaal etc.) kunnen voor een werkgever soms aanleiding zijn om de voorkeur te geven aan een medewerker die de lokale regio goed kent (zorg, onderwijs).

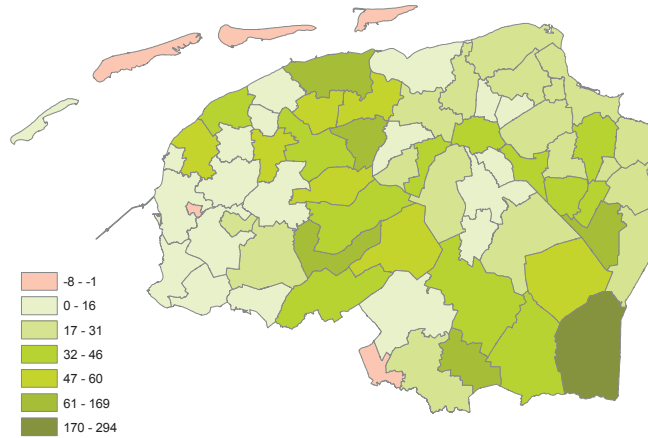
Bij volledige informatie zou zowel van elke beschikbare baan als van elke beschikbare werkzoekende het adres bekend kunnen zijn. Als vervolgens een maximale pendelafstand van bijvoorbeeld 30km of een half uur reistijd wordt aangenomen, al dan niet variërend naar opleiding en/of beroep, zou de krapte op de arbeidsmarkt op een heel laag ruimtelijk schaalniveau voor het Noorden in beeld kunnen worden gebracht. In de NAV2004 is een dergelijke berekening gemaakt voor een beperkt deel van vraag en aanbod, maar de huidige beschikbare gegevens laten een herhaling of uitbreiding van deze methode niet toe. Als eenvoudige indicatie wordt daarom hier volstaan met een confrontatie van vraag en aanbod naar beroepsgroep per gemeente. Dit wordt alleen gedaan voor de lager en middelbare beroepen omdat van hoger opgeleiden bekend is dat zij over het algemeen een geografisch ruimer zoekgebied hanteren of zich zelfs op de landelijke arbeidsmarkt oriënteren. In dit opzicht is de berekening van de krapte op de noordelijke arbeidsmarkt voor hoger opgeleiden in tabel 5.7 feitelijk gebaseerd op de veronderstelling dat het zoekgedrag van deze groep zich beperkt tot Noord-Nederland.

De vraag en het aanbod van lagere en middelbare beroepen is per gemeente geraamd volgens dezelfde indeling als in tabel 5.5-5.7. Dit betekent dat voor lagere en middelbare beroepen het verwachte aanbod per gemeente kan worden onderscheiden naar werklozen, schoolverlaters, voormalig arbeidsongeschikten en herintreders. Hetzelfde geldt voor de arbeidsvraag naar beroepsklasse. Voor de minder omvangrijke beroepsklassen kan geen betrouwbare schatting worden gemaakt. Bij de gemeentelijke aanbod- en vraaggegevens worden daarom alleen de grotere beroepsklassen weergegeven. Dit betekent dat alleen een redelijk betrouwbare raming van een aanbodoverschot of -tekort kan worden gegeven voor elementaire, agrarische, technische, paramedische, administratief/commerciële en verzorgende beroepen.

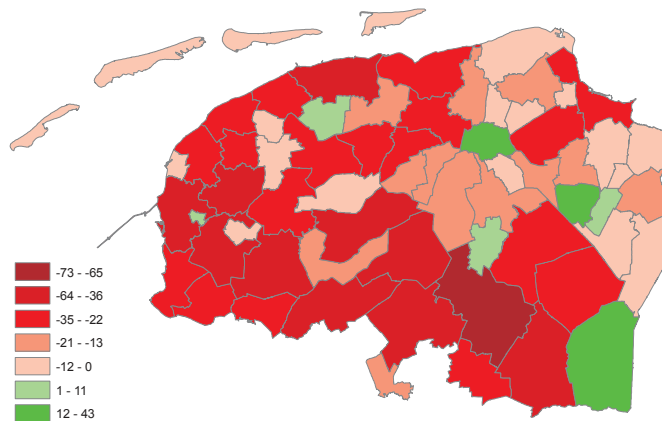
In figuur 5.1 is de absolute verschilindicator (aanbod minus vraag) per gemeente weergegeven voor de elementaire beroepen⁴. De arbeidsmarkt voor deze groep is over het algemeen vrij ruim. Het aanbod overstijgt de vraag het meest in Zuidoost-Drenthe en het oosten van Fryslân. In het zuidwesten van zowel Fryslân als Drenthe is de markt iets minder ruim. Voor lagere en middelbare agrarische beroepen (figuur 5.2) is daarentegen duidelijk sprake van een aanbodtekort, ofwel van een krappe arbeidsmarkt. Uitzonderingen zijn stedelijke gemeenten die nauwelijks agrarische bedrijvigheid op hun grondgebied hebben als Bolsward, Groningen en Assen. Dit is logisch omdat hier de vraag naar agrarische beroepen laag in vergelijking met het aanbod, zodat hier veelal sprake is van een aanbodoverschot. In het zuidoosten van de provincie Groningen is de markt voor agrarische beroepen weliswaar krap, maar minder dan in de uitgesproken agrarische gebieden in het zuidwesten van Fryslân en Drenthe. Voor lagere en middelbare technische beroepen (figuur 5.3) is een zeer specifiek ruimtelijk patroon te zien. Volgens tabel 5.7 krijgt het Noorden in deze beroepsklasse te maken met een aanbodtekort, maar dit tekort is vooral geconcentreerd in Fryslân en Drenthe en in veel mindere mate in Groningen. Dit laatste ligt niet zo zeer aan een achterblijvende arbeidsvraag in Groningen, want die is vergelijkbaar met die van Fryslân, maar aan een relatief groot aanbod van technici door vooral werklozen. Wat figuur 5.3 ook laat zien is dat het aanbodtekort voor lager en middelbaar technische functies vooral hoog is in de kernzonegemeenten, waarbij de vooral grote tekorten opvallen in Groningen en Emmen. De enige uitzondering is het Eemsmondgebied waar de markt voor technici nog wel ruim is.



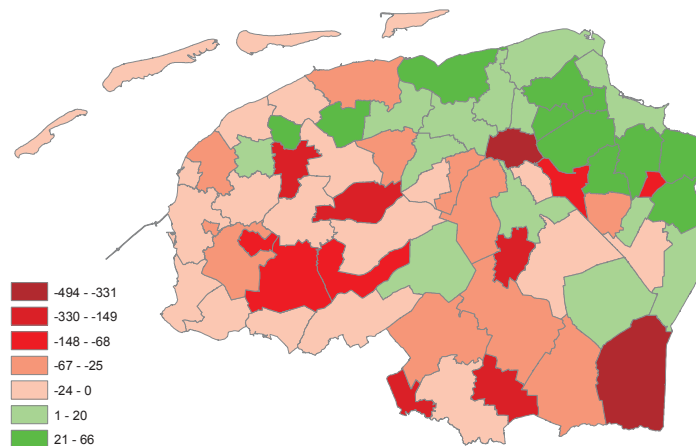
Figuur 5.1 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor elementaire beroepen 2007



Figuur 5.2 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor agrarische beroepen 2007
Lager en middelbaar niveau

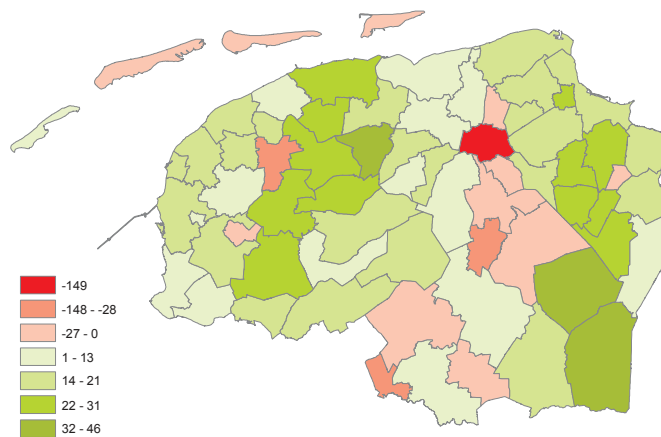


Figuur 5.3 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor technische beroepen 2007
Lager en middelbaar niveau

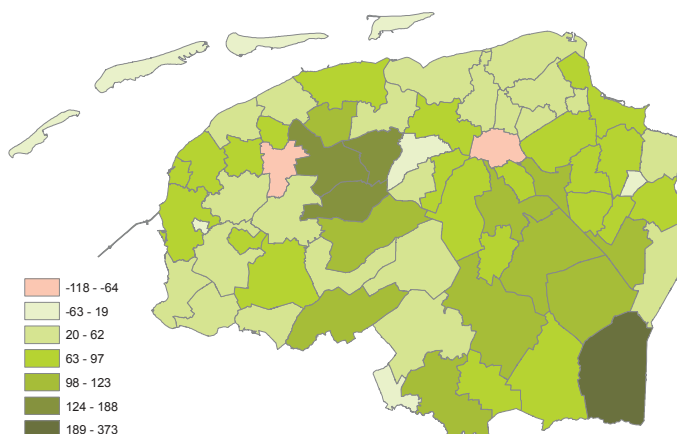




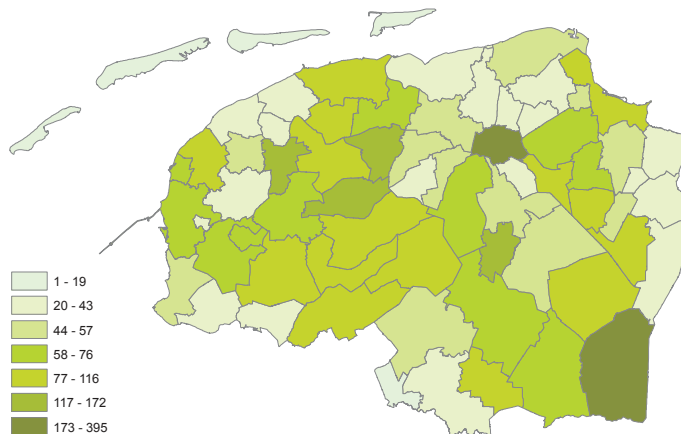
Figuur 5.4 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor (para)medische beroepen 2007
Lager en middelbaar niveau

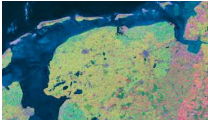


Figuur 5.5 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) administratieve en commerciële beroepen 2007
Lager en middelbaar niveau

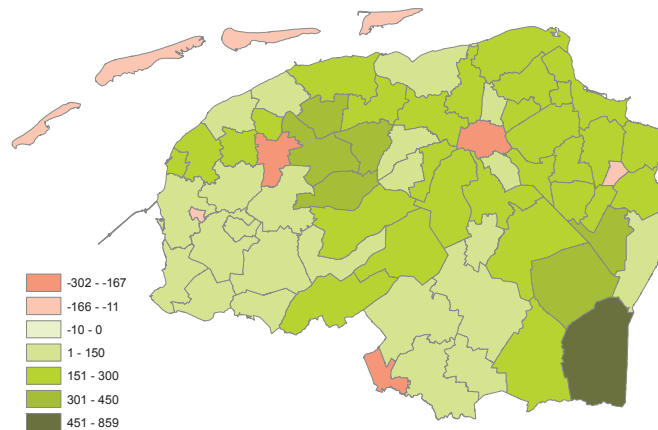


Figuur 5.6 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor verzorgende beroepen 2007
Lager en middelbaar niveau





Figuur 5.7 Verwachte krapte (aanbod minus vraag) voor alle beroepen van lager en middelbaar niveau 2007



Tabel 5.7 gaf ook aan dat de markt voor medische beroepen van hoger en wetenschappelijk niveau krap zal worden, maar dat dit niet geldt voor lagere en middelbare medische beroepen. Toch is voor lagere en middelbare medische beroepen de arbeidsmarkt in Noord-Nederland niet overal even ruim te noemen. Figuur 5.4 laat ook nu weer een zeer specifiek patroon in het aanbodoverschot zien. Er bestaat een duidelijk tekort aan lager en middelbaar medisch personeel in de grotere stedelijke gemeenten en meer in het bijzonder voor het gebied gevormd door de stad Groningen en gemeenten in de kop van Drenthe. Dit spoot precies met de sterke concentratie van werkgelegenheid in de gezondheidszorg rond Groningen en in de kop van Drenthe. Verder is het duidelijk dat in de grotere gemeenten vaak een ziekenhuis is gevestigd, als in Leeuwarden, Sneek en Meppel. In het landelijke gebied van Groningen en Fryslân is dit verwachte tekort voor lager en middelbaar medisch personeel veel minder urgent.

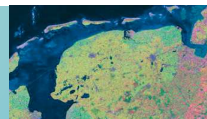
Voor lagere en middelbare administratieve en commerciële functies (figuur 5.5) is over hele linie sprake van een aanbodoverschot, met uitzondering van de grote steden Groningen en Leeuwarden. Bij dit soort beroepen gaat het veel om verkopers voor de detailhandel en kantoorpersoneel waar vooral in de grote steden veel meer vraag naar is dan op het platteland.

In figuur 5.6 staat het ruimtelijk patroon van de arbeidsmarktsituatie van verzorgende beroepen weergegeven. De indicator geeft aan dat voor lager en middelbare verzorgende beroepen in geen van de noordelijke gemeenten ernstige aanbodtekorten, d.w.z. personeelstekorten, te verwachten zijn. In de grotere gemeenten is de markt over het algemeen ruimer dan in het landelijk gebied.

Tot slot geeft figuur 5.7 een totaaloverzicht van de krapte op de lokale arbeidsmarkt voor alle elementaire, lagere en middelbare beroepen tezamen. Vooral in de grotere, meer stedelijke gemeenten is sprake van een aanbodtekort. Op het platteland is de arbeidsmarktsituatie veel ruimer.

5.7 Vergelijking van vraag en aanbod naar kerngebied in 2007

De bovenstaande gegevens kunnen ook worden samengevoegd tot de economische kerngebieden en het landelijk gebied in Noord-Nederland (zie tabel 5.8). Door afronding van de gemeentelijke cijfers kunnen verschillen optreden met de geaggregeerde uitkomsten voor het hele Noorden van tabel 5.7.



Tabel 5.8 Verwachte discrepantie op de noordelijke arbeidsmarkt in 2007 voor lagere en middelbare beroepen per kerngebied.

	kerngebieden					kerngebieden totaal	landelijk gebied	Noorden totaal
	Groningen -Assen	Eemsmond	Drentse stedenband	A7-zone	Westergo			
arbeidsaanbod - arbeidsvraag								
elementaire beroepen	260	50	430	240	140	1120	1160	2280
agrarisch	-40	-40	-130	-130	-50	-390	-910	-1300
technisch	-890	90	-740	-420	-290	-2250	-90	-2340
transport e.d.	70	-10	160	20	0	240	390	630
(para)medisch	-110	40	40	70	0	40	620	660
administratief, commercieel	650	100	640	470	110	1970	2630	4600
juridisch, bestuurlijk, beveiliging	-70	20	60	60	-40	30	220	250
verzorgende e.d.	990	130	540	480	360	2500	2240	4740
Totaal	1080	420	1120	890	320	3830	6800	10630

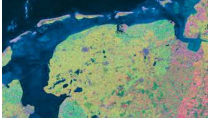
NB. Door afronding kunnen er voor het Noorden als geheel kleine verschillen optreden tussen deze tabel en tabel 5.8.

Het verwachte tekort aan agrarisch personeel doet zich uiteraard vooral voor in het landelijke gebied en het aanbodtekort voor technische beroepen is dominant in de kerngebieden. Deze is vooral hoog in de zone Groningen-Assen en in de Drentse stedenband. In de zone Groningen-Assen ligt de nadruk vooral op werkgelegenheid in de zakelijke dienstverlening. De meeste technische beroepen van lager en middelbaar niveau hebben echter betrekking op industrie en bouw en veel minder op dienstverlening. Voor zover het diensten betreft kan nog worden gedacht aan de voor de kernzone belangrijke ICT-dienstverlening in termen van onderhoud, controle en reparatie van ICT apparatuur. Gemakkelijker te duiden zijn technische beroepen in de scheepsbouw, als onderdeel van de industrie, die in dit kerngebied dominant is rond Hoogezand. In de Drentse stedenband is wat industrie betreft de chemische industrie rond Emmen van belang. In deze sector spelen technische beroepen wel een grote en directe rol. Opvallend hierbij is dat in het Eemsmondgebied, waar de chemie ook een dominante industrietak is, de markt voor technische beroepen nog wel relatief ruim is. Dit verschil heeft mogelijk te maken met verschillen in type chemische producten die in Emmen en Delfzijl geproduceerd worden. Rond Delfzijl gaat het wellicht veel meer om sterk procesmatige, geautomatiseerde chemie dan rond Emmen met een hogere toegevoegde waarde⁵. De arbeidsvraag in dergelijke proceschemie is over het algemeen vrij laag.

Verschillen in aanbodoverschot tussen de kerngebieden treden ook op bij lagere en middelbare transportberoepen, medische en juridische beroepen. Voor transportberoepen is de markt vrij krap in het Eemsmondgebied en Westergo en vrij ruim in de Drentse stedenband. Voor medische en juridische beroepen is er juist krapte in de zone Groningen-Assen en Westergo, terwijl er elders voldoende ruimte op de arbeidsmarkt is. Dit heeft vooral met de aanwezigheid van de grote stedelijke gemeenten Groningen en Leeuwarden in beide zones te maken.

5.8 Conclusie

De mate van aansluiting van vraag en aanbod op de noordelijke arbeidsmarkt verschilt per beroepsgroep en deelregio. De verwachte arbeidsmarktsituatie voor agrarische en technische beroepen tot en met middelbaar niveau voor 2007 is duidelijk krap te noemen. Voor de overige lager en middelbare beroepen is de noordelijke arbeidsmarkt als relatief ruim te kenschetsen. Binnen het Noorden doet het verwachte tekort aan agrarische personeel zich vooral voor in het landelijke gebied, de tekorten voor technische beroepen vooral in de economische kerngebieden waar te nemen zijn. De markt voor lagere en middelbare medische beroepen is voor het Noorden als geheel ruim, maar lokaal kan krapte ontstaan rond de economische kernzone Groningen-Assen, en in duidelijk stedelijke gemeenten als Leeuwarden en Meppel. Opvallend is dat in Zuidoost-Drenthe de arbeidsmarkt voor geen enkele lagere of middelbare beroepsklasse krap is (zie ook NAV 2005; figuur 5.4).

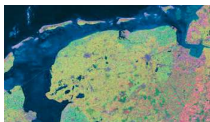


Voor alle hogere en wetenschappelijke beroepen tezamen is de noordelijke arbeidsmarkt ruim, maar wel minder dan voor de lage en middelbare beroepen. Voor specifieke richtingen als bijvoorbeeld technische beroepen van hoger niveau bestaan echter tekorten. Opvallend is verder dat er een tekort dreigt aan medisch personeel (artsen, hogere verpleegkundigen, specialisten e.d.), maar niet op die schaal voor lager en middelbaar medisch personeel. Daarnaast wordt er een sterke behoefte verwacht aan algemeen leidinggevenden (managers). Voor hoger juridische en taalkundige/culturele beroepen alsmede gedragsmatige en maatschappelijke beroepen is de noordelijke markt echter vrij ruim. Een groot tekort aan onderwijzers en leraren is op de noordelijke arbeidsmarkt in 2007 niet te verwachten. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat rond 2002 een sterke groei in de instroom van pabo-studenten optrad die in 2007 afstuderen en voor de arbeidsmarkt beschikbaar komen.

Noten hoofdstuk 5

- ¹ In de landelijke prognoses van het CPB worden de laatste jaren tijd geen uitspraken meer gedaan over de ontwikkelingen naar bedrijfstak. Voor een regionale verkenning is dit een probleem omdat de regionale bedrijfstakstructuur een van de belangrijkste oorzaken vormt voor een afwijkende groei van de werkgelegenheid in de regio. Een voorzichtige indruk van dit effect kan worden verkregen door gebruik te maken van (inter)regionale input-output analyse. Hiermee kan op basis van de regionaal afwijkende economische structuur een vertaling worden gemaakt van de nationale ramingen uit tabel 5.1 naar regionale gevolgen voor de werkgelegenheid naar bedrijfstak. Zie verder D. Stelder, *Regions and Cities, Five Essays on Interregional and Spatial Agglomeration Modelling*, Groningen, Stichting Ruimtelijke Economie Groningen, 2005.
- ² De uitbreidingsvraag wordt hier gelijk genomen aan de bruto baancreatie waarvoor per definitie geldt: uitbreidingsvraag = baancreatie = baanvernietiging + netto baangroei. Hier is baanvernietiging gelijk genomen aan de uitstroom van werkenden wegens ontslag en de netto baangroei volgt uit de werkgelegenheidsvoorspellingen.
- ³ Hier wordt de definitie van het CBS gehanteerd die zegt dat herintreders zijn: (i) personen die meer dan twee jaar geleden een betaalde baan hadden, als reden om te stoppen met hun voorgaande baan de 'zorg voor gezin of huishouden' hadden, en weer werk willen van twaalf uur of meer per week; (ii) personen die meer dan twee jaar geleden een betaalde baan hadden, als reden om te stoppen met hun voorgaande baan de 'zorg voor gezin of huishouden' hadden, en minder dan één jaar geleden een baan hebben gevonden van twaalf uur of meer per week; (iii) personen die nog nooit een betaalde baan hebben gehad en werk willen van twaalf uur of meer per week of minder dan één jaar geleden een baan hebben gevonden van twaalf uur of meer per week en ouder dan 35 jaar zijn.
- ⁴ In enkele gevallen leidt de gevolgde rekenmethode tot minder betrouwbare uitkomsten voor de Waddeneilanden.
- ⁵ L. Broersma en J. van Dijk, 2006, 'Het belang van de industrie in het Noorden 1950-2025', onderzoek in opdracht van de stichting TxU en de NOM, Rijksuniversiteit Groningen.





Bijlage 1 Werkgelegenheid Groningen 2001 - 2005

Banen van 15 uur per week of meer per bedrijfstak en -klasse (incl. uitzendarbeid)

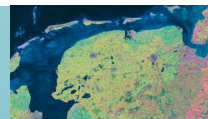
SBI '93		2001	2002	2003	2004	2005
01	Landbouw, jacht en dienstverlening t.b.v. landbouw*	11014	10110	8487	8742	8795
02-05	Bosbouw en visserij, kweken van vis	107	99	93	72	70
A/B	Landbouw, jacht, bosbouw en visserij	11121	10209	8580	8814	8865
C	Delfstoffenwinning**	2219	2278	1253	1183	1354
15-16	Vervaardiging van voedingsmiddelen, verwerking van tabak	5417	5120	5257	5229	4733
17	Vervaardiging van textiel	277	227	213	210	240
18	Vervaardiging van kleding	57	77	68	111	105
19	Vervaardiging van leer en lederwaren	60	63	41	40	10
20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout	1025	1006	1011	937	974
21	Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren	3066	3123	3047	2988	2646
22	Uitgeverijen, drukkerijen	2694	2512	2546	2371	2289
23	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	35	28	28	27	33
24	Vervaardiging van chemische producten	1856	1846	1804	1797	1847
25	Vervaardiging van produkten van rubber en kunststof	858	784	831	856	888
26	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement- kalk- produkten	1626	1636	1555	1431	1449
27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	1054	1060	968	1003	1031
28	Vervaardiging van produkten van metaal	2892	2577	2342	2267	2272
29-30	Vervaardiging van machines, apparaten en kantoormachines	3639	3254	2940	2897	2762
31	Vervaardiging van overige elektrische machines	1093	852	750	684	665
32	Vervaardiging van audio-, video-, telecommunicatieapparatuur	1217	1016	700	586	454
33	Vervaardiging van medische apparaten	997	1082	1142	1125	1165
34	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	227	240	220	264	217
35	Vervaardiging van transportmiddelen anders dan auto's etc.	1200	1024	1020	901	919
36	Vervaardiging van meubels en overige goederen n.e.g.	7520	7472	7744	8059	8247
37	Voorbereiding tot recycling	112	125	127	131	126
D	Industrie	36922	35124	34354	33914	33072
E	Nutsbedrijven**	943	1085	2266	1838	1805
F	Bouwnijverheid	14795	14795	13653	12572	12843
50	Autoreparatie en -handel	4205	4201	4430	4300	4264
51	Groothandel	9748	9861	8285	8096	8444
52	Detailhandel en reparatie	15493	15294	15532	14962	14945
G	Handel en reparatiebedrijven	29446	29356	28247	27358	27653
H	Horeca	5201	5248	5139	4993	5002
60	Vervoer over land	5552	5996	5978	5702	5917
61	Vervoer over water	1881	1850	1872	1851	1916
62	Vervoer door de lucht	7	8	9	8	10
63	Diensten voor het vervoer	1400	1387	1298	1426	1307
64	Post en telecommunicatie	4187	4136	3408	3965	3610
I	Vervoer/opslag/communicatie	13027	13377	12565	12952	12760
65	Financiële instellingen	3364	3371	3094	2842	2809
66	Verzekeringen en pensioenen	1238	1161	1164	940	895
67	Overige financiële instellingen	1324	1290	1364	1295	1187
J	Financiële instellingen	5926	5822	5622	5077	4891
70	Verhuur en handel onroerende goederen	2181	2183	2088	2154	2528
71	Verhuurbedrijven exclusief onroerende goederen	803	714	689	646	632
72	Computerservice- en informatietechnologiebureau's***	2872	3006	2707	2420	2724
73	Speur- en ontwikkelingswerk	977	1119	1254	1284	1084
74	Overige zakelijke diensten	17798	20841	20823	21315	20404
K	Zakelijke dienstverlening	24631	27863	27561	27819	27372
L	Openbaar bestuur en overheid	15156	16080	16511	16694	16296
M	Onderwijs	17010	17902	18033	18068	18003
N	Gezondheids- en welzijnszorg	32516	32994	33963	34194	34295
90	Milieudienstverlening	718	553	650	675	644
91	Belangenorganisaties	399	481	526	638	581
92	Cultuur, sport en recreatie	3317	3639	3646	3471	3511
96	Overige dienstverlening	2284	2244	2318	2386	2330
O	Overige diensten	6718	6917	7140	7170	7066
Q	Extra-territoriale lichamen en organisaties	1	1	1	1	1
Totaal		215632	219089	214898	212667	211278

NB: Er zijn kleine afwijkingen mogelijk tussen deze provinciale tabel en de som van alle gemeenten in de provincie

* Inclusief CBS Landbouwtelling

** De daling in C en de stijging in E in 2002 heeft te maken met een SBI wijziging

*** De daling in 2002 heeft te maken met het feit dat KPN in de stad Groningen is afgevoerd



Bijlage 2 Werkgelegenheid Fryslân 2001 - 2005

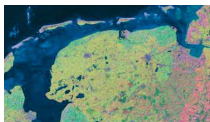
Banen van 15 uur per week of meer per bedrijfstak en -klasse (incl. uitzendarbeid)

SBI '93		2001	2002	2003	2004	2005
01	Landbouw, jacht en dienstverlening t.b.v. landbouw*	16349	15862	15498	15121	14373
02-05	Bosbouw en visserij, kweken van vis	229	236	247	227	217
A/B	Landbouw, jacht, bosbouw en visserij	16578	16098	15745	15348	14590
C	Delfstoffenwinning	224	190	199	176	157
15-16	Vervaardiging van voedingsmiddelen, verwerking van tabak	8310	8062	8008	7349	6968
17	Vervaardiging van textiel	603	612	559	563	560
18	Vervaardiging van kleding	74	119	118	76	83
19	Vervaardiging van leer en lederwaren	14	14	36	14	13
20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout	1982	1933	1852	1608	1671
21	Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren	666	654	700	680	653
22	Uitgeverijen, drukkerijen	2133	2070	1810	1794	1813
23	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie					
24	Vervaardiging van chemische producten	1038	1020	952	952	901
25	Vervaardiging van producten van rubber en kunststof	1434	1462	1470	1415	1429
26	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement- kalk- producten	1610	1510	1433	1400	1388
27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	103	102	98	97	86
28	Vervaardiging van producten van metaal	4582	4398	4238	3843	4002
29-30	Vervaardiging van machines, apparaten en kantoormachines	6530	6765	5940	5780	5588
31	Vervaardiging van overige elektrische machines	404	372	365	364	352
32	Vervaardiging van audio-, video-, ,telecommunicatieapparatuur	160	155	158	152	147
33	Vervaardiging van medische apparaten	764	790	749	748	731
34	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	474	446	477	510	511
35	Vervaardiging van transportmiddelen anders dan auto's etc.	2775	2684	2684	2463	2401
36	Vervaardiging van meubels en overige goederen n.e.g.	5934	6176	6261	6337	6310
37	Voorbereiding tot recycling	127	109	88	87	87
D	Industrie	39717	39453	37996	36232	35694
E	Nutsbedrijven	1203	1216	1238	1199	1376
F	Bouwnijverheid	19591	19296	18876	18348	17637
50	Autoreparatie en -handel	4859	4872	4848	5024	5032
51	Groothandel	10461	10411	10223	10366	10124
52	Detailhandel en reparatie	15827	16256	16442	16274	16121
G	Handel en reparatiebedrijven	31147	31539	31513	31664	31277
H	Horeca	6671	6659	6574	6527	6426
60	Vervoer over land	6561	6624	6536	6431	6299
61	Vervoer over water	1320	1353	1280	1289	1290
62	Vervoer door de lucht	15	15	15	15	16
63	Diensten voor het vervoer	1114	1031	990	1012	1018
64	Post en telecommunicatie	2402	2196	2005	2203	2027
I	Vervoer/opslag/communicatie	11412	11219	10826	10950	10650
65	Financiële instellingen	7807	7744	7595	7464	7434
66	Verzekeringen en pensioenen	1698	1578	1693	1672	1725
67	Overige financiële instellingen	1435	1415	1457	1431	1460
J	Financiële instellingen	10940	10737	10745	10567	10619
70	Verhuur en handel onroerende goederen	2159	2060	2064	2250	2331
71	Verhuurbedrijven exclusief onroerende goederen	846	826	894	873	850
72	Computerservice- en informatietechnologiebureau's	1270	1315	1227	1392	1528
73	Speur- en ontwikkelingswerk	478	406	418	454	486
74	Overige zakelijke diensten	13973	14459	14353	14638	15123
K	Zakelijke dienstverlening	18726	19066	18956	19607	20318
L	Openbaar bestuur en overheid	14087	14548	14751	14766	14352
M	Onderwijs	13521	13751	14407	14893	14995
N	Gezondheids- en welzijnszorg**	26524	29156	29838	31009	31542
90	Milieudienstverlening	527	662	768	780	798
91	Belangenorganisaties	942	941	908	872	820
92	Cultuur, sport en recreatie	3389	3514	3670	3680	3691
96	Overige dienstverlening	2290	2407	2450	2443	2553
O	Overige diensten	7148	7524	7796	7775	7862
Q	Extra-territoriale lichamen en organisaties					
	Totaal	217489	220452	219460	219061	217495

NB: Er zijn kleine afwijkingen mogelijk tussen deze provinciale tabel en de som van alle gemeenten in de provincie

* Inclusief CBS Landbouwtelling

** In 2002 zijn 616 banen van 15 uur per week of meer verplaatst naar banen van minder dan 15 uur per week



Bijlage 3 Werkgelegenheid Drenthe 2001 - 2005

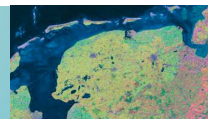
Banen van 15 uur per week of meer per bedrijfstak en -klasse (incl. uitzendarbeid)

SBI '93		2001**	2002	2003	2004	2005
01	Landbouw, jacht en dienstverlening t.b.v. landbouw*	12204	11463	11149	10448	10333
02-05	Bosbouw en visserij, kweken van vis	161	160	169	157	173
A/B	Landbouw, jacht, bosbouw en visserij	12365	11623	11318	10605	10506
C	Delfstoffenwinning	1751	1800	1556	1499	1478
15-16	Vervaardiging van voedingsmiddelen, verwerking van tabak	2812	2760	2847	3100	3061
17	Vervaardiging van textiel	925	921	799	681	619
18	Vervaardiging van kleding	128	130	109	108	105
19	Vervaardiging van leer en lederwaren	27	28	24	25	24
20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout	439	424	336	313	328
21	Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren	450	479	395	405	462
22	Uitgeverijen, drukkerijen	1590	1699	1687	1569	1325
23	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie					
24	Vervaardiging van chemische produkten	1925	2104	2082	2203	2188
25	Vervaardiging van produkten van rubber en kunststof	1379	1179	1109	1089	967
26	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement- kalk- produkten	968	1001	926	1045	1005
27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	334	413	329	351	311
28	Vervaardiging van produkten van metaal	2791	2660	2516	2376	2157
29-30	Vervaardiging van machines, apparaten en kantoormachines	2911	2810	2624	2605	2481
31	Vervaardiging van overige elektrische machines	848	842	823	887	894
32	Vervaardiging van audio-, video-, ,telecommunicatieapparatuur	204	202	206	53	52
33	Vervaardiging van medische apparaten	3757	4336	3608	3631	3499
34	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	1184	1005	647	631	696
35	Vervaardiging van transportmiddelen anders dan auto's etc.	935	865	948	984	1042
36	Vervaardiging van meubels en overige goederen n.e.g.	6490	6394	6353	5667	5708
37	Voorbereiding tot recycling	72	96	98	103	51
D	Industrie	30169	30348	28466	27826	26975
E	Nutsbedrijven	543	419	457	320	371
F	Bouwnijverheid	15177	14078	13725	13864	13746
50	Autoreparatie en -handel	4038	4017	4152	4145	4096
51	Groothandel	10269	10464	9948	9968	9532
52	Detailhandel en reparatie	13932	13329	13279	13238	13093
G	Handel en reparatiebedrijven	28239	27810	27379	27351	26721
H	Horeca	4860	4792	4902	5294	5321
60	Vervoer over land	5058	4727	5065	4914	4990
61	Vervoer over water	96	92	96	126	121
62	Vervoer door de lucht	22	20	21	32	26
63	Diensten voor het vervoer	625	613	787	1086	1051
64	Post en telecommunicatie	975	842	806	829	859
I	Vervoer/opslag/communicatie	6776	6294	6775	6987	7047
65	Financiële instellingen	2350	2308	2360	2052	1917
66	Verzekeringen en pensioenen	1134	1231	1384	1425	1438
67	Overige financiële instellingen	914	918	981	1063	1107
J	Financiële instellingen	4398	4457	4725	4540	4462
70	Verhuur en handel onroerende goederen	1598	1622	1734	1735	1730
71	Verhuurbedrijven exclusief onroerende goederen	674	676	673	689	713
72	Computerservice- en informatietechnologiebureau's	1202	1115	1145	1236	1362
73	Speur- en ontwikkelingswerk	431	570	581	591	607
74	Overige zakelijke diensten	10199	10334	10177	10595	10662
K	Zakelijke dienstverlening	14104	14317	14310	14846	15074
L	Openbaar bestuur en overheid	11965	12144	13262	13064	12685
M	Onderwijs	9220	9355	9607	9756	9703
N	Gezondheids- en welzijnszorg	24090	25165	26366	27039	27078
90	Milieudienstverlening	813	874	746	682	581
91	Belangenorganisaties	330	285	283	259	250
92	Cultuur, sport en recreatie	3274	3052	3029	3021	3090
96	Overige dienstverlening	2325	2319	2324	2435	2385
O	Overige diensten	6742	6530	6382	6397	6306
Q	Extra-territoriale lichamen en organisaties					
	Totaal	170399	169132	169230	169388	167473

NB: Er zijn kleine afwijkingen mogelijk tussen deze provinciale tabel en de som van alle gemeenten in de provincie

* Inclusief CBS Landbouwstelling

** In 2000 en 2001 is bij de registratie van de uitzendkrachten geen onderscheid gemaakt naar parttime en fulltime (urengrens 12 uur), maar werden alle uitzendkrachten als fulltime geregistreerd. In de andere jaren is wel onderscheid gemaakt naar parttime en fulltime. Dit betekent dat de fulltime werkgelegenheid in 2000 en 2001 overschat is. Het gaat hier grofweg jaarlijks om zo'n 1000 personen (circa 20% van het uitzendwerk betreft werk van minder dan 12 uur per week). Een correctie achteraf voor 2000 en 2001 bleek niet mogelijk.



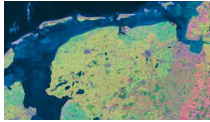
Bijlage 4 Werkgelegenheid Noorden 2001 - 2005

Banen van 15 uur per week of meer per bedrijfstak en -klasse (incl. uitzendarbeid)

SBI '93		2001	2002	2003	2004	2005
01	Landbouw, jacht en dienstverlening t.b.v. landbouw*	39567	37922	35498	34688	34249
02-05	Bosbouw en visserij, kweken van vis	497	488	498	476	470
A/B	Landbouw, jacht, bosbouw en visserij	40064	38410	35996	35164	34719
C	Delfstoffenwinning**	4194	4302	2999	2881	3008
15-16	Vervaardiging van voedingsmiddelen, verwerking van tabak	16539	16190	16166	16337	15143
17	Vervaardiging van textiel	1805	1751	1624	1450	1422
18	Vervaardiging van kleding	259	281	296	337	286
19	Vervaardiging van leer en lederwaren	101	105	79	101	48
20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout	3446	3412	3280	3102	2910
21	Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren	4182	4268	4096	4093	3788
22	Uitgeverijen, drukkerijen	6417	6344	6303	5750	5408
23	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	35	28	28	27	33
24	Vervaardiging van chemische producten	4819	4988	4906	4952	4987
25	Vervaardiging van producten van rubber en kunststof	3671	3397	3402	3415	3270
26	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement- kalk- producten	4204	4247	3991	3909	3854
27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	1491	1576	1399	1452	1439
28	Vervaardiging van produkten van metaal	10265	9819	9256	8881	8272
29-30	Vervaardiging van machines, apparaten en kantoormachines	13080	12594	12329	11442	11023
31	Vervaardiging van overige elektrische machines	2345	2098	1945	1936	1923
32	Vervaardiging van audio-, video-, telecommunicatieapparatuur	1581	1378	1061	797	658
33	Vervaardiging van medische apparaten	5518	6182	5540	5505	5412
34	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	1885	1719	1313	1372	1423
35	Vervaardiging van transportmiddelen anders dan auto's etc.	4910	4664	4652	4569	4424
36	Vervaardiging van meubels en overige goederen n.e.g.	19944	19800	20273	19987	20292
37	Voorbereiding tot recycling	311	348	334	322	264
D	Industrie	106808	105189	102273	99736	96279
E	Nutsbedrijven**	2689	2707	3939	3396	3375
F	Bouwnijverheid	49563	48464	46674	45312	44937
50	Autoreparatie en -handel	13102	13077	13454	13293	13384
51	Groothandel	30478	30786	28644	28287	28342
52	Detailhandel en reparatie	45252	44450	45067	44642	44312
G	Handel en reparatiebedrijven	88832	88313	87165	86222	86038
H	Horeca	16732	16711	16700	16861	16850
60	Vervoer over land	17171	17284	17667	17152	17338
61	Vervoer over water	3297	3262	3321	3257	3326
62	Vervoer door de lucht	44	43	45	55	51
63	Diensten voor het vervoer	3139	3114	3116	3502	3370
64	Post en telecommunicatie	7564	7380	6410	6799	6672
I	Vervoer/opslag/communicatie	31215	31083	30559	30765	30757
65	Financiële instellingen	13521	13486	13198	12489	12190
66	Verzekeringen en pensioenen	4070	4090	4126	4058	4005
67	Overige financiële instellingen	3673	3643	3760	3815	3725
J	Financiële instellingen	21264	21219	21084	20362	19920
70	Verhuur en handel onroerende goederen	5938	5964	5882	5953	6508
71	Verhuurbedrijven exclusief onroerende goederen	2323	2236	2188	2229	2218
72	Computerservice- en informatietechnologiebureau's	5344	5391	5167	4883	5478
73	Speur- en ontwikkelingswerk	1886	2167	2241	2293	2145
74	Overige zakelijke diensten	41970	45148	45459	46263	45704
K	Zakelijke dienstverlening	57461	60906	60937	61621	62053
L	Openbaar bestuur en overheid	41208	42311	44321	44509	43747
M	Onderwijs	39751	40778	41391	42231	42599
N	Gezondheids- en welzijnszorg	83130	84683	89485	91071	92382
90	Milieudienstverlening	2058	1954	2058	2125	2005
91	Belangenorganisaties	1671	1708	1750	1805	1703
92	Cultuur, sport en recreatie	9980	10080	10189	10162	10281
96	Overige dienstverlening	6899	6853	7049	7271	7158
O	Overige diensten	20608	20595	21046	21363	21147
Q	Extra-territoriale lichamen en organisaties	1	1	1	1	1
	Totaal	603520	605710	604580	601515	597812

NB: Er zijn kleine afwijkingen mogelijk tussen deze provinciale tabel en de som van alle gemeenten in de provincie

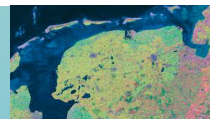
* Inclusief CBS Landbouwtelling



Bijlage 5 Werkgelegenheid 2005 naar gemeente

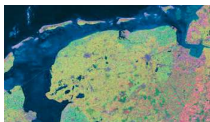
Banen van 12 uur per week of meer, incl. uitzendarbeid

	Landbouw en visserij	Industrie*	Bouw	Handel	Horeca	Transport	Financiële instellingen
Appingedam	82	1033	201	514	107	102	150
Bedum	397	331	186	416	39	75	67
Bellingwedde	349	80	129	180	84	43	24
Ten Boer	195	91	83	136	24	22	47
Delfzijl	569	3270	753	1116	160	1827	209
Eemsmond	453	861	331	623	98	329	97
Groningen	186	9332	4514	11778	2441	5283	2510
Grootegast	517	457	353	476	48	313	45
Haren	228	148	511	715	158	274	102
Hoogezand	532	5945	578	1420	196	341	139
Leek	337	2160	584	1410	99	250	251
Loppersum	401	205	161	224	55	67	30
De Marne	503	391	117	596	160	251	42
Marum	333	519	204	448	63	177	25
Menterwolde	393	239	279	311	80	64	34
Pekela	122	892	175	429	59	134	24
Reiderland	177	271	81	117	43	94	6
Scheemda	306	601	195	366	72	77	163
Slochteren	532	579	404	387	102	189	26
Stadskanaal	404	2101	781	1640	190	542	215
Veendam	224	2172	593	1377	161	973	237
Vlagtwedde	521	1452	327	528	159	160	107
Winschoten	78	2792	532	1535	204	532	188
Winsum	439	99	232	411	96	121	51
Zuidhorn	588	180	547	484	105	506	101
Groningen	8866	36201	12851	27637	5003	12746	4890
Achtkarspelen	609	1755	1009	1108	115	453	258
Ameland	135	37	139	148	436	147	19
Het Bildt	408	271	312	512	57	220	27
Boarnsterhim	587	747	500	661	192	326	85
Bolsward	46	818	464	614	81	211	107
Dantumadeel	359	605	459	680	80	101	136
Dongeradeel	754	1625	720	1054	172	427	104
Ferwerderadiel	368	575	192	214	29	86	26
Franekeradeel	519	1467	377	819	106	272	142
Gaasterlan-Sleat	423	580	390	349	151	154	53
Harlingen	174	914	282	796	137	543	95
Heerenveen	543	3162	1059	2810	370	1144	606
Kollumerland c.a.	402	282	399	429	74	210	60
Leeuwarden	201	6163	2307	5939	969	1870	6433
Leeuwarderadeel	172	184	135	307	27	37	33
Lemsterland	367	816	254	557	211	300	105
Littenseradiel	607	481	294	296	40	101	20
Menaldumadeel	539	405	326	377	44	105	43
Nijefurd	453	619	318	459	254	209	28
Ooststellingwerf	865	1122	512	1145	182	412	288
Opsterland	931	1137	791	1168	255	146	163
Schiermonnikoog	33	11	33	29	177	20	2
Skarsterlan	915	1917	1084	1626	235	286	198
Smallingerland	532	5339	1878	3522	404	1117	394
Sneek	119	2828	791	2379	319	525	545
Terschelling	110	54	122	206	505	208	29
Tytsjerksteradiel	766	1116	873	988	275	466	192
Vlieland	2	6	41	50	142	19	3
Weststellingwerf	1004	1052	640	1151	151	136	123
Wunseradiel	776	478	392	409	104	133	52
Wymbritseradiel	871	661	544	475	132	266	250
Fryslân	14590	37227	17637	31277	6426	10650	10619
Aa en Hunze	739	375	432	1283	383	278	151
Assen	333	3702	1490	3963	578	1126	1110
Borger-Oldoorn	809	536	1026	839	318	158	142
Coevorden	997	2081	696	1573	766	860	237
De Wolden	1259	287	507	843	246	237	119
Emmen	2044	9461	3637	5995	782	1550	645
Hoogeveen	737	4679	2067	3678	397	1132	1031
Meppel	309	3391	1083	3053	335	573	279
Midden-Drenthe	1298	1018	679	1933	413	250	185
Noordenveld	559	2648	704	1668	290	408	236
Tynaarlo	661	311	738	1303	390	319	186
Westerveld	761	335	687	590	423	156	141
Drenthe	10506	28824	13746	26721	5321	7047	4462



Bijlage 5 (vervolg)

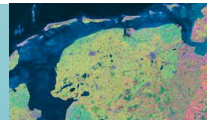
	Zakelijke diensten	Openbaar bestuur	Onderwijs	Zorg	Overige diensten	Totaal 2005	Totaal 2004
Appingedam	232	76	305	435	86	3323	3355
Bedum	176	79	104	1098	74	3042	2919
Bellingwedde	107	87	88	215	75	1461	1452
Ten Boer	60	65	84	93	50	950	963
Delfzijl	1023	491	466	1294	210	11388	11557
Eemsmond	340	201	255	274	94	3956	3952
Groningen	18843	11245	11125	18569	3764	99590	101200
Grootegast	96	104	180	167	61	2817	2720
Haren	644	212	922	1677	261	5852	5910
Hoogezand	532	414	669	1432	252	12450	13009
Leek	703	205	368	823	184	7374	7168
Loppersum	137	63	95	149	51	1638	1603
De Marne	167	217	118	136	115	2813	2733
Marum	193	68	98	71	48	2247	2153
Menterwolde	176	68	114	156	56	1970	2023
Pekela	79	81	124	141	87	2347	2427
Reiderland	54	57	46	90	136	1172	1149
Scheemda	158	83	174	111	73	2379	2278
Slochteren	191	120	151	177	92	2950	2841
Stadskanaal	661	253	873	1588	253	9501	9392
Veendam	1399	1129	573	1487	414	10739	10862
Vlagtwedde	280	467	195	727	219	5142	5143
Winschoten	598	203	409	2200	249	9520	9382
Winsum	198	84	242	405	77	2455	2365
Zuidhorn	304	192	221	785	86	4099	4110
Groningen	27351	16264	17999	34300	7067	211175	212666
Achtkarspelen	364	355	504	439	178	7147	7680
Ameland	58	100	59	90	64	1432	1404
Het Bildt	128	94	199	132	70	2430	2340
Boarnsterhim	572	256	212	320	185	4643	4834
Bolsward	466	133	187	625	385	4137	4141
Dantumadeel	202	201	287	572	128	3810	3991
Dongeradeel	377	344	605	1022	156	7360	7496
Ferwerderadiel	78	69	103	179	42	1961	2044
Franekeradeel	669	215	342	769	129	5826	5995
Gaasterlan-Sleat	225	76	217	210	104	2932	2989
Harlingen	397	252	333	569	181	4673	4577
Heerenveen	2513	764	1077	2946	735	17729	17195
Kollumerland c.a.	196	111	159	304	71	2697	2685
Leeuwarden	5551	8083	4794	9776	2100	54186	54007
Leeuwarderadeel	115	97	111	372	63	1653	1713
Lemsterland	391	115	145	175	150	3586	3746
Littenseradiel	88	92	150	198	76	2443	2490
Menaldumadeel	215	77	128	233	101	2593	2525
Nijefurd	159	101	139	245	168	3152	3129
Ooststellingwerf	465	272	397	850	164	6674	6894
Opsterland	684	213	490	1445	278	7701	7912
Schiermonnikoog	19	25	19	14	15	397	419
Skarsterlan	883	335	347	772	381	8979	9166
Smallingerland	2137	643	1657	3960	735	22318	22068
Sneek	1436	461	1097	2897	327	13724	13730
Terschelling	94	83	110	111	97	1729	1808
Tytsjerksteradiel	501	270	403	1343	308	7501	7859
Vlieland	19	47	19	22	32	402	478
Weststellingwerf	408	242	411	719	245	6282	6690
Wunseradiel	171	98	130	123	102	2968	3087
Wymbritseradiel	737	128	164	110	92	4430	4368
Fryslân	20318	14352	14995	31542	7862	217495	219460
Aa en Hunze	410	223	253	1627	215	6369	6006
Assen	2976	4050	1749	6958	1212	29247	30507
Borger-Odoorn	916	189	282	461	312	5988	6294
Coevorden	784	330	478	924	345	10071	11170
De Wolden	465	227	425	509	293	5417	5124
Emmen	3612	1890	2736	5891	1482	39725	41191
Hogeveen	1446	811	1321	3202	614	21115	21425
Meppel	1359	1165	969	2595	392	15503	14878
Midden-Drenthe	634	427	429	1284	634	9184	9274
Noordenveld	627	1105	358	596	286	9485	9700
Tynaarlo	1360	584	458	2190	309	8809	8725
Westerveld	485	1684	245	841	212	6560	6809
Drenthe	15074	12685	9703	27078	6306	167473	171103



Bijlage 6 Bevolking, beroepsbevolking en werkloosheid per gemeente

	Bevolking totaal op 31-12-2005	natuurlijke aanwas 2005	binnenlands migratiesaldo 2005	buitenlands migratiesaldo 2005	Bevolking 15-64 jaar	Beroeps- bevolking 5250	Werkloosheid (NWW) oktober 2005	Werkloosheid (NWW) oktober 2005
Appingedam	12291	-15	-138	5	7971	5250	715	774
Bedum	10675	29	-94	6	7122	4560	264	307
Bellingwedde	9740	-39	22	58	6448	4050	453	483
Ten Boer	7164	21	-51	-4	4784	3120	179	210
Delfzijl	27989	-24	-383	-44	18302	11940	1459	1638
Eemsmond	16695	42	-85	-9	10926	7060	672	746
Groningen *	180729	666	-224	-376	136238	86080	10742	12061
Grootegast	12102	36	33	-11	7859	5150	376	452
Haren	19107	-106	81	-4	11298	7090	496	527
Hoogezand-Sappemeer	34513	3	187	-23	22815	14740	2333	2784
Leek*	18936	53	-494	-131	12529	8070	704	730
Loppersum	10926	-6	-90	-11	7330	4820	438	460
De Marne	11114	37	-152	-63	7342	4710	420	502
Marum	10081	35	-35	-5	6699	4400	352	398
Menterwolde	12618	20	28	-23	8732	5640	632	710
Pekela	13395	-17	-25	-13	8916	5740	651	762
Reiderland	6994	-13	52	-12	4737	3030	443	513
Scheemda	14109	-	-58	-19	9488	6130	640	727
Slochteren	14938	31	-3	-11	10018	6520	561	627
Stadskanaal	34146	-11	374	-12	22013	14120	1699	1990
Veendam	28185	-37	41	-73	18731	12110	1378	1615
Vlagtwedde	16614	-27	324	-216	10692	6830	523	670
Winschoten	18501	-61	101	-19	11907	7650	1090	1251
Winsum*	14021	32	-262	-65	9296	5940	435	516
Zuidhorn	18459	78	105	-10	12069	7750	462	531
Groningen	574042	727	-746	-1085	394262	252500	28117	31984
Achtkarspelen	28223	185	-105	9	18863	11870	1035	1324
Ameland	3475	15	-64	4	2294	1440	54	62
het Bildt	11013	52	33	-56	7189	4560	434	491
Boarnsterhim	19212	124	-118	-32	12757	8090	585	724
Bolsward	9503	-17	143	-37	6077	3960	290	381
Dantumadeel	19555	27	-134	-15	12784	7960	778	867
Dongeradeel	25034	108	-102	-97	16228	10220	959	1044
Ferwerderadiel	8976	43	-26	-7	5934	3730	303	347
Franekeradeel*	20887	108	-192	-7	13742	8640	726	841
Gaasterlân-Sleat	10305	4	107	-18	6402	4120	157	213
Harlingen*	15642	12	-313	-4	10364	6420	744	859
Heerenveen	42757	68	130	-231	27798	18570	1616	2018
Kollumerland c.a.	13116	46	-55	10	8691	5510	384	505
Leeuwarden	91817	138	31	-142	63909	40150	5459	6551
Leeuwarderadeel	10493	47	-95	2	7024	4390	305	332
Lemsterland	13405	83	-28	-56	8995	5930	443	515
Littenseradiel	10825	64	-72	-15	7142	4530	209	284
Menaldumadeel	13884	76	-149	-17	9248	5800	357	427
Nijefurd	10868	31	-85	-20	6930	4470	265	317
Ooststellingwerf	26125	-2	-301	-54	17024	11310	1002	1178
Opsterland	29565	77	28	-24	19373	12940	867	1021
Schiermonnikoog	986	-3	-4	-4	639	400	24	20
Skarsterlân	27067	77	-81	-26	17516	11640	715	836
Smallingerland	54859	142	301	13	35910	23920	2279	2663
Sneek	33029	54	96	-37	21501	14080	1408	1693
Terschelling	4729	0	-12	16	3188	1970	76	72
Tytsjerksteradiel	32142	46	62	17	20848	13010	892	1016
Vlieland	1127	2	-11	3	760	490	26	30
Weststellingwerf*	25507	15	-243	-234	16443	10960	915	1073
Wûnseradiel	11891	55	-56	4	7891	5150	260	322
Wymbritseradiel	16213	94	-175	-59	10682	6930	332	382
Fryslân	642230	1771	-1490	-1114	424146	273160	23899	28408
Aa en Hunze	25507	-1	192	-13	16411	11480	754	869
Assen	63383	293	430	-124	41904	30090	3113	3868
Borger-Odoorn	26303	22	0	-43	17334	11190	1050	1227
Coevorden	36135	55	70	-91	23552	15350	1445	1743
Emmen*	108589	50	49	-158	71780	47040	5820	6934
Hoogeveen	54150	138	116	-6	35608	22920	2580	2744
Meppel	30539	155	-1	-33	20397	13270	1193	1344
Midden-Drenthe	33282	35	275	-12	21749	15250	952	1109
Noordenveld	31573	75	-50	-138	20060	13980	1038	1093
Tynaarlo*	31977	-99	-198	-41	20100	13950	782	936
Westerveld	19256	-5	197	-61	12092	7670	486	533
De Wolden	23787	32	-45	-39	15126	9670	508	584
Drenthe	484481	750	1035	-759	300987	211860	19721	22984

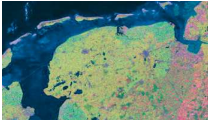
* deze gemeenten hebben in 2005 te maken gehad met sluiting van asielzoekerscentra



Bijlage 7 Sociale zekerheidsuitkeringen per gemeente

Uitkeringen ultimo 2005

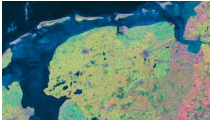
	<i>Werkloosheid</i>	<i>Bijstand</i>	<i>Arbeidsongeschiktheid</i>
Appingedam	300	300	730
Bedum	170	100	610
Bellingwedde	210	150	800
Ten Boer	130	60	260
Delfzijl	670	780	1420
Eemsmond	340	370	1000
Groningen	4240	9290	8380
Grotestad	240	130	640
Haren	300	160	710
Hoogezand-Sappemeer	960	1130	2660
Leek	420	270	1110
Loppersum	220	190	560
De Marne	240	240	630
Marum	220	130	570
Menterwolde	320	250	900
Pekela	360	340	1150
Reiderland	190	230	680
Scheemda	360	210	950
Slochteren	300	190	830
Stadskanaal	900	830	2550
Veendam	780	740	1960
Vlagtwedde	410	180	1370
Winschoten	450	600	1410
Winsum	260	240	610
Zuidhorn	330	150	760
Groningen	13320	17260	33250
Achtkarspelen	660	530	1810
Ameland	70	10	170
het Bildt	230	210	570
Boarnsterhim	460	200	780
Bolsward	180	220	450
Dantumadeel	440	400	1170
Dongeradeel	480	490	1470
Ferwerderadiel	200	120	450
Franekeradeel	390	360	1190
Gaasterlân-Sleat	140	80	430
Harlingen	340	420	800
Heerenveen	1050	850	2140
Kollumerland c.a.	240	210	780
Leeuwarden	2350	4130	4570
Leeuwarderadeel	210	100	560
Lemsterland	320	210	640
Littenseradiel	180	90	420
Menaldumadeel	250	110	620
Nijefurd	240	140	550
Ooststellingwerf	660	380	1480
Opsterland	620	340	1610
Schiermonnikoog	30	10	50
Skarsterlân	480	280	1160
Smallingerland	1400	1400	3060
Sneek	880	890	1790
Terschelling	60	30	180
Tytsjerksteradiel	630	310	1560
Vlieland	30	10	50
Weststellingwerf	570	380	1340
Wymbritseradiel	260	110	610
W-nseradiel	230	110	530
Fryslân	14280	13130	32990
Aa en Hunze	490	230	1400
Assen	1420	1580	3790
Borger-Odoorn	700	330	1660
Coevorden	890	650	2030
Emmen	3170	2610	7680
Hoogeveen	1290	1080	3610
Meppel	620	550	1920
Midden-Drenthe	660	320	1930
Noordenveld	680	380	1520
Tynaarlo	590	240	1590
Westerveld	300	160	1120
De Wolden	350	130	1170
Drenthe	11160	8260	29420



Bijlage 8 Kaart noordelijke gemeenten







Layout: Dirk Stelder
Druk: Grafisch Bedrijf Letsch B.V., Groningen